

הכנסת

הוועדה המיוחדת

לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן

סיכום פעילות הוועדה

בראשות

חברת הכנסת נורית קורן

הכנסת העשרים

(מושבים שלישי, רביעי וחמישי)

אפריל 2019

ניסן תשע"ט

דבר יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן

מיום היבחרי לכנסת עמד לנגד עיני חקר האמת בפרשת היעלמותם של ילדי תימן, המזרח והבלקן. את הסיפורים אודות הילדים הנעלמים שמעתי עוד בבית הוריי ולאחר נישואיי גיליתי כי חמותי, יונה יוסף, עסקה ללא הרף בהיעלמותם של אחותה ושני אחייניה. לימים הבנתי כי הפרשה איננה סיפורם הפרטי של בודדים אלא תופעה רחבת היקף וכן נוכחתי לדעת כי מדובר בכתם גדול בהיסטוריה של מדינת ישראל, פצע מדמם בלב החברה הישראלית אשר הוסתר, טויח ולא נחקר כראוי.

הבנתי את הערך הרב שבהעלאת הנושא לסדר היום הציבורי והתקשורתי, בצורך לספק תשובות אמיתיות למשפחות בנוגע לגורל יקיריהן ובחיוניות ההכרה של מדינת ישראל באירועים הנפשעים שהתרחשו בשנותיה הראשונות של הקמתה של המדינה.

כחלק מפעולותיי לגילוי האמת דרשתי להסיר את החיסיון על החומרים של הוועדות שחקרו את הנושא בעבר לשם כך גייסתי את תמיכתו והזדהותו של ראש הממשלה, ח"כ בנימין נתניהו אשר מינה את השר צחי הנגבי להיות השר האמון על פתיחת החומרים.

פעלתי בכלים פרלמנטריים נוספים והקמתי במאי 2016 את "השדולה למען חקר האמת בפרשת ילדי תימן, מזרח ובלקן החטופים" שבאמצעותה הצלחתי לרתום למאבק את חברת "MyHeritage" אשר הסכימה לערוך ולממן בדיקות גנטיות למשפחות הקשורות לפרשה. לשמחתי, באמצעות מאגר זה הצלחנו להביא לארבעה איחודי משפחות מרגשים.

באוגוסט 2016 דרשתי להקים ועדה פרלמנטרית מיוחדת אשר תמלא מטרות אלו, תחקור את הנושא לעומק ותוביל לחקר האמת.

הדרך להקמת הוועדה לא הייתה פשוטה, על מנת להפעיל לחץ על מקבלי ההחלטות בכנסת נאלצתי להיעדר מההצבעה על תקציב המדינה וכך הצלחתי להשיג את תמיכת ראשי הסייעות של כל מפלגות האופוזיציה להקמת הוועדה ואת הבטחתם להימנע מלבקש הקמת ועדה נוספת עבור האופוזיציה, כפי שנהוג בכנסת. החלטת הממשלה שהתקבלה בסוף שנת 2016 להסיר את החיסיון על הפרוטוקולים של חומרי החקירה והלחץ הציבורי והתקשורתי זירזו את הקמתה של הוועדה בפברואר 2017.

הוועדה שבראשותי שמה לה למטרה להבין מה עלה בגורלם של ילדי העולים שנעלמו בעשורים הראשונים לקום המדינה- הילדים שנלקחו מהוריהם פעמים רבות בניגוד לרצונם אל בתי תינוקות ובתי-חולים באמתלה ששם יקבלו תנאים טובים יותר של מזון ומרפא ותנאים סטריליים וטובים יותר ממה שהיה בתוך מחנות העולים. האבסורד הוא שדווקא במקומות ששם אמורים היו לשמור עליהם, לרפא אותם, לחזק אותם, הילדים נעלמו. ושם, בתוך בתי-החולים, התבשרו

ההורים לכאורה על מות הבן או הבת, כפי שעולה מהפרוטוקולים של הוועדות הקודמות שעסקו בנושא, מבלי שהראו להם גופות ו/או אסמכתאות לכך ומבלי שנכחו בלוויות.

הוועדה פעלה כשנתיים במהלכן חשפה מסמכים רבים שהעידו שמוסדות המדינה שהיו אמונים על בריאותם ורווחתם של הילדים התנהלו באופן כושל ופושע, לא ביצעו רישומים כנדרש והפגינו יחס מזלזל ומתנשא כלפי העולים החדשים בכלל ומשפחות הנעלמים בפרט.

בדיוני הוועדה נחשפנו למסמכים ולעובדות המצביעות על כשלים וסתירות שנמצאו בפרוטוקולים של ועדת החקירה הממלכתית, לראיות ולנושאים שהובאו לפתחה של הוועדה אולם לא נחקרו כראוי.

עבודת הוועדה כללה גם איסוף עדויות וריכוז תלונות של משפחות שסיפרו בדיוני הוועדה על האופן שבו נלקחו יקיריהם, לעיתים באופן פיזי ממש ולא הושבו לחיק משפחתם מעולם. רבות מעדויות אלו הן עדויות חדשות של משפחות שסיפור משפחתן הטראגי לא נחקר על ידי הוועדות הקודמות בעבר ואשר חלקן הגיעו להבנה שהן חלק מהפרשה רק בשל החשיפה התקשורתית הגדולה שהובלתי בנושא.

המקרים שהובאו בפני הוועדה הועברו לבדיקה פרטנית של צוות בינמשרדי שהוקם על ידי הוועדה למטרה זו וכן במטרה לאתר מידע אמין ולחשוף מסמכים נוספים.

במהלך תקופת כהונתי, חוקקו שני חוקים שהוגשו ביוזמתי:

חוק פתיחת קבר של קטין יוצא תימן, המזרח או הבלקן לשם זיהוי ועריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה (הוראת שעה), התשע"ח-2018, שמטרתו לאמת את מקום ציון הקברים כפי שנמסר לבני המשפחות על ידי עריכת בדיקות גנטיות לקבורים והשוואתן לבדיקה גנטית של בני המשפחה הנותרים. מדובר בחוק מהפכני שמשלב לראשונה פסק הלכה של הרבנות שמתיר את ההליך.

חוק נוסף הוא חוק אימוץ ילדים (תיקון מס' 11 - הוראת שעה), התשע"ח-2018 אשר מאפשר את למשפחות יוצאות תימן, המזרח או הבלקן לבדוק באם ישנו תיק אימוץ לבן המשפחה הנעלם ואם ישנו, השירות למען הילד יפנה לבית המשפט בבקשה לאפשר למשפחה לעיין בו.

העליתי לוועדת שרים לחקיקה הצעת חוק להקמת מאגר גנטי של המשפחות ובנוסף את הצעת חוק המרכז לחקר ולהנצחת מורשת יהדות תימן ופרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן התשע"ח-2017 לפיה יוקם מרכז לחקר ולהנצחת מורשת יהדות תימן, יקבע יום ממלכתי לציון הפרשה והנושא יוכנס לתוכנית הלימודים של מערכת החינוך וצה"ל. כמו כן קידמתי את נושא קבלת האחריות על הפרשה ופיצוי לבני משפחות הנעלמים אולם לצערי עקב פיזור הכנסת ה-20 לא הושלמה המלאכה.

לאור חשיפת מסמכי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי ולאור הדברים החמורים שנחשפו בדיוני הוועדה שבראשותי ומובאים בחוברת זאת, אני דורשת ממדינת ישראל וממשלתה שלא

לקבל את מסקנות ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי ולהכריז על כך. זו העת שהמדינה תשים סוף לפרשה, אני קוראת לראש הממשלה להכיר בפרשה ולקחת אחריות על העוול הנורא שנעשה לאלפי משפחות בישראל. זוהי שעת רצון וטוב שיעשה כך בהקדם.

את העשייה הזו אי אפשר להפסיק!!

פיזור הכנסת ה-20, תפס את הוועדה בשיא העשייה והחשיפה ונותרה עוד מלאכה רבה- המשפחות מצפות לקבל תשובות אמיתיות ממשרדי הממשלה שהתעכבו בשל מורכבות הבדיקות הנדרשות ועקב תקופת הבחירות; ישנם תהליכים שהוועדה רק החלה לעסוק בהם והם לא מוצו; ישנן עוד סוגיות שטרם נבדקו כמו תהליך בדיקת אימוץ הילדים בארה"ב; נותרו עוד מסמכים רבים שלא הספקנו לקרוא ולהתעמק בהם; לחלק מהארכיונים לא הספקנו להגיע כמו הארכיון הציוני וארכיון הסוכנות היהודית; יש להמשיך במגע עם ארגון ויצ"ו על מנת לדאוג לחשיפת כל חומר שיש בידיהם על הטיפול בילדים במוסדותיהם; יש לדאוג כאמור בהצעות החוק שהגשתי לפעול להקמת מאגר גנטי וכן להכיר בפרשה ולציינה כיום ממלכתי ועוד.

אני חוששת שאם חלילה תפסק כעת פעילות המדינה סביב בדיקת הפרשה, אני סבורה שבני המשפחות שחו את הטראומה שבהיעלמות יקיריהם ואשר בעקבותיה איבדו כל אמונה במדינה ובמערכות אכיפת החוק יראו בכך ניסיון נוסף להשתקה ולהסתרה של הפרשה וזאת למרות מאמציי הכנים לפעול ביושרה ובשקיפות ולטעת במשפחות את התקווה שהדרך לחשיפת האמת קרובה.

לאור זאת, המלצתי להקים רשות חיצונית או מועצה ציבורית שתטפל בחקר האמת ותספק תשובות אמיתיות למשפחות, תתחקה אחר כל ילד שנעלם, תגיש למשפחות סיוע משפטי בהגשת בקשות לפתיחת תיקי אימוץ ובקשות לפתיחת קברים ותשלים את עבודת הוועדה.

אני מודה על הזכות שנפלה בחלקי להוביל לחקר האמת ולעמוד בראש הוועדה שמטרתה לתקן עוול היסטורי שפגע בציבור שלם בישראל בשנות הקמתה של המדינה.

אבקש להודות לצוות הוועדה, לעוזריי הפרלמנטריים, לפקידי הממשלה ובעיקר לבני המשפחות שטרחו והגיעו לדיוני הוועדה וליוו אותי לאורך כל הדרך.

אני מבטיחה להמשיך ולפעול למען איחוד המשפחות והבאת מזור לאותן משפחות שאינן יודעות מנוח מאז נעלמו יקיריהן.

בכבוד רב,

קוין נורית
ח"כ נורית קורן
יו"ר הוועדה

תוכן העניינים

- **מבוא - הרקע להקמת הוועדה** עמ' 6-13
- **סמכויותיה של הוועדה ומשך תקופת כהונתה** עמ' 14-16
- **הרכב הוועדה** עמ' 17
- **סיכום פעילות הוועדה** עמ' 18-110
- **חקיקה** עמ' 18-27
 - חוק פתיחת קבר של קטין יוצא תימן, המזרח או הבלקן לשם זיהוי ועריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה (הוראת שעה), התשע"ח-2018 עמ' 18-23
 - חוק אימוץ ילדים (תיקון מס' 11 - הוראת שעה), התשע"ח-2018 עמ' 24-27
- **הקמת צוות בינמשרדי לשם טיפול בפניות בני משפחות הנעלמים** עמ' 28-32
 - איתור מידע ונגישות למסמכים של נעלמים מתקופת קום המדינה עמ' 28-30
 - הקמת צוות בינמשרדי לשם טיפול בפניותיהם של בני משפחות הנעלמים עמ' 30-32
- **שמיעת עדויות וריכוז תלונות של משפחות הרואות עצמן קשורות לפרשה** עמ' 33-36
- **איתור ופתיחת קברים של הנעלמים בפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן** עמ' 37-48
 - רקע לנושא איתור ופתיחת קברים עמ' 37-43
 - סיורי הוועדה בבתי עלמין בחלקות הקבר הקשורות לפרשה עמ' 43-48
- **בדיקת הטענות בדבר אימוץ הילדים** עמ' 49-56
 - תהליכי אימוץ במדינת ישראל בעבר ובהווה והשלכתם על הפרשה עמ' 49-52
 - מעורבות ויצ"ו בטיפול הילדים בשנות החמישים עמ' 52-56
- **מעקב אחר השלמת פרסום הפרוטוקולים של הוועדות שחקרו את הפרשה בעבר** עמ' 57-60
 - בדיקת הוועדה כעבור שנה מיום כניסת הצו לתוקף עמ' 57-59
 - סיור ועדה בארכיון המדינה עמ' 59-60
- **פעילות הוועדה לשם איתור מסמכים חדשים** עמ' 61-68
 - סיור ועדה בגנזך המרכזי של רשות האוכלוסין וההגירה עמ' 61-64
 - סיור ועדה בארכיון צה"ל ומערכת הביטחון עמ' 64-66

- סיור ועדה במכון לבון עמ' 67-68
- **דיונים בסוגיות שלא נחקרו על ידי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי-גילוי מידע וחשיפת מסמכים** עמ' 69-79
- ניסויים רפואיים וניתוחי גופות (והבאתן לקבורה) עמ' 69-73
- העברת ילדים לחו"ל על ידי אניות של חברת הספנות צים במבצע "כותונת פסים" עמ' 74-77
- האימהות הקטינות שנחטפו ואף אחד לא חקר את מקרי היעלמותן עמ' 78-79
- **פעילות הוועדה למען השבת הנכסים שנגזלו מעולי תימן** עמ' 80-87
- גזלת רכושם של יהודי תימן עם עלייתם ארצה עמ' 80-86
- סיור ועדה בספרייה הלאומית עמ' 86-87
- **הכרה והנצחת הפרשה** עמ' 88-101
- ציון יום פרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן בכנסת עמ' 88-91
- בדרך להכרה מלאה בפרשה עמ' 91-94
- מחקר והכרה אקדמאית בפרשה והשלכותיה עמ' 94-96
- חשיבות הנצחת הפרשה ושילובה במערכת החינוך והתרבות עמ' 96-98
- השפעותיה של הפרשה על התרבות והאומנות בישראל עמ' 98-100
- דרישה לדיווח ויישום דו"ח המלצות הוועדה המתכללת בנושא גזענות, אפליה והדרה במערכת הבריאות לעניין פרשת ילדי תימן, מזרח והבלקן עמ' 100-101
- **השלכות הפרשה על הדורות הבאים** עמ' 102-107
- הצורך במתן סיוע פסיכולוגי לבני משפחות הנעלמים עמ' 102-105
- השלכות הפרשה על קיום צווי ירושה עמ' 105-107
- **היעלמות תינוקות מבית חולים "השרון" - משמעות, השלכות ונהלים למניעת הישנות מקרים דומים** עמ' 108-110
- **דו"ח ישיבות הוועדה** עמ' **111-118**
- **נספחים** עמ' **119-135**

מבוא - הרקע להקמת הוועדה

משפחות עולים רבות שרובם המכריע מארצות תימן, המזרח והבלקן מעידות על היעלמות ילדיהן בעשורים הראשונים לקום המדינה, ובעיקר לאורך שנות החמישים. בין המשפחות הללו יש שהתלוננו שילדיהם נחטפו כבר במחנה העלייה חאשד שבתימן או מיד בעת ירידתם מהמטוס שהביאם ארצה.

לטענתם, עם הגיעם למעברות הם שוכנו באוהלים ואת הפעוטות הם נתבקשו, על ידי פעילי העלייה, למסור לבתי התינוקות שהיו מבנים המחוברים לחשמל ולמים זורמים בתואנה ששם יקבלו תנאים טובים יותר.

בני משפחות הנעלמים מעידים כי הילדים שנעלמו, לרוב תינוקות ופעוטות, הוצאו מהמסגרת המשפחתית על ידי מוסדות המדינה, תוך שימוש לעיתים בהפעלת כוח פיזי, ובדרך כלל בתואנה שהם זקוקים לטיפול רפואי, אולם הם לא הושבו אל משפחתם מעולם. מוסדות המדינה, לא תמיד ידעו להשיב להורים המודאגים מה עלה בגורל הילדים, אם כי במרבית המקרים התברר שהמשפחות כי התינוקות נפטרו ונקברו ללא נוכחותם.

משפחות נוספות מתלוננות על היעלמות תינוקות בני יומם מבתי החולים מיד לאחר לידתם, תינוקות שנולדו לטענת המשפחות בריאים ושלמים עם בדיקות "אפגר" תקינות. חלק מהאימהות אף העידו שהספיקו לאחוז בתינוק הבריא ולהניקו, אולם בבואם לשחררו מבית החולים נאמר להן כי הוא נפטר ונקבר ללא נוכחותן.

משפחות רבות מעידות כי בעת ניסיון לאתר את יקיריהן, ועם קבלת התשובה הלא צפויה כי ילדם נפטר, לא הוצגה בפניהם גופה, לא נמסרה לידיהם הודעת פטירה או כל מסמך אחר המאשר את הפטירה ואת נסיבות המוות וכן לא נמסר להם מיקום הקבורה. אותן משפחות משוכנעות שחלק גדול מהילדים שנעלמו נמסרו לאימוץ למשפחות חשוכות ילדים, מבלי שהוריהם נתנו הסכמתם לכך.

עם השנים החלו שמועות במעברות על היעלמות וחיפוט ילדים. שבועון "העולם הזה" בעריכתו של אורי אבנרי ז"ל, פרסם כתבה גדולה שהצביעה על סחר בתינוקות תימנים ומכירתם ליהודי אמריקה תמורת \$5,000 לתינוק. דיונים שהתקיימו בנושא בכנסת לא העלו דבר.

בשנים 1967 ו-1968 החלו משפחות רבות לקבל צווי גיוס לצה"ל על שמם של הילדים הנעלמים. אל בתי המשפחות הגיעו "לוחדי עריקים" מטעם הצבא אשר חיפשו את הילדים שלא התייצבו בלשכות הגיוס. מכאן החלה סערה ציבורית שהביאה להקמת ועדות בדיקה.

תלונות המשפחות בדבר מקרי היעלמות הילדים וגל השמועות על חטיפות ילדים, עוררו לאורך השנים סערה ציבורית בחברה הישראלית ולוו כאמור בטענות בדבר מעורבות ואחריות מוסדות המדינה בתופעת היעלמות הילדים- תופעה שקיבלה את הכינוי "פרשת ילדי תימן" (להלן- הפרשה).

שלוש וועדות ציבוריות הוקמו בעבר על מנת לחקור את הפרשה:

ועדת בהלול - מינקובסקי: ועדה בינמשרדית של משרדי המשפטים והמשטרה שבראשה עמדו פרקליט מחוז חיפה דאז, יוסף בהלול ורפ"ק (כדרגתו דאז) ראובן מינקובסקי מהמטה הארצי של המשטרה. ועדה זו הוקמה בשנת 1967 וסיימה את פעילותה בשנת 1968. ועדת בהלול - מינקובסקי טיפלה ב 342 מקרים של תינוקות שנעלמו. לגבי 316 מתוכם קבעה כי הם נפטרו, גורלם של 4 פוענח (2 אומצו ו-2 נתגלו) ואילו נסיבות היעלמותם של 22 התינוקות הנותרים לא התבררו והם נותרו עלומים (להלן - עלומים).

ועדת שלגי: ועדת בירור על פי חוק ועדות חקירה, תשכ"ט-1968, שבראשה עמד שופט בית המשפט המחוזי דר' משה שלגי. הוועדה התמנתה בספטמבר 1988 על רקע תסיסה גוברת והולכת אצל בני העדה התימנית, שתוצאות פעילותה של ועדת בהלול - מינקובסקי לא הניחו את דעתם. ועדת שלגי פעלה עד לשנת 1994 וטיפלה בתלונות בקשר להיעדרם של 505 תינוקות, מתוכם 204 תלונות שנבדקו גם על ידי ועדת בהלול - מינקובסקי. הוועדה קבעה כי מתוך 301 התלונות החדשות 222 תינוקות שנעלמו בארץ להוריהם נפטרו וכן נפטרו 3 תינוקות מבין 14 התינוקות שנעלמו להוריהם במחנה חאשד שבעדן טרם עלייתם ארצה ואילו גורלם של 65 תינוקות מבין כלל התינוקות שנעלמו בארץ נותרו עלומים¹.

תוצאות החקירה שקיימה ועדת שלגי לא הניחו את דעתם של בני משפחות הנעלמים. בשלב זה חלה הסלמה במחאה הציבורית ובייחוד תחת פעילותו של הרב עוזי משולם ז"ל שעמד בראשה של עמותת "משכן אוהלים". פעילות הרב עוזי משולם ז"ל וחסידיו בנושא, הובילה להחלטה להקים ועדת חקירה ממלכתית שתבדוק את הפרשה.

ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי בעניין פרשת היעלמותם של ילדים מבין עולי תימן בשנים 1954-1948: הוועדה מונתה ב-8.1.1995 כשבראשה שופט בית המשפט העליון יהודה כהן. במחצית שנת 1999 פרש השופט כהן מתפקידו מטעמי בריאות ובמקומו מונה ביום ה-23.3.1999 שופט בית המשפט העליון יעקב קדמי.

בשנת 1997 הוועדה הגישה דו"ח ביניים ואת מסקנותיה הגישה בשנת 2001. חברי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי ניסו לבדוק את היקף תופעת היעלמותם ואת הנסיבות ששימשו רקע להתרחשותה. בד בבד ניסו לברר מה עלה בגורלו של כל אחד מהנעלמים. במסגרת חקירתם, חברי הוועדה שמעו עדויות מבני משפחות הנעלמים, נפגשו עם עדי מפתח וריכזו מסמכים רלוונטיים.

¹ חוקרי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי, הוועדה השלישית שקמה בנושא, ביקרו את הנתונים ומצאו כי הנתונים המדויקים של ועדת שלגי הם שסך הכול נבדקו על ידי ועדת שלגי 508 מקרים של נעדרים. מתוכם 299 מקרים מקוריים ו-209 מקרים שכבר נבדקו על ידי ועדת בהלול - מינקובסקי. וסך הכול 74 עלומים, מתוכם 60 מקוריים ו-14 חוזרים.

על שולחנה של ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי הונח עניינם של 745 תינוקות שנעלמו בארץ (מתוכם 406 מקרים חדשים ו-339 מקרים חוזרים). עוד בדקה הוועדה 20 מקרי היעלמות ממחנה חאשד.

על פי מסקנות הוועדה: מבין המקרים החדשים שהובאו בפניה 391 מן הילדים נפטרו, 14 נותרו עלומים ולגבי ילד אחד היה גילוי משוער. מבין 20 המקרים האמורים ממחנה חאשד-13 נותרו עלומים.

בשלושת הוועדות, נבדקו בסך הכול 1,033 מקרי היעלמות תינוקות בארץ ו-20 ממחנה חאשד. הוועדות מצאו שמבין התינוקות שנעלמו בארץ: 972 תינוקות נפטרו, 56 נותרו עלומים ו-5 תינוקות נתגלו כמאומצים. מבין התינוקות שנעלמו במחנה חאשד 7 תינוקות נפטרו ו-13 נותרו עלומים.

בסך הכול, מבין 1,053 מקרי היעלמות שבדקו הוועדות נמצא כי 979 תינוקות נפטרו, 5 תינוקות נתגלו כמאומצים ו-69 מקרים נותרו עלומים ולא נמצא שום מידע לגביהם.

בשנים האחרונות, לאחר הסרת החיסיון ופרסום חומרי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי, משרד המשפטים פעל על מנת לבדוק את כמות תיקי העלומים שנקבעו על ידי הוועדות השונות. בתוך כך התברר כי מספר העלומים שנקבע על ידי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי שונה ממספר העלומים שאותר בפועל והוא עומד על 73 עלומים לפחות. לגבי 3 עלומים נוספים הייתה אי בהירות בנוגע להכרעת ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי².

על אף הקמת שלושת הוועדות, הסערה הציבורית נותרה עומדת בעינה, המשפחות לא האמינו במסקנות הוועדות וניסיון ההשתקה של הפרשה גרם להן לאבד את האמון במדינה ובמוסדותיה. כאשר באופן תמוה ותקדימי למדי על חומרי החקירה של הוועדות הוטל חיסיון בהוראת ממשלה לשבעים שנים (עד לשנת 2071) וזאת מבלי שניתן כל הסבר באילו תנאים ניתן יהיה להסיר את החיסיון, חוסר אמון של המשפחות בממסד החרף.

אירועים בטרם הקמת הוועדה:

ביום רביעי, יד' בתמוז התשע"ה, 1.7.2015, בפעם הראשונה בכנסת, במסגרת הצעה לסדר, צוין "יום מודעות וזיכרון לפרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן". היוזם, ח"כ יואב בן צור, ביקש בדבריו, לעלות את המודעות הציבורית להשתקה ולהכחשה המתמשכת של הפרשה. בנאומו במליאת הכנסת אמר כי יש לדאוג לתת תשובה ראויה והולמת להורים שילדיהם נעלמו לאחר שהועברו לבתי תינוקות ובתי חולים בהוראת צוותי סעד ורפואה ועד היום לא יודעים מה עלה

² הפרוט המלא מצוי באתר האינטרנט של היחידה הממשלתית לחופש המידע, משרד המשפטים.

בגורלם. ח"כ בן צור הוסיף ואמר כי הגורמים הממסדיים צריכים להנציח ולתעד את עדויות בני המשפחות והמאומצים ולהכיר בכאבם ובסבלן של המשפחות. במסגרת הבעת דעה נוספת גם ח"כ נורית קורן התבטאה באותה ישיבת מליאה וקראה לבדוק את החומרים והרישומים שהוצגו בפני ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי ואת הרישומים של הילדים הנעלמים כפי שמופיעים במשרד הפנים. להצעה לסדר השיב שר הפנים דאז, חכ"ל סילבן שלום, אשר ביקש לקיים דיון בנושא בוועדת הפנים והגנת הסביבה. בעד הצעתו להעביר את הנושא לוועדה זו הצביעו 9 חברי כנסת. לא נרשמו מתנגדים או נמנעים.

ביום שני, כב' באייר התשע"ו, 30.5.2016, ח"כ נורית קורן הקימה **"שדולה למען חקר האמת בפרשת ילדי תימן, מזרח ובלקן החטופים"** שמטרתה לדבריה "להוביל לחשיפת הפרטים והמידע בנושא פרשת ילדי תימן החטופים, וזאת בין היתר באמצעות הסרת החיסיון על חומרי החקירה של ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי". כחלק מפעילותה הפרלמנטרית, פנתה ח"כ נורית קורן לראש הממשלה, ח"כ בנימין נתניהו וביקשה ממנו להתערב באופן אישי ולפעול לחשיפת הפרוטוקולים של הוועדות השונות. במכתבה ציינה ח"כ קורן כי "הסרת החיסיון וחשיפת המסמכים תסייע להגיע לחקר האמת ותיתן מזור לכאבן של בני המשפחות שלא ידוע מה עלה בגורל ילדיהן".

ביום שלישי, ט"ו בסיוון התשע"ו, 21.6.2016, התקיים בכנסת אירוע פתיחת השדולה בו השתתפו בני משפחות רבים וכן לקחו בו חלק אנשי ציבור ידועים, זמרים ואנשי תקשורת. הפרשה צוינה במליאת הכנסת במסגרת "יום מיוחד לציון הפרשה". יו"ר השדולה, ח"כ קורן, נאמה במליאת הכנסת במסגרת נאומים בני דקה וציינה כי הפרשה איננה נוגעת רק ליוצאי תימן אלא לכלל העדות והיא מקווה שהשדולה שהקימה ורצונו של ראש הממשלה לפתוח את החיסיון על הפרוטוקולים של ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי יביאו לפריצת דרך בנושא.

העלאת הנושא לסדר היום הציבורי מחדש ופעילותה של ח"כ נורית קורן, כיו"ר השדולה, ודרישתה מראש הממשלה ח"כ בנימין נתניהו להסיר את החיסיון על חומרי הוועדות, הובילו לכך שראש הממשלה, ח"כ בנימין נתניהו, הבין את חשיבות הנושא, והורה לגנז המדינה וארכיון המדינה **לבדוק את סוגיית חסיונם של הפרוטוקולים**. לצורך בדיקת הסרת החיסיון, מונה מטעם הממשלה, השר צחי הנגבי.

ביום ראשון, כ' בסיוון התשע"ו, 26.6.2016, **התקבלה החלטת ממשלה שמספרה - 1584: בדיקת חומרי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי בעניין פרשת היעלמותם של ילדים מבין עולי תימן בשנים 1948-1954 בטרם חשיפתם לעיון הציבור**. זוהי לשון ההחלטה:

"בהמשך להחלטת הממשלה מס' 1712, 21.4.2002, אשר התירה פרסומם של הפרוטוקולים של דיוני ועדת החקירה הממלכתית בעניין פרשת היעלמותם של ילדים מבין עולי תימן בשנים 1948-1954 (להלן - "ועדת

כהן-קדמי") שהתקיימו בדלתיים פתוחות, ובהמשך לצו ועדות חקירה (היתר עיון בפרוטוקולים של דיוני ועדת חקירה), התשס"ג-2003 מיום 24.12.2002:

א. לבדוק את חומרי ועדת כהן-קדמי שנותרו חסויים לצורך גיבוש המלצה, אילו מבין חומרי ועדת כהן-קדמי המנויים להלן ייפתחו לעיון הציבור ויפורסמו, ואילו יותרו חסויים:

1. פרוטוקולים של הוועדה.

2. חומר ראיות כמשמעו בסעיף 15 לחוק ועדת חקירה, התשכ"ט-1968.

3. דבר מתוך דיון הוועדה שהתקיים בדלתיים סגורות.

הבדיקה תתייחס לכל חומרי ועדת כהן-קדמי לרבות חומרים הקשורים לילדים מארצות מוצא אחרות ככל שוועדת כהן קדמי דנה בה.

ב. למנות את השר צחי הנגבי להיות אחראי על הבדיקה, ולהביא לפני הממשלה את המלצותיו לגבי מידע שיפורסם במגמה להסיר את החיסיון.

ג. הבדיקה תיעשה בשים לב לחסיונות המידע על פי כל דין.

ד. לגבי חומרים אחרים מתוך חומרי ועדת כהן-קדמי שאינם מנויים בסעיף א' לעיל, הוחלט להסמיך את השר הנגבי לקבל החלטה, בהתייעצות עם גנז המדינה, אילו חומרים ניתנים לחשיפה בהתאם להוראות תקנות הארכיונים (עיון בחומר ארכיוני המופקד בגנזך), התש"ע-2010.

ה. השר צחי הנגבי יעדכן את הממשלה בתוך שלושה חודשים בדבר התקדמות הבדיקה ויגיש לממשלה דיווח סופי עד ליום ה-1.1.2017.

עוד בדרך אל הקמת הוועדה - הקמתו של מאגר מידע גנטי

בחודש ספטמבר 2016, באמצעות השדולה האמורה בכנסת, שבראשה היא עומדת, גייסה ח"כ נורית קורן את חברת "MyHeritage" להירתם לנושא. בתוך כך התגבש מסמך הבנות בין החברה לשדולה של ח"כ קורן לפיו, חברת "MyHeritage" תערוך ותממן בדיקות גנטיות לצורך איחוד משפחות "בפרשת ילדי תימן ובלקן החטופים". בתוך כך החברה תאפשר לאנשים שלהם זיקה לפרשה לבצע את הבדיקה חנם על מנת להיות חלק ממאגר גנטי ולבנות אילן יוחסין. כך תוכל החברה לערוך השוואה בין משתתפי המאגר לצורך מציאת קרובי משפחה ואיחוד משפחות.

ביום ראשון, יב' בחשוון התשע"ז, 13.11.2016, מתקבלת החלטת ממשלה מס' 2040 שכותרתה: "חשיפת חומרי ועדת החקירה הממלכתית בעניין פרשת היעלמותם של ילדים מבין עולי תימן בשנים 1948-1954". זוהי לשון ההחלטה:

"בהמשך להחלטת הממשלה מס' 1712 מיום 21.4.2002, אשר התירה פרסומם של הפרוטוקולים של דיוני ועדת החקירה הממלכתית בעניין פרשת היעלמותם של ילדים מבין עולי תימן בשנים 1948-1954 (להלן- "הוועדה" או "ועדת כהן-קדמי"), שהתקיימו בדלתיים פתוחות, בהמשך לצו ועדות חקירה (היתר עיון בפרוטוקולים של דיוני ועדת חקירה), התשס"ג-2003 מיום 24.12.2002 ובהמשך להחלטת הממשלה מס' 1584 מיום 26.6.2016 אשר מינתה את השר צחי הנגבי להיות אחראי על בדיקת חומרי ועדת כהן-קדמי שנותרו חסויים ולהמליץ אילו מהם ניתנים לפרסום:

1. הממשלה מכירה באינטרס הציבורי שבחשיפת המידע המצוי בארכיון המדינה בנוגע לפרשה הידועה כפרשת היעלמות ילדי תימן ואחרים ובפרסומו- בכפוף להוראות הדין בנוגע להגנה על הפרטיות ולחובות סודיות אחרות.

2. בהתאם לסעיף 26 (ב) לחוק ועדת חקירה, התשכ"ט-1968 (להלן- "חוק ועדות חקירה") הממשלה מאמצת את המלצות השר הנגבי ומורה להתיר פרסומם של חומרי ועדת כהן-קדמי המפורטים בזאת:

א. הפרוטוקולים החסויים של הוועדה- ובכללם כל חומר מחומרי הוועדה אשר צורף לפרוטוקולים אלו.

ב. חומר ראיות כמשמעו בסעיף 15 לחוק ועדת חקירה וזאת בהתאם לעקרונות החשיפה המובאים להלן ובכפוף לאישור ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת.

3. בהתאם להוראות תקנות הארכיונים (עיון בחומר ארכיוני המופקד בגנזך), התש"ע-2010 (להלן- "תקנות העיון"), הממשלה מודיעה כי לגבי חומרים אחרים מתוך חומרי ועדת כהן-קדמי אשר אינם כלולים בהחלטה שבסעיף 2 לעיל, קיבל השר הנגבי, בתור נציג המוסד המפקיד ובהתייעצות עם גנז המדינה, החלטה לחשוף ולפרסם אותם, בהתאם לאותם עקרונות חשיפה המובאים להלן.

4. להלן תמצית עקרונות החשיפה שעליהם המליץ השר הנגבי:

א. כל החומר הארכיוני מוועדת כהן-קדמי יפורסם באתר האינטרנט של ארכיון המדינה, למעט מידע בנושאים הבאים-

1. מידע אודות אימוץ- יפורסם ללא פרטים העשויים להביא לזיהוי המאמצים, המאמצים וההורים הביולוגיים, וזאת לנוכח הוראות חוק אימוץ ילדים, התשמ"א-1981 (להלן- "חוק אימוץ ילדים"). מידע אודות מאמצים אשר נמצא קשר בין אימוצם לבין הפרשה- יפורסם בכפוף לאישור בית המשפט בהתאם אמור בחוק אימוץ ילדים.

2. מידע רפואי- לנוכח חובות סודיות הקבועות בחוק זכויות החולה, התשנ"ו-1996, יפורסמו פרטים מזהים הנדרשים לצורך איתור קרובי משפחה, אולם ללא פרסום המידע הרפואי בגינם או מידע אחר העשוי להוביל למידע רפואי בגינם.

3. מידע בענייני רווחה- שמות ופרטים שעשויים להביא לזיהוי במסמכים מתחום הרווחה לא יפורסמו לנוכח המידע האישי הרגיש המופיע בהם.
4. מידע (לרבות מידע רפואי ומידע על רווחה) המצוי בתיקם של נעדרים שהוועדה הגדירה כ"עלומים" יפורסם, למעט אם המשפחה סירבה לפרסום.
5. מידע (לרבות מידע רפואי ומידע על רווחה) אודות אנשים שידוע כי נפטרו או נקבע על ידי הוועדה כי נפטרו- יפורסם, למעט פירוט דו"חות של נתיחות לאחר המוות ותמונות מתוכן, ולמעט אם המשפחה סירבה לפרסום.
6. מידע אחר שיש בו פגיעה בפרטיות- מידע שאין בו עניין ציבורי הנוגע לפרשה, או שהפגיעה בפרטיות שבפרסומו עולה על העניין הציבורי שבפרסום- לא יפורסם.
7. מחקרים וספרים שהוגשו לוועדה- בשל הגבלות הנובעות מזכויות יוצרים, אלו לא יפורסמו במלואם באתר האינטרנט של ארכיון המדינה, כי אם ברשימה בלבד. תינתן אפשרות לעיין בחומר זה בארכיון המדינה.
8. חומרים שנאספו מרשויות חקירה- תיערך היוועצות עם רשויות החקירה טרם פרסום המידע על מנת לוודא שאין מניעה מכח דין לפרסום המידע.
9. מידע אשר גילוי עולול לפגוע בביטחון המדינה- יפורסם בכפוף לאישורים שניתנו על ידי הגורמים המוסמכים.
- ב. קרובי משפחה או מי מטעמם יורשו לעיין במסמכים שלא פורסמו לעיון הציבור, למעט חומרים אודות אימוץ כמפורט בפסקה 1 לעיל, וזאת בהתאם לאמור בתקנה 9 (ד) לתקנון העיון.
- ג. הממשלה מטילה על ארכיון המדינה לפרסם מיד עם קבלת החלטה זו הודעה לציבור בדבר אפשרות של קרובי משפחה של מי מהנעדרים אשר עניינם נבדק על ידי ועדת כהן-קדמי, להתנגד לפרסום התיק האישי.
5. הממשלה מקבלת את עמדת השר הנגבי להמליץ למשרדים המפקידים של חומרי הארכיון מוועדת בהלול - מיניקובסקי (משרד המשפטים והמשרד לביטחון הפנים) ומוועדת שלגי (משרד הפנים), לאמץ את עקרונות החשיפה דלעיל בנוגע לחומרים הארכיוניים של ועדות אלו אשר הופקדו בארכיון המדינה".
- השר צחי הנגבי, עיין בפרוטוקולים ואישר את פתיחתם לעיון הציבור. בשיתוף גנז המדינה דר' יעקב לזוביק והיחידה לחופש המידע במשרד המשפטים, גובש מתווה המאפשר את חשיפת המסמכים לציבור.

המתווה שהוצע כלל סריקת כל המסמכים והתיקים של הוועדות השונות³ והצגתם בכפוף להסתרת (השחרה) מידע מסוים באתר האינטרנט של ארכיון המדינה.

ביום ג', כ' בכסלו התשע"ז, 20 בדצמבר 2016, ועדת החוקה חוק ומשפט, אישרה פה אחד את צו ועדות חקירה (היתר עיון בחומרי ועדת חקירה), התשע"ז – 2016 ואת החלטת הממשלה בעניין חשיפת החומרים החסויים שאספו הוועדות.

החל מיום רביעי, כ"ח בכסלו התשע"ז, 28.12.2016, המסמכים שאספו הוועדות, בכפוף למתווה שגובש, פתוחים לעיון הציבור באתר האינטרנט של ארכיון המדינה.

הקמת הוועדה בכנסת

בחודש אוגוסט 2016, בד בבד עם תהליך חשיפת הפרוטוקולים, פנתה ח"כ נורית קורן לראש הממשלה להקים ועדה מיוחדת בכנסת מתוך הבנת הבנה שחשיפת חומרי הוועדות תעלה שאלות רבות אצל בני המשפחות ולפיכך יש לקרוא בעיון את הפרוטוקולים לחקור אותם, לדון בהם בפומביות ושקיפות, להעניק מענה לבני המשפחות אודות גורל ילדיהם וכן לקדם חקיקה בנושא שתסייע בהשגת מטרות אלו.

בתחילת חודש פברואר 2017 לאור החלטת הכנסת ותמיכת הממשלה, הוקמה "הוועדה המיוחדת לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן" וח"כ נורית קורן התמנתה לשבת בראשה.

³ ארכיון המדינה העריך בזמנו שחשיפת החומר תערך לכל היותר שישה חודשים וזאת לאור העובדה שמדובר על חומר שמאוחסן ב-190 מכלים ומתויק ב-3,500 תיקים המכילים כ-210,000 מסמכים.

סמכויותיה של הוועדה ומשך תקופת כהונתה

הצעת ועדת הכנסת להקמת ועדה לעניין מסוים, לפי סעיף 108 לתקנון הכנסת, נדונה בישיבתה מיום שני, י' בשבט התשע"ז, 6.2.2017.

על פי החלטת ועדת הכנסת, הוועדה שבראשה תעמוד ח"כ נורית קורן, תקרא "הוועדה המיוחדת לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן" וסמכויותיה יהיו כדלהלן:

הוועדה המיוחדת תדון בפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן (להלן - הפרשה), ובכלל זה בעניינים אלה -

1. פיקוח על יישום החלטת הממשלה שכותרתה "חשיפת חומרי ועדת החקירה הממלכתית בעניין פרשת היעלמותם של ילדים מבין עולי תימן בשנים 1948-1954" (החלטה מספר 2040 מיום 13.11.2016) כפי שבאה לידי ביטוי בין היתר בצו ועדת חקירה (היתר עיון בחומרים ועדת חקירה), התשע"ז - 2016.

2. פיקוח על פעילות הממשלה להגיע לחקר האמת בפרשה.

3. מסמכים המצויים בארכיון המדינה בנושא הפרשה.

4. ריכוז תלונות של משפחות הרואות עצמן קשורות לפרשה.

5. מאגר DNA שעניינו התאמה בין קרובי משפחה בקשר לפרשה.

6. איתור קברים בהתאם לאמור בפרוטוקולים של ועדת החקירה הממלכתית בעניין פרשת היעלמותם של ילדים מבין עולי תימן בשנים 1948-1954, ובוועדות בדיקה נוספות.

כן נקבע כי הוועדה רשאית לעסוק בחקיקה, ואולם אם תובא חקיקה שעניינה מידע גנטי היא תעבור לוועדת המדע והטכנולוגיה שהנושא מצוי בסמכותה.

תקופת כהונתה של הוועדה והרחבת סמכויותיה:

ביום שני, י' בשבט התשע"ז, 6.2.2017 הועלתה על סדר יומה של ועדת הכנסת, הצעה להקמת ועדה מיוחדת לעניין "חטופי תימן"- לפי סעיף 108 לתקנון הכנסת. ההצעה להקמת הוועדה אושרה בהצבעה פה אחד והוחלט כי היא תפעל ותגיש את מסקנותיה עד ליום שני, י"ז בחשון התשע"ח, ה- 6.11.2017.

ביום שלישי, י"א בשבט התשע"ז, 7.2.2017, מליאת הכנסת מאשרת את החלטת ועדת הכנסת. בעד הצעת ועדת הכנסת מצביעים 9 חברי כנסת. לא נרשמו מתנגדים או נמנעים.

בישיבת הוועדה הראשונה שקיימה הוועדה ביום רביעי, י"ב בשבט התשע"ז, 8.2.2017, נדונה הצעת ועדת הכנסת לבחור בח"כ נורית קורן כיו"ר "הוועדה המיוחדת לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן". ההצעה נתקבלה פה אחד.

עם תום התקופה שאושרה לוועדה והצורך בהמשך פעילות הוועדה המיוחדת, בישיבת ועדת הכנסת מיום שני, כ"ה בסיון התשע"ז, 19.6.2017, הוחלט בהצבעה פה אחד להאריך את תוקף כהונתה של הוועדה המיוחדת לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן" עד לסוף כנס החורף, דהיינו, חודש מרץ 2018.

ביום שני, ב' בתמוז התשע"ז, 26.6.2017, ההחלטה מאושרת במליאת הכנסת. בעד ההצעה הצביעו 26 חברי כנסת, לא נרשמו מתנגדים או נמנעים.

בישיבת ועדת הכנסת מיום שני, י"א באדר התשע"ח, 26.2.2018 מונחת על סדר היום, פעם נוספת, הבקשה להאריך את כהונתה של הוועדה המיוחדת לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן. חברי הכנסת מחליטים פה אחד, להאריך את כהונת הוועדה עד תום הכנסת ה-20. עוד באותו היום, הצעת ועדת הכנסת בדבר הארכת תקופת כהונתה של הוועדה זוכה לאישור מליאת הכנסת. בעד ההצעה מצביעים 41 חברי כנסת, ח"כ אחד מתנגד ולא נרשמים כלל נמנעים.

עם העלאת הנושא לדיון ציבורי נחשפה פרשייה נוספת של היעלמות תינוקות מבית החולים בית השרון שבפתח תקווה בסוף שנות השבעים. בעקבות כך, בישיבת ועדת הכנסת מיום רביעי, ט' בסיון התשע"ח, 23.5.2018 מוחלט לאשר את בקשת יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, להרחיב את סמכויות הוועדה המיוחדת לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן ולהוסיף לתחומי עניינה של הוועדה את הנושא הבא: **"פיקוח על פעילות הממשלה במקרים נוספים של היעלמות ילדים ממוסדות רפואיים וריכוז תלונות של משפחות בעניין כאמור"**.

ההצעה להרחבת סמכויות הוועדה מתקבלת במליאת הכנסת ביום רביעי, ט' בסיון התשע"ח, 23.5.2018, ברוב של 45 חברי כנסת כאשר לא נרשמים מתנגדים או נמנעים.

הוועדה החלה כאמור את פעילותה בפברואר 2017.

1. במשך תקופת פעילותה קיימה הוועדה 58 ישיבות בנושאים יזומים, סיורים ודיונים בהצעות חוק.

2. במהלך תקופת כהונתה, הוועדה חוקקה שני חוקים:

א. חוק פתיחת קבר של קטין יוצא תימן, המזרח או הבלקן לשם זיהוי ועריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה (הוראת שעה), התשע"ח-2018.

ב. חוק אימוץ ילדים (תיקון מס' 11 - הוראת שעה), התשע"ח-2018.

3. במסגרת פעילות הוועדה, הוועדה טיפלה **במאות פניות של בני משפחות הנעלמים שביקשו להסתייע בוועדה על מנת לאתר מידע אודות גורל יקיריהם.**

4. הוועדה ביקשה את הקמתו וניהלה ישיבות עם **צוות בינמשרדי המורכב מנציגי המשרדים הרלוונטיים, על מנת להגיע להבנות לגבי הקלה בהליכי גילוי מידע למשפחות ולוועדה עצמה.** הצוות כלל נציגים ממשרדי הבריאות, הפנים, הרווחה והשירותים החברתיים, המשפטים, רשות האוכלוסין וההגירה, משטרת ישראל ועוד.⁴

⁴ ראה הרחבה בהמשך.

הרכב הוועדה

שם :	סיעה :	תאריך מינוי :
1. ח"כ נורית קורן- יו"ר הוועדה	ליכוד	7.2.2017
2. ח"כ אמיר אוחנה	ליכוד	7.2.2017
3. ח"כ יהודה גליק	ליכוד	7.2.2017
4. ח"כ נאוה בוקר	ליכוד	7.2.2017
5. ח"כ מרב מיכאלי	המחנה הציוני	7.2.2017
6. ח"כ איתן כבל	המחנה הציוני	7.2.2017
7. ח"כ יעל כהן פארן	המחנה הציוני	7.2.2017
8. ח"כ יעל גרמן	יש עתיד	7.2.2017
9. ח"כ עליזה לביא	יש עתיד	7.2.2017
10. ח"כ יפעת שאשא ביטון	כולנו	7.2.2017
11. ח"כ ג'מאל זחאלקה	הרשימה המשותפת	7.2.2017
12. ח"כ שולי מועלם רפאלי	הבית היהודי	7.2.2017
13. ח"כ יואב בן צור	ש"ס	7.2.2017
14. ח"כ ישראל אייכלר	יהדות התורה	7.2.2017
15. ח"כ עודד פורר	ישראל ביתנו	7.2.2017
16. ח"כ מיכל רוזין	מרצ	7.2.2017

צוות הוועדה

- מירב שמעון מנהלת הוועדה
- עו"ד דן מרזוק יועץ משפטי לוועדה מיום 16.9.17 ועד ליום 15.1.19
- עו"ד נירה לאמעני רכלבסקי יועצת משפטית לוועדה עד ליום ה- 14.9.2017 ומיום ה- 16.1.2019
- שירלי בראשי מזכירה בוועדה מתאריך 18.9.2017
- מרינה גסקה זר מזכירה בוועדה עד לתאריך 16.9.2017
- יעקב אליאך דובר הוועדה
- עו"ד עמיר עופר יועץ פרלמנטרי ליו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן
- קורל רבין יועצת פרלמנטרית ליו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן
- בת שבע כוכבי יועצת פרלמנטרית ליו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן

סיכום פעילות הוועדה

חקיקה⁵

◇ חוק פתיחת קבר של קטין יוצא תימן, המזרח או הבלקן לשם זיהוי ועריכת
בדיקה גנטית לקשרי משפחה (הוראת שעה), התשע"ח-2018

יוזמי החוק:

ח"כ נורית קורן, ח"כ דוד ביטן, ח"כ רועי פולקמן, ח"כ יפעת שאשא ביטון

פרסום ברשומות:

הצ"ח הכנסת (מתשס"ג 10/2002) - 736, מיום 23.10.2017.

ספר החוקים 2693, עמ' 180, מיום 21.2.2018.

תקציר החוק:

חוק פתיחת קבר של קטין יוצא תימן, המזרח או הבלקן לשם זיהוי ועריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה (הוראת שעה), התשע"ח-2018, התקבל בכנסת ביום ד' באדר התשע"ח, 19.2.2018. לפי החוק, בבקשות מסוג זה היועץ המשפטי לממשלה או בא כוחו יהיו המשיבים ויביאו בפני בית המשפט את עמדת המדינה ביחס לכל בקשה.

פתיחת הקבר והחזרת הגופה לקברה יתבצעו על ידי חברה קדישא שבתחום אחריותה נמצאת חלקת הקבר ובהנחייתו ההלכתית של רב מטעם הרבנות הראשית. פעולת הוצאת הגופה מהקבר ולקחת דגימת DNA תתבצע על ידי מומחה באנתרופולוגיה פורנזית מהמרכז הלאומי לרפואה משפטית או אדם אחר שהוא מומחה באנתרופולוגיה פורנזית שמינה בית המשפט.

הבדיקה הגנטית לקשרי משפחה תיערך במעבדה שאליה יפנה בית המשפט את המשפחות, ושיש לה את הידע והניסיון המתאימים.

במקרה שתימצא התאמה גנטית בין המנוח לקרובי המשפחה, בית המשפט יקבע את מותו של המנוח (אם עדיין לא נקבע באופן רשמי), ובמידת האפשר גם את יום המוות ושעת המוות בהתבסס על ראיות שיוצגו בפניו.

בחוק נקבע כי ההסדר האמור יחול גם על הבקשות התלויות ועומדות היום בפני בית המשפט, ושמתקיימים בהן כל התנאים הקבועים בחוק.

החוק יעמוד בתוקפו במשך שנתיים מיום תחילתו.

⁵ נוסח החוקים מצ"ב כנספח לדו"ח זה.

מועדי הדיונים במליאה בוועדה:

1. יום שני, כ"ה בסיוון התשע"ז, 19.6.2017 - הצ"ח הונחה על שולחן הכנסת לדיון מוקדם.
2. יום רביעי, כ"ה בתמוז התשע"ז, 19.7.2017 - דיון מוקדם במליאת הכנסת.
3. יום רביעי, ג' באב התשע"ז, 26.7.2017 - הכנה לקריאה ראשונה בוועדה.
4. יום חמישי, י"א באב התשע"ז, 3.8.2017 - הכנה לקריאה ראשונה בוועדה.
5. יום שלישי, י"ד באלול התשע"ז, 5.9.2017 - הכנה לקריאה ראשונה בוועדה.
6. יום ראשון, י"ט באלול התשע"ז, 10.9.2017 - הכנה לקריאה ראשונה בוועדה.
7. יום חמישי, כ"ג באלול התשע"ז, 14.9.2017 - הכנה לקריאה ראשונה בוועדה.
8. יום שני, ג' בחשוון התשע"ח, 23.10.2017 - הצ"ח הונחה על שולחן הכנסת לקריאה ראשונה במליאה.
9. יום שלישי, י"א בחשוון התשע"ח, 31.10.2017 - דיון במליאה לקראת הקריאה הראשונה.
10. יום רביעי, כ"ו בחשוון התשע"ח, 15.11.2017 - הכנה לקריאה שנייה-שלישית בוועדה.
11. יום רביעי, י"א בכסלו התשע"ח, 29.11.2017 - הכנה לקריאה שנייה-שלישית בוועדה.
12. יום רביעי, י"ח בכסלו התשע"ח, 6.12.2017 - הכנה לקריאה שנייה-שלישית בוועדה.
13. יום שני, י"ד בטבת התשע"ח, 1.1.2018 - הכנה לקריאה שנייה-שלישית בוועדה.
14. יום שני, כ"ז בשבט התשע"ח, 12.2.2018 - הכנה לקריאה שנייה-שלישית בוועדה.
15. יום רביעי, כ"ט בשבט התשע"ח, 14.2.2018 - הצ"ח הונחה על שולחן הכנסת לקריאה שנייה-שלישית.
16. יום שני, ד' באדר התשע"ח, 19.2.2018 - דיון במליאה לקראת הקריאה השנייה והקריאה השלישית.

הצבעות במליאת הכנסת:

1. **הצעת החוק אושרה בכנסת בדיון מוקדם בישיבתה מיום רביעי, כ"ה בתמוז התשע"ז, 19.7.2017** בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדה המיוחדת לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן תמכו 34 חברי כנסת. לא נרשמו מתנגדים או נמנעים.
2. **הצעת החוק אושרה בקריאה ראשונה, לאחר דיון במליאת הכנסת שהתקיים ביום שלישי, י"א בחשוון התשע"ח, 31.10.2017.** הוחלט להחזיר את הצעת החוק לדיוני הוועדה לשם הכנה לקריאה השנייה והקריאה השלישית- בעד הצעת החוק תמכו 13 חברי כנסת. לא נרשמו מתנגדים או נמנעים.
3. **החוק נתקבל לאחר דיון במליאה לקראת הקריאה השנייה והקריאה השלישית שהתקיים ביום שני, ד' באדר התשע"ח, 19.2.2018**

בעד הצעת החוק בקריאה שנייה תמכו 50 חברי כנסת. לא נרשמו מתנגדים או נמנעים.
בעד הצעת החוק בקריאה שלישית תמכו 52 חברי כנסת. לא נרשמו מתנגדים או נמנעים.
החוק נתקבל.

נאומה של יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, במליאת הכנסת ביום העברת החוק:

"כבוד היושב-ראש, חברי חברי הכנסת, כבת להורים ממוצא תימן, כרעיה אוהבת לבעל שגם משפחתו שלו סבלה מהפרשה העגומה הזאת, כאימא לילדים נהדרים וכחברת כנסת גאה אני ונרגשת להביא לפניכם בקריאה שנייה ושלישית את הצעת החוק שיוזמתי כחלק מהמאבק שאני מנהלת מתחילת כהונתי לחקר האמת בפרשת היעלמותם של ילדי תימן, המזרח והבלקן.

החוק שמונח לפניכם, כמו גם הפעילות הענפה שמקיימת הוועדה המיוחדת שבראשותי בכנסת, מתאפשרים בראש ובראשונה הודות לרוח הגבית שאנו מקבלים בעת האחרונה מרשויות המדינה ובפרט מראש הממשלה. אני רוצה להודות באופן אישי לראש הממשלה שמלווה אותי בנושא פרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן, ופתח את הפרוטוקולים, והביא להקמת הוועדה המיוחדת שבראשותי. בלעדיו לא הייתי עומדת כאן היום, והפרשה לא הייתה מקבלת את התאוצה שהיא קיבלה עד כדי חקיקת החוק. אני רוצה להודות לצוות של משרד ראש הממשלה, שנרתמו לסייע בכל כוחם. על כך אני מודה להם מקרב לב.

את הצעת החוק הזאת יזמתי כדי לתת מענה למשפחות היקרות שילדיהן נעלמו, והן נותרו באפלה עד היום, ללא תשובה באשר לגורל היקר להן מכול. חשוב לי לציין כי הליך החקיקה היה לא פשוט והצריך תיאום והגעה להסכמות עם משרדי ממשלה רבים, ובהם משרד המשפטים, משרד הבריאות, משרד הפנים, המשרד לשירותי דת ומשרד האוצר, כמו גם עם גופים נוספים, כגון משרתת ישראל, המכון לרפואה משפטית, חברה קדישא, ועוד...

עשינו מאמצים רבים כדי שהנוסח שיובא לאישור המליאה יהיה מוסכם על כלל הגורמים, ואני שמחה שהצלחנו בכך. ההסדר שבהצעת החוק נוגע גם לסוגיות הלכתיות הקשורות לכבוד המת, והצבתי לעצמי מטרה להביא לאישור הכנסת הסדר שיהיה מקובל על הגורמים ההלכתיים המוסמכים במדינת ישראל, קרי הרבנות הראשית וועדת כבוד המת מטעם הרבנות.

בהזדמנות זאת אני מבקשת להביע את תודתי העמוקה לכבוד הרב דוד לאו, הרב הראשי לישראל ונשיא מועצת הרבנות הראשית, ולכבוד הרב יעקב רוז'ה, יושב-ראש ועדת כבוד המת, על כך שהוציאו תחת ידם פסק הלכה המתיר את פתיחת הקברים לפי ההלכה. זאת הפעם הראשונה בהיסטוריה של מדינת ישראל שפסק הלכה הוא חלק חשוב מחוק המדינה. עוד בהקשר הזה, אני מבקשת להביע תודה מיוחדת לכבוד הרב ד"ר רצון ערוסי, על הסיוע הרב לעבודת הוועדה במסגרת הליכי החקיקה ועל פעילותו החשובה והברוכה למען חקר האמת בפרשה במשך השנים, וביתר שאת בתקופה שבה הוועדה המיוחדת קיימת.

אני מבקשת להודות גם לשר האוצר משה כחלון, שהוא באמת שר מבין, תומך ואנושי. הוא גם כן תומך בחקר האמת שמאחורי הפרשה הזאת, ונעתר לבקשתי והסכים מייד להעמיד תקציב הולם לצורך יישום החוק החשוב שמונח לפניכם היום. לולא התקציב שהקצה שר האוצר לא הייתי יכולה להעביר את החוק.

ברשותכם, חבריי הנכבדים, אני מבקשת לסקור בקצרה את ההסדר הקבוע בהצעת החוק שבפניכם. אני מתנצלת מראש שזה קצת ארוך, אבל החלק המשפטי – היועץ המשפטי של הוועדה ביקש שאני אקרא את ההסדר שבחוק, שזה הדבר החשוב, מכיוון שבית המשפט אמור להשתמש בכל הסייגים של החוק.

מטרת הצעת החוק, כפי שהיא מוגדרת בהצעה עצמה, היא לאפשר את חקר האמת באשר למותם ולמקום קבורתם של קטינים יהודים יוצאי תימן, המזרח והבלקן, שהודעה על מותם נמסרה למשפחותיהם בין השנים 1948 ל-1970 אך לא התאפשר למשפחות לזהותם או להביאם לקבורה.

הגדרת המזרח והבלקן כוללת את כל המדינות הרלוונטיות לפרשה, וביניהן מרוקו, אלג'יריה, תוניסיה, לוב, מצרים, עירק, אירן, סוריה, לבנון, בולגריה, יוון, מקדוניה, טורקיה, אפגניסטאן ואוזבקיסטאן. אנחנו בכוונה רשמנו את כל הארצות האלה, על מנת לכלול את כל המשפחות, אדוני היושב-ראש. וזה מאוד חשוב, כדי שאנשים יוכלו באמת לפתוח את הקברים.

הצעת החוק קובעת הסדר שבמסגרתו יוכלו בני המשפחה – כלומר ילדים, הורים, אחים וילדי אחים – לפנות לבית המשפט לענייני משפחה ולבקש את פתיחת הקבר של יקירם ועריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה. במהלך הדיונים בוועדה ביקשנו לכלול בהצעת החוק הוראות אשר יכוונו את שיקול הדעת שעל בית המשפט להפעיל כאשר בקשה מסוג זה מובאת בפניו. ראשית, נקבע בהצעת החוק כי תנאי למתן צו לפתיחת קבר הוא שהנסיבות העובדתיות של המקרה מעלות ספק בדבר זהות הגופה הקבורה באותו קבר. שיקולים נוספים שהנחנו אותנו בעת הכנת החוק היה הסיכוי להפיק מהגופה הקבורה דנ"א, כך שאפשר יהיה לערוך את הבדיקה הגנטית, או סיכוי לברר נתונים אחרים שיסייעו בזיהוי הגופה; ההשפעה שעשויה להיות לפתיחת הקבר על נפטרים אחרים הקבורים באותה חלקה ועל בני משפחותיהם; שיקולים הקשורים לכבוד המת; וכן קידום מטרתו של חוק זה. עוד קבענו שבבקשות מסוג זה היועץ המשפטי לממשלה או בא כוחו יהיו המשיבים ויכלו להביא בפני בית המשפט את עמדת המדינה ביחס לכל בקשה.

אשר למצבים שבהם יהיה צורך בפתיחת קברים נוספים ולקיימת דגימות מנפטרים נוספים, למדנו מהמומחים שהופיעו בפני הוועדה ומהסיוורים שערכנו בבתי העלמין שבהחלט ייתכנו מקרים כאלה. לכן סברנו כי נכון להתייחס גם לסוגיה הזו בהצעת החוק, ולקבוע כי בית המשפט יהיה רשאי להורות על פתיחת קברים נוספים. במקרים אלה יהיה על בית המשפט לשמוע את עמדתם של בני המשפחה מדרגה ראשונה של הנפטרים הרלוונטיים ואת עמדתו של נציג הרבנות הראשית.

הצעת החוק קובעת שפתיחת הקבר והחזרת הגופה לקברה יתבצעו על ידי חברה קדישא שבתחום אחריותה נמצאת חלקת הקבר, וזאת בתיאום עם מנהל בית העלמין שבו נמצאת החלקה ובהנחייתו ההלכתית של רב שימנה הרב הראשי לישראל, נשיא מועצת הרבנות הראשית.

בני המשפחה שפנו לבית המשפט או בא כוחם יהיו רשאים להיות נוכחים במקום. פעולת הוצאת הגופה מקברה תבצע על ידי מומחה באנתרופולוגיה פורנזית ולפי הוראותיו, ורופא מטעם בני המשפחה יהיה רשאי להיות נוכח בסמוך לחלקת הקבר אם ירצו בכך בני המשפחה שפנו לבית המשפט ואם בית המשפט קבע הוראות לעניין זה בצו....

זה חוק שבעצם בא לעשות פה את האמת עם המשפחות....

לקיחת דגימת דנ"א מהשרידים שיוצאו מהקבר תבצע על ידי מומחה באנתרופולוגיה פורנזית מהמרכז הלאומי לרפואה משפטית או אדם אחר שהוא מומחה באנתרופולוגיה פורנזית שמינה בית המשפט. גודלה של הדגימה שתילקח יהיה מזערי ככל הניתן. הבדיקה הגנטית לקשרי משפחה תיערך במעבדה שאליה יפנה בית המשפט את המשפחות ושיש לה את הידע והניסיון המתאימים. כיום קיימת שתי מעבדות שקיבלו הרשאה לבדיקות מהסוג הזה: המעבדה לביולוגיה משפטית במכון הלאומי לרפואה משפטית והמעבדה לסיווג רקמות במרכז הרפואי תל השומר. במקרה שתימצא התאמה גנטית בין המנוח לקרובי המשפחה, בית המשפט יקבע את מותו של המנוח אם עדיין לא נקבע מותו באופן רשמי, ובמידת האפשר – גם את יום המוות ושעת המוות, בהתבסס על ראיות שיוצגו בפניו.

לעניין מימון הפעולות הכרוכות ביישום החוק הגיעה הוועדה להסכמות עם משרד האוצר ולפיהן המדינה תסייע במימון של עד 300 מקרים של פתיחת קבר בהתאם לחוק, ולהערכתנו הסיוע האמור יחול על כלל המקרים הרלוונטיים.

חשוב לי לציין שבהצעת החוק נקבע שהסדר יחול גם על הבקשות בעניינים אלה התלויות ועומדות היום בפני סגנית הנשיא, השופטת רבקה מקייס, ואני מאוד שמחה שבעקבות החוק שנאשר היום החליטה המדינה שהיא נעתרת לבקשות שהוגשו מטעם כמה משפחות.

בשלב זה מוצע לקבוע כי החוק יחול במתכונת של הוראת שעה למשך שנתיים. לבסוף, חשוב לי לציין כי ההסדר המוגה בפניכם הוא הסדר מלא ושלם, כך שלא נדרשת חקיקת משנה כלשהו לצורך יישומו.

ובנימה אישית, אני מאוד שמחה ונרגשת להביא לאישורכם את הצעת החוק הזו ומבקשת את תמיכתכם המלאה לצורך אישורה בקריאה שנייה ושלישית. החוק הזה נכתב בדם ליבי. ובעצם, אתם יודעים מה, החוק הזה הוא לא רק מדם ליבי - ...

- - - הוא מדם ליבם של כל האימהות והאבות שהטראומה ריחפה מעל ראשם וליוותה לא רק את חייהם אלא את חיי הדורות הבאים. דמיינו את עצמכם גדלים לאימא שחייה נלקחו ממנה, שהיקר לה מכול לא מת, לא ברח, אלא פשוט נעלם כלא היה, ללא מסמכים, ללא תיעוד; רגע ישנו ורגע כבר לא. דמיינו את עצמכם גדלים בבית שבו מתייפחים מבוקר ועד ליל. דמיינו את עצמכם בדיוק כמו שאתם גדלים, רק שאחיהם או אחותכם פשוט נמחקו מחייהם. מאות ואלפים לא צריכים לדמיין, הם חוו את זה, הם חיים את זה. החוק הזה הוא חובתנו המוסרית. החוק הזה הוא הצעד הראשון לתיקון. בשמם ובשמי ובשם כל עם ישראל, בבקשה עמדו לצידי היום ותאשרו את החוק.

אני רק רוצה לסיים עם התודות. שוב, אני חייבת לומר שאני מפרטת את כל האנשים, כי האנשים האלה של המשרדים באו ועשו עבודת קודש. במסגרת הליכי החקיקה באמת סייעו לנו רבים, ואני מבקשת להודות לכל אחד ואחת מהם באופן אישי. ממשרד המשפטים – עו"ד איגי פז ועו"ד ליאת יעקובוביץ; ממשרד הבריאות – עו"ד מאיר ברודר ועורכת הדין טליה אגמון; מרשות האוכלוסין וההגירה – מר מאיר אמסלם, אשר מסייע רבות לעבודת הוועדה גם בהיבטים נוספים, וכאן אני רוצה לציין אותו לשבח: זה עובד מדינה שמשקיע מהזמן שלו ונותן למשפחות תשובות; מהמשרד לשירותי דת – מר יצחק ישי ועו"ד עובדיה ויזל סנקרי. מהמכון לרפואה משפטית – ד"ר נורית בובליל וד"ר חיים כהן. מהמעבדה לסיווג רקמות בתל השומר – ד"ר רון לבנטל. ממשטרת ישראל – רפ"ק ליאור שלו ופקד ד"ר סיגל סטרינסקי-אלבז; מפורום חברות קדישא – עו"ד זאב רוזנברג וגברת אורית מסמי; מזק"א תל אביב – מר צבי חסיד.

ובסוף בסוף, לנציגי משפחות הילדים שמתמידים ומגיעים לכל ישיבות הוועדה ומסייעים רבות לעבודתה: לד"ר הלל שמריהו, ליגאל יוסף, לעו"ד אבי יוסף.

אני מבקשת להביע תודה מיוחדת לצוות המקצועי של הוועדה – שבלעדיהם לא הייתי עומדת כאן: למנהלת הוועדה גברת מירב שמעון, למזכירת הוועדה גברת שירלי בראשי, וליועץ המשפטי הנוכחי של הוועדה עו"ד דן מרזוק.

אני רוצה להודות גם לעו"ד נירה לאמעי שהניחה את היסודות לחוק הזה בקריאה הראשונה והיא פשוט עברה לתפקיד אחר.

ואני שוב חוזרת, בלעדיהם לא הייתי עומדת פה עם חוק מוגמר. תודה רבה....
ואני צריכה להודות גם ליושב-ראש הכנסת, שהעמיד את כל האמצעים לרשותי, וגם למנכ"ל הכנסת. תודה רבה".

חוק אימוץ ילדים (תיקון מס' 11 - הוראת שעה), התשע"ח-2018

יוזמי החוק:

ח"כ נורית קורן

פרסום ברשומות:

הצ"ח הכנסת (מתשס"ג 10/2002) -788, מיום 10.6.2018.

ספר החוקים 2731, עמ' 743, מיום 12.7.2018.

תקציר החוק:

בתיקון מס' 11 לחוק אימוץ ילדים, שהתקבל בכנסת ביום כ' בתמוז התשע"ח (3 ביולי 2018), נקבע, כהוראת שעה למשך 5 שנים, כי עובד סוציאלי ראשי רשאי להודיע לקרוב משפחה של יהודי בן למשפחה יוצאת תימן, המזרח או הבלקן, שנטען כי אומץ בין השנים 1948 ל-1954, אם יש לגביו רישום בפנקס האימוצים. עוד נקבע כי לעובד הסוציאלי הראשי יש שיקול הדעת האם למסור מידע כאמור גם לגבי מי שנטען כי אומץ לאחר 1954. אם נמצא רישום, יודיע על כך העובד הסוציאלי הראשי ליועץ המשפטי לממשלה או לנציגו, שיפנה לבית המשפט בבקשה שיתיר את הפרסום או הגילוי של פרטי הרישום.

מועדי הדיונים במליאה בוועדה:

1. יום שני, כ"ז בחשוון התשע"ז, 28.11.2016 - הצ"ח הונחה על שולחן הכנסת לדיון מוקדם.
2. יום רביעי, ט"ז בסיוון התשע"ח, 30.5.2018 - דיון מוקדם במליאת הכנסת.
3. יום שלישי, כ"ט בסיוון התשע"ח, 12.6.2018 - הכנה לקריאה ראשונה בוועדה.
4. יום שני, ה' בתמוז התשע"ח, 18.6.2018 - הצ"ח הונחה על שולחן הכנסת לקריאה ראשונה במליאה.
5. יום שלישי, ו' בתמוז התשע"ח, 19.6.2018 - דיון במליאה לקראת הקריאה הראשונה.
6. יום שלישי, י"ג בתמוז התשע"ח, 26.6.2018 - הכנה לקריאה שנייה-שלישית בוועדה.
7. יום שני, י"ט בתמוז התשע"ח, 2.7.2018 - הצ"ח הונחה על שולחן הכנסת לקריאה שנייה-שלישית.
8. יום שלישי, כ' בתמוז התשע"ח, 3.7.2018 - דיון במליאה לקראת הקריאה השנייה והקריאה השלישית.

הצבעות במליאת הכנסת:

1. הצעת החוק אושרה בכנסת בדיון מוקדם בישיבתה מיום רביעי, ט"ז בסיוון התשע"ח, 30.5.2018 - בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדה המיוחדת לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן תמכו 46 חברי כנסת. לא נרשמו מתנגדים או נמנעים.

2. הצעת החוק אושרה בקריאה ראשונה, לאחר דיון במליאת הכנסת שהתקיים ביום שלישי, ו' בתמוז התשע"ח, 19.6.2018- הוחלט להחזיר את הצעת החוק לדיוני הוועדה לשם הכנה לקריאה השנייה והקריאה השלישית- בעד הצעת החוק תמכו 11 חברי כנסת. לא נרשמו מתנגדים או נמנעים.

3. החוק נתקבל לאחר דיון במליאה לקראת הקריאה השנייה והקריאה השלישית שהתקיים ביום שלישי, כ' בתמוז התשע"ח, 3.7.2018- בעד הצעת החוק בקריאה שנייה תמכו 18 חברי כנסת. לא נרשמו מתנגדים או נמנעים. בעד הצעת החוק בקריאה שלישית תמכו 19 חברי כנסת. לא נרשמו מתנגדים או נמנעים. החוק נתקבל.

נאומה של יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, במליאת הכנסת ביום העברת החוק:

"... פרשת היעלמותם של ילדי תימן, המזרח והבלקן עלתה לסדר-היום הציבורי עוד בשנות ה-60 של המאה הקודמת, והדיון בנושא הוביל להקמתן של כמה ועדות חקירה: ועדת בהלול-מינקובסקי, שהוקמה בשנת 1967 וסיימה את פעילותה בשנת 1968; ועדת שלגי, ועדת בירור שהוקמה בספטמבר 1988, על פי חוק ועדות החקירה, התשכ"ט-1968; ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי, ועדת חקירה שהוקמה בינואר 1995, ובראשה שופט בית המשפט העליון יהודה כהן.

באמצע שנת 1999 פרש השופט כהן מתפקידו, ובמקומו מונה שופט בית המשפט העליון יעקב קדמי. הוועדה הגישה דו"ח ביניים בשנת 1997 ואת מסקנותיה הגישה בשנת 2001. על חומרי החקירה הוטל חיסיון, בהוראת הממשלה, עד שנת 2071. לאחר פעילותי מול ראש הממשלה לפתיחת החיסיון ופרסום חומרי החקירה המסמכים נחשפו לציבור ב-26 בדצמבר 2016. גנז המדינה חשף לציבור את הפרוטוקולים והמסמכים של הוועדות האמורות בכפוף לחסיונות שבדין.

החוק שאנו מאשרים היום הוא חוק היסטורי ומהפכני שמאפשר תשובות למשפחות. זאת מדרגה נוספת בחקר האמת. מטרתה של הצעת החוק היא לסייע למשפחות הילדים שנעלמו להתחקות אחר גורל יקיריהן ולברר פרטים אודות ילדים שאומצו ופרטיהם ידועים, אם היו מופיעים בפנקס האימוצים. לשם כך, מוצע לקבוע לתקופה קצובה של חמש שנים הוראות מיוחדות החורגות מהדין הכללי בנוגע לגילוי פרטי האימוץ של ילדים אלה. סעיף 30 לחוק אימוץ ילדים, התשמ"א-1981, (להלן – חוק האימוץ) קובע כי פנקס האימוצים לא יהיה פתוח לעיון, למעט למספר מצומצם של גורמי מקצוע, למאומץ הבגיר עצמו וביוזמתו, לפי בקשתו – זה מה שאומר החוק היום – ובהתאם לשיקול דעתו של עובד סוציאלי ראשי.

על אף הוראות חוק האימוץ מוצע להסמיך עובד סוציאלי ראשי להודיע לקרוב מדרגה ראשונה של יהודי, בן למשפחה יוצאת תימן, המזרח או הבלקן, שננטען כי הוא אומץ בין השנים 1948 עד ל-1954, אם יש לגביו רישום בפנקס האימוצים ...

אם אין בן משפחה, כאמור, ניתן יהיה למסור את ההודעה לילד של אח או אחות של ילד, כאמור. כלומר, אנחנו מאפשרים גם לדור השני וגם לדור השלישי לבוא ולבקש בקשה לפתוח את תיק האימוץ. ההודעה תימסר לבן משפחה בתוך 30 ימים מיום שהקרוב הגיש את הבקשה לעובד הסוציאלי הראשי. עוד מוצע להעניק לעובד הסוציאלי הראשי שיקול דעת למסור, בהחלטה מנוקמת בכתב – גם לגבי מי שננטען כי אומץ לאחר שנת 1954. זה סעיף חשוב מאוד שלא סוגר את הדלת בפני כל אחד שרוצה לבדוק את פנקס האימוץ. עוד מוצע לקבוע כי אם העובד הסוציאלי הראשי מצא רישום בפנקס האימוצים לגבי אותו ילד, הוא יודיע על כך ליועץ המשפטי לממשלה או לנציגו, וזה יפנה לבית המשפט בבקשה לקיים דיון בהתרת פרסום או גילוי של פרטים אסורים בפרסום לפי הוראות סעיף 34(ב1) לחוק האימוץ.

מטרתו של החוק המוצע היא להקל על המשפחות לאתר את יקיריהן ולסייע להן בהליך הפנייה לבית המשפט. אולם אין הוא חוסם את הדרך בפני משפחה שרוצה בכך לפנות לבית המשפט בעצמה. טובת המשפחות עומדות לנגד עיניי. הרצון למנוע מהמשפחות להמשיך לחוות את האובדן, ולתת תשובות אמיתיות, הוא שהוביל אותי לחקיקה זו.

אני רוצה לומר לכם, זהו חוק באמת היסטורי ומהפכני, מהסיבה הפשוטה שכל הזמן צעקו: תפתחי את תיקי האימוץ, שם התשובה, תפתחי אותם. והינה, עכשיו הגעתי לסוף הדרך, והינה באמת אנחנו מאשרים את החוק החשוב הזה, החוק שאני יודעת, שזה רק עוד מדרגה. אני יודעת שיש מקרים שהאימוצים לא נרשמו, וכאן יש לנו בעיה, אבל לפחות ניתן מענה אם כן נרשמו האימוצים. להזכיר לכם שאפילו לשאול אם יש תיק אימוץ, העובד הסוציאלי לא יכול להשיב. לכן, החוק הזה הוא מהפכני ביותר.

אני מבקשת לברך את צוות הוועדה, היועצים המשפטיים, נציגי המשרדים השונים שסייעו לי לקדם את הנושא. מהשירות למען הילד: אורנה הירשפלד, דבורה שבתאי ועורכת דין ליאורה אברמוביץ. ממשרד המשפטים: עורכת הדין ליאת יעקובוביץ והמשנה ליועמ"ש לשעבר אבי ליכט. כאן אני חייבת לומר, אבי ליכט ליווה אותי מרגע פתיחת החיסיון על חומרי החקירה של ועדת כהן-קדמי. בהתחלה הוא נכנס לחדר שלי ואמר: מה המשוגעת הזאת רוצה ממני. בסוף השיחה הוא הפך להיות מחויב. הוא סייע לי בכל חוק אפשרי, גם בחוק של פתיחת הקברים, כי הוא הבין כמה חשוב לתת תשובה למשפחות ולהגיע לחקר האמת, כי עכשיו זאת שעת רצון ועכשיו צריך לעשות את הדברים. לא להמתין, זו העת, זו העת. ועל כך אני מודה לאבי ליכט, שבעצם כבר עזב את המשרד.

אני רוצה להודות לעורך דין מרזוק ולעורכת הדין ורד קירו-זילברמן, צוות היועמ"שים של הוועדה. כמו כן, אני רוצה להודות למירב שמעון, מנהלת הוועדה, ולשירלי בראשי מזכירת הוועדה. וכמובן לצוות

העוזרים שלי: עמיר עופר, קורל רבין, מתן בן דוד ובת שבע כוכבי. ובסוף, בסוף, אני רוצה להודות, יש כאן משפחות שנשארו מהדיון שעשיתי בשעה 14:00 – חלק מהמשפחות כבר הלכו כי באמת כבר מאוחר – ואני רוצה לומר לכן תודה, כי מכם, רק מכם, כן, מכם, וגם ממך, יונה מוכתר ונחמן מזעקי, רחמים, אליהו יצחק, רק מכם אני שואבת את הכוח להמשיך. ואני רוצה להודות לרב רצון ערוסי, שמלווה אותי. ואני רוצה להודות לרב שלמה קורח, שמגבה אותי. אני רוצה למסור לו רפואה שלמה.

אני רוצה לומר לכם: יש אנשים טובים שממשיכים איתי את הדרך והם יודעים שזאת שעת רצון ועכשיו אנחנו צריכים לעשות את זה. אז להצעת החוק הזאת לא הוגשו הסתייגויות, ואני מבקשת מכם, חבריי חברי הכנסת ואדוני היושב-ראש, לאשר את החוק בקריאה שנייה ושלישית בנוסח שאישרה הוועדה. תודה רבה."

הקמת צוות בינמשרדי לשם טיפול בפניות בני משפחות הנעלמים

◇ איתור מידע ונגישות למסמכים של נעלמים מתקופת קום המדינה

דיוני הוועדה נפתחו בסוגיית "האיתור והנגישות למסמכים של נעלמים מתקופת קום המדינה". בדיון שעסק בנושא ביום שני, ח' באדר התשע"ז, 6.3.2017, נכחו נציגים מטעם המשרד לשירותי דת, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, משרד המשפטים, משרד הבריאות, המשרד לביטחון פנים, ארכיון המדינה, רשות האוכלוסין וההגירה, הסוכנות היהודית, בית החולים רמב"ם, שירותי בריאות כללית, האגודה לטיפול חברה ותרבות, מורשת יהדות תימן, הפדרציה העולמית ליהדות תימן, עמותת "אחים וקיימים", נציגי משפחות הנעלמים ומוזמנים נוספים.

בני משפחות הנעלמים ציינו במהלך הדיון את הקושי לאתר מסמכים וחומר תיעודי הנוגע ליקיריהם. לדבריהם, לא ברור להם למי עליהם לפנות לשם השגת מסמכים ומידע רלבנטי. מה עוד, גם כשברור להם מי הגורם המתאים שיש בידי תשובות, המערכת הבירוקרטית מקשה עליהם בקבלת המידע. בפרט התקשו בכך בני המשפחות שהמקרה שלהם לא נבחן על ידי הוועדות בעבר וברשותם לא היו מסמכים כלל. עוד ציינו כי קיים חוסר רצון מצד עובדי הארכיונים בבתי החולים השונים לחשוף חומרים בפני המשפחות.

מטרת הדיון הייתה לזהות את הקשיים ולהנחות את בני המשפחות כיצד הם יכולים לקבל מסמכים מהגורמים השונים כגון: תיקים ומסמכים רפואיים, תעודות לידה, הודעות פטירה, תעודות פטירה, מסמכי קבורה, מסמכי/תיקי אימוץ, תלונות שהוגשו במשטרה, כרטיסי עולה, רישומים ממרשם האוכלוסין וכל מסמך רלבנטי אחר שיכול לתת מידע אודות גורל בן המשפחה הנעלם.

לעניין זה יו"ר הוועדה ביקשה בדיון מנציגי משרדי הממשלה להעביר לוועדה נוהל מסודר לקבלת מידע עבור המשפחות.

ממשרד הבריאות נמסר לוועדה שקיים נוהל המחייב את בתי החולים לפעול לפיו- נוהל לקבלת מידע רפואי של בן משפחה שנפטר. לפי אותו הנוהל, המשפחות רשאיות לפנות למחלקת רשומות של בתי החולים ולקבל מידע לאחר שיצהירו על היותם יורשי המנוח ויצגו הוכחה לכך.

לאור פניית הוועדה בנושא, נציגי "שירותי בריאות כללית" ציינו כי **הקופה גיבשה נהלים לפניות בנושא**. בהתאם לנהלים, במידה ובני משפחות הנעלמים מעוניינים במידע הנוגע לבית חולים שבהנהלת הקופה, עליהם לפנות למחלקת רשומות בבית החולים בבקשה לאתר את המידע. כאשר לא ידוע לבני המשפחה שם בית החולים, בני המשפחה יכולים להסתייע בהנהלה הראשית באיתור המידע (מחלקה המשפטית או מחלקת ניהול ומידע). קבלת המידע תיעשה לאחר חתימה על

טפסים מתאימים ביניהם תצהיר יורשים. עוד נמסר לוועדה כי יגבה תשלום תמורת צילום מסמכים.

מהמשרד לשירותי דת נמסר לוועדה שכל משפחה שתפנה למשרד תופנה לגוף הקבורה הרלוונטי למקרה ספציפי, והם אשר יתבקשו לבצע חיפוש אחר המידע הרלוונטי ולמסור אותו ישירות לבני המשפחה.

מרשות האוכלוסין וההגירה נמסר לוועדה כי הרשות מרכזת את ספרי הלידות והפטירות של משרדי הבריאות המחוזיים עד לשנת 1955. משנת 1955 כל הרישומים נמצאים בלשכות האוכלוסין במחוזות השונים.

מהמשרד לביטחון פנים נמסר לוועדה כי לא נמצאו במשטרת ישראל תיקים שטופלו בנושא היעדרויות. הנוהל במקרה של תיקי נעדרים הוא שהתיק נשאר פתוח במשך חמישים שנה ולאחר מכן הוא מבוער. יחד עם זאת כל מקרה שיובא בפני משטרת ישראל ייבדק אינדיבידואלית.

נציגי משרד המשפטים מסרו לוועדה שלאור מעורבותה הרבה של היחידה הממשלתית לחופש המידע במשרד המשפטים בחשיפת החומרים הארכיוניים של הפרשה ומתוך הבנה כי בעקבות הפרסום צפויה לעלות רמת העניין של המבקשים במידע גם ברשויות נוספות על ארכיון המדינה, **המשרד דאג לפרסם באתר אינטרנט ייעודי, דף המסכם את זכויות העיון של המשפחות ברשויות הרלוונטיות.** מידע זה כולל את סוג המידע שניתן לקבל, התנאים לקבלתו ככל שישנם וכן הגורם אליו יש לפנות בתוך הרשות הציבורית.

נוסף על מיפוי הזכויות למידע, **עיבדה היחידה הממשלתית מספר נתונים מרכזיים מתוך הדו"ח של ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי וזאת במטרה להקל על המבקשים להבין את המידע הרב שנחשף.**

בסיכום הדיון ובעקבותיו:

- **הוועדה פנתה לכל המשרדים הרלוונטיים בבקשה:**
 - א. לפשט הליכים בירוקרטיים עבור בני משפחות שמבקשות לקבל מסמכים.**
 - ב. לדאוג לרכז ולסרוק את כל החומרים הרלוונטיים לפרשה, כך שישמרו ויהיו נגישים באופן מידי לאנשי המקצוע במשרד, העובדים מול הוועדה, ובמידת הצורך להקצות לכך כח אדם.**
- **הוועדה פנתה למשרד הבריאות ולהנהלת "שירותי בריאות כללית" בבקשה:**
 - א. לדאוג להבהיר ולחדד את הנהלים אצל עובדי הארכיונים של בתי החולים בעניין חשיפת מסמכים בפני בני משפחות הנעלמים ולהורות על פישוט הליכים בירוקרטיים מול המשפחות.**

ב. הוועדה ביקשה להחריג בנושא התשלום את בני המשפחות המבקשות לקבל מידע בעבור יקיריהם הנעלמים, על פי קריטריונים שיקבעו.

ג. הוועדה הודתה ל"שירותי בריאות כללית" על הבנת הצורך לסייע לבני המשפחות ועל גיבוש הנהלים בנושא.

• הוועדה הודתה למשרד המשפטים על פרסום זכויות העיון של המשפחות באתר האינטרנט של המשרד.

• הוועדה העבירה למנהל הגנזך המרכזי של רשות האוכלוסין וההגירה רשימות שעל פי מסקנות ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי "אין כל ממצא מה עלה בגורלם" וכן רשימת "נעדרים עם ציון קבר מדויק" (ובסה"כ 1,053 מקרים של נעלמים). מנהל הגנזך התבקש לאתר סטאטוס עדכני של כל מי שמופיע ברשימות.

בהתאם לבקשת הוועדה, מנהל הגנזך המרכזי של הרשות הנפיק תמציות רישום המשקפים את הסטאטוס העדכני של הנעדרים מהפרשה. לשם כך, התבסס על דו"ח הוועדות הקודמות וביצע איתורים מורכבים במערכת המחשובית של מרשם האוכלוסין.

• אף על פי טענת נציג המשטרה בדיון שאין כיום בידי משטרת ישראל תיקי חקירה הנוגעים לפרשה ואם היו תיקים כאלה הם בוערו, בהמשך, בעקבות פעילות הוועדה, אותרו והועברו לידי הוועדה שני תיקי חקירה משטרתיים:

א. תיק שהועבר לוועדה על ידי משטרת ישראל וכלל חומרי חקירה משטרתיים שנפתחה בעקבות תלונת משפחה על היעלמות בן משפחתם.

ב. תיק שאותר במהלך סיור של הוועדה בארכיון המדינה וכלל חומרים מחקירה משטרתיים שנפתחה בעקבות ארבעה מקרי היעלמות של ילדים. בין החומרים נמצא מכתב בו מוזכר כי נבדקו על ידי המשטרה לפחות עוד כעשרה מקרי היעלמות ילדים.

◇ הקמת צוות בינמשרדי לשם טיפול בפניותיהם של בני משפחות הנעלמים

משפחות הנעלמים מפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח ובלקן מבקשות כאמור לאתר מידע ומסמכים מקוריים הנוגעים ליקיריהם, במטרה לדעת מה עלה בגורלם. לוועדה התברר כי חלק מהמידע מצוי ומפורסם בארכיון המדינה אולם קיימים מסמכים רבים נוספים שאינם חשופים לציבור, מסמכים הנגישים רק לפקידי המדינה ומצויים במספר רב של משרדים⁶.

⁶ המשרד לשירותי דת, המשרד לביטחון פנים, משרד הרווחה, משרד הבריאות, רשות האוכלוסין וההגירה, המוסד לביטוח לאומי ועוד.

הוועדה סברה שיש להקל על בני המשפחות ולמנוע מהם את הבירוקרטיה הרבה הכרוכה בפניה למספר גורמים במקביל ואת הטרטור בין המשרדים לשם קבלת מידע הנוגע ליקיריהם. מתוך כך עלה הצורך בהקמת צוות בינמשרדי לשם איתור מידע בפניות של משפחות הנעלמים מפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן.

לאור זאת, ביום חמישי, ג' בניסן התשע"ז, 30.3.2017 מונחת על סדר יומה של הוועדה הצעה להקמת צוות בינמשרדי לשם איתור מידע בפניות של משפחות הנעלמים מפרשת ילדי תימן, מזרח והבלקן. בדיון הוועדה מיום שלישי, יט' בסיון התשע"ז, 13.6.2017, דנה הוועדה בנהלי העבודה שלפיו הצוות הבינמשרדי יעבוד לשם איתור מידע בפניות של בני משפחות הנעלמים.

הוועדה החליטה כי הצוות הבינמשרדי יורכב הן מפקידי ממשלה והן מנציגי ציבור אליו יפנו המשפחות לקבלת כל המידע במרוכז.

בהתאם לכך, הצוות הבינמשרדי יכלול נציגים מטעם: משרד הבריאות, המשרד לשירותי דת, המשרד לביטחון פנים, משרד המשפטים, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, רשות האוכלוסין וההגירה, המוסד לביטוח לאומי והרבנות הראשית לישראל. בהמשך נוספו לצוות הבינמשרדי גם נציגים מטעם שירותי בריאות כללית, פורום חברות קדישא, חברות קדישא שאינן חברות בפורום וארגון ויצ"ו.

על פי החלטת הוועדה, תפקידו המרכזי של הצוות הבינמשרדי יהיה לאתר מידע בפניות של נעלמים, לבצע הצלבת נתונים בין הנתונים והמקרים המובאים בפניו על ידי הוועדה לבין הנתונים המצויים ברשות משרדם. זאת, כדי שמידע עדכני יועבר במרוכז לבני משפחות הנעלמים לפי בקשתן, באופן המיטבי המתאפשר תחת מגבלות החוק.

עוד קבעה הוועדה כי, על הצוות הבינמשרדי יהיה להתכנס לשיבות ועדה משותפות לקבוע מטרות ויעדים ולדווח לוועדה על כל התקדמות, ממצאים וגילויים חדשים הנוגעים לפרשה. היות והתברר לוועדה כי מסמכים רבים בוערו והושמדו על ידי הממסד, התבקשו חברי הצוות הבינמשרדי, לדאוג שהמסמכים שברשותם יסרקו וישמרו מעבר לשנים המחייבים אותם בחוק.

במהלך דיוני הוועדה הוצע להקים פלטפורמה ממוחשבת שתנגיש למשפחות את המידע ותעשה טיוב בין הנתונים שנמצאים במשרדי הממשלה השונים. אולם הצעה זו לא קודמה משיקולי תקציב, מחסור בזמן, אבטחת מידע ועוד.

בסיכום הדיונים ובעקבותיהם:

- הוועדה פנתה לכל המשרדים הרלוונטיים בבקשה למנות נציגים מטעם משרדם לטובת המשימה החשובה של הקמת הצוות הבינמשרדי. הצעה זכתה לתמיכת השרים הרלוונטיים והצוות הוקם.

- הוועדה החלה לרכז ולטפל במאות פניות של בני משפחות לשם קבלת מידע ומסמכים הנוגעים לגורל יקיריהם.
- הצוות הבינמשרדי, בשיתוף הייעוץ המשפטי של הוועדה והמשרדים השונים, גיבשו "טופס הסכמת בן משפחה להעברת מידע ממרשם האוכלוסין לוועדת הכנסת המיוחדת לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, המזרח והבלקן".
- הטופס מאפשר לוועדה לפנות בשם בני המשפחות לצוות הבינמשרדי במטרה לקבל תשובות אודות מקרים פרטניים. המטרה לאפשר לוועדה לרכז את המקרים ולבדוק את המסמכים הנמסרים למשפחות.
- הוועדה גיבשה הסכמות בין רשות האוכלוסין וההגירה לבין משרד הבריאות לפיהן עובד ברשות האוכלוסין ימסור את הודעות הפטירה ישירות ליורשי המנוח, במטרה להקל על בני המשפחות ולמנוע סרבול מיותר בהעברת מסמכים בין רשויות.
- הוועדה החלה לרכז את המידע במערכת ממוחשבת במטרה לתעד את הפניות ולאפשר המצאת נתונים סטטיסטיים.

שמיעת עדויות וריכוז תלונות

בין סמכויות הוועדה, כפי שנקבע בישיבת ועדת הכנסת מיום י' בשבט התשע"ז, 6.2.2017: "ריכוז תלונות של משפחות הרואות עצמן קשורות לפרשה". לפיכך, הוועדה קיימה דיונים שמטרתם לגבות עדויות מבני משפחות הנעלמים.

המועדים שבהם התקיימו הדיונים:

- א. יום רביעי, כ"ג בניסן התשע"ז, 19.4.2017
- ב. יום חמישי, ח' באייר התשע"ז, 4.5.2017
- ג. יום שלישי, י"ב בסיון התשע"ז, 6.6.2017
- ד. יום שלישי, י' בתמוז התשע"ז, 4.7.2017
- ה. יום רביעי, ט"ו באלול התשע"ז, 6.9.2017
- ו. יום שלישי, י"א בחשוון התשע"ח, 31.10.2017
- ז. יום שלישי, י' בכסלו התשע"ח, 28.11.2017
- ח. יום שלישי, כ"ד בכסלו התשע"ח, 12.12.2017
- ט. יום שלישי, כ"ט בטבת התשע"ח, 16.1.2018
- י. יום שני, י"ג בשבט התשע"ח, 29.1.2018
- יא. יום שלישי, ה' באדר התשע"ח, 20.2.2018
- יב. יום שלישי, ו' בתמוז התשע"ח, 19.6.2018
- יג. יום ראשון, כ"ד באב התשע"ח, 5.8.2018

במסגרת הדיונים נשמעו עדויות מזעזעות ומטרידות על תינוקות חסרי ישע שנגזלו מהוריהם בדרכים ערמומיות, לעיתים באופן פיזי ממש, וכן עדויות שקביעות המוות, על ידי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי, התבססו על נתונים בלתי הגיוניים ולמצער סותרים. כמו כן המשפחות העידו על חוסר הרגישות של אנשי הממסד כלפי הטראומה שחוו בעקבות האובדן ועל ההשפלה שעברו.

מקצת העדויות שהתקבלו בוועדה:

- עדות של משפחה שדרשה את גופת ביתם וקיבלה במקומה חבילת סדינים מוכתמת בדם.
- עדות על תינוקת בת שנתיים שוועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי קבעה שהיא נפטרה כתוצאה מאבנים בשתי הכליות, דבר לא סביר בהתחשב בגילה הרך.
- בן משפחה שהציג בפני הוועדה מסמך אותנטי עם חותמת המאשר שבן המשפחה קיבל חיסון אבעבועות כחמש שנים לאחר שנת הפטירה שקבעה הוועדה.
- עדות על אם שהוכרחה להמשיך ולשאוב חלב גם לאחר שנתבשרה על מות ביתה.
- עדות של בני משפחה שטענו כי נמסרו להם רישומים על קבורת ביתם בשלושה בתי עלמין שונים.

- אדם שהעיד שלאחר שמסרו לאמו שבתה נפטרה, אביו מצא אותה בבית התינוקות כאשר הצמיד הנושא את שמה עדיין נמצא על רגלה.
- אדם שהעיד כי על המסמכים הרפואיים שמצא בעת שניסה לאתר מידע אודות גורל אחותו שנעלמה חתום רופא ללא חתימה ידנית. כאשר ניסה להתחקות אחר הרופא, הוא הצליח לאתר את אשתו שטענה בפניו כי בעת כתיבת המסמך הוא שהה איתה בחו"ל לצורך השתלמות.
- עדות של בן משפחה שסיפר כי טרגדיה כפולה פקדה את משפחתו: בשנות החמישים אביו ושלושה גברים נוספים נהרגו מקריסת גג חדר האוכל של מעברת עין שמר בשל שלג שנערם עליו. באותה עת התבשרה אמו כי גם בנה, שלא היה חולה כלל, נפטר ונקבר. בני המשפחה לא ידעו היכן נקבר אבי המשפחה עד לסיור הוועדה בבית העלמין עין שמר בו נמצאו קברם של ארבעת ההרוגים.

דיון הוועדה שהתקיים כעבור שנה מהקמת הוועדה, ביום שלישי, ה' באדר התשע"ח, 20.2.2018, יוחד לסיפורי המשפחות שניצלו מהטרואמה.

דוד שוקר סיפר בדיון כי משפחתו עלתה ארצה בשנת 1948 מסעודיה דרך תימן לישראל. הוא טען כי למרות שהיו לו הורים, יום אחד הגיעו למעברה רבנים שחילקו סוכריות ולקחו אותו ושני ילדים נוספים אל בית יתומים בגבעת שאול. לאחר כשנה, הוחזר להוריו.

פנחס נדב סיפר בדיון שהתעקשותו להתגייס לצבא חשפה כי הוא בכלל רשום כ'נפטר' במשרד הפנים: בעוד כל חבריו הוזמנו לשכת הגיוס לצו ראשון, הוא לא קיבל צו. לאחר שנדחה בלשכת גיוס בשנלר ירושלים ובתל השומר, הגיע אל משרד הפנים עם תעודת הזהות של אביו ושם נאמר לו כי הוא רשום כ'נפטר'. על מנת להסדיר את גיוסו לצה"ל הוא ואביו נדרשו להצהיר בבית המשפט על היותו בין החיים. לטענתו, רק בעקבות כך התברר לו שבעת שהיה תינוק, נלקח לבית התינוקות במעברת ראש העין, הוא הוסתר מאמו בתואנה שהוא חולה ולאחר מכן בישרו לה על מותו. "בעקשנות רבה אמא שלי השיבה אותי אל חיקה" אמר.

חנה שטרום כהן, יו"ר פורום הפסיכולוגים והעובדים הסוציאליים בבריאות הנפש ציינה במהלך הדיון שהיא מתרגשת בכל פעם מחדש מהחוויות הקשות שעברו המשפחות. לדבריה, היו הורים שהתעקשותם באותם ימים מנעה מהם את הטרואמה. "בכך, אנחנו כביכול עלולים להטיל אשמה על ההורים שילדיהם נעלמו, וזה דבר שאינו נכון. מי בכלל יכול היה לעמוד מול מערכת כזו מרשעת שפעלה בעורמה וניצלה את תמימות המשפחות" אמרה.

מאפייני העדויות שנאספו על ידי הוועדה:

במקרים רבים העידו בני המשפחות כי צוות בית החולים סרב להציג בפניהם כל גופה ולא מסר לידיהם הודעת פטירה כתובה או כל מסמך המאשר את הפטירה ואת נסיבות המוות. כן העידו בני המשפחות כי לא נמסר להם מיקום הקבורה ולא אפשרו להם לקחת חלק בלוויה. לטענתם, מסמכים שנמסרו לידיהם על ידי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי חסרים פרטים רבים (כגון- שם מלא, מספרי תעודות זהות, סיבת המוות וותימת הרופא) וכן פעמים רבות ישנם שיבושים ואי דיוקים במסמכים אלו (למשל- בתאריכים, במספרי תעודות זהות, בשמות המצויינים בהם ובמין הילוד).

יש לציין שעדויות רבות אותן אספה ותיעדה הוועדה, הם של בני משפחות שמעולם לא העידו בפני הוועדות הקודמות ובוועדה הפרלמנטרית המיוחדת עדותם נשמעת לראשונה: במרבית המקרים מדובר במשפחות שקיבלו בעבר את הבשורה על מות יקיריהם כעובדה מוגמרת, אף על פי שלא הוצגו בפניהם הוכחות, או במשפחות שאינן נמנות עם בני העדה התימנית ולאור זאת לא סברו בעבר שגם סיפור משפחתם הטראגי נכלל בפרשה. לטענתם, העלאת הנושא על סדר היום הציבורי והשיח הנלווה לפעילות הוועדה בנושא היא שהובילה אותם לפנות לוועדה הפרלמנטרית.

עדויות חדשות נוספות נמסרו לוועדה על ידי בני הדור השני והשלישי. אלו טענו כי היעלמות בן המשפחה גרם לטראומה כה גדולה אצל ההורים עד שלא יכלו לדבר על הנושא. משהלכו ההורים לעולמם, הילדים ראו בניסיון לאתר את בן משפחתם שנעלם מטרה חשובה.

נדגיש כי הוועדה הפרלמנטרית לא הגבילה בשנים את המקרים שהובאו בפניה בעוד ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי חקרה עדויות בהתייחס לשנים 1948 עד 1954 בלבד. **הוועדה הסיקה מכך כי מספר הילדים שנעלמו ממשפחתם בעשורים הראשונים לקום המדינה, גבוה בהרבה ממספר המקרים שנבדקו על ידי הוועדות שעסקו בסוגיה בעבר.**

עוד יש לציין כי הוועדה הפרלמנטרית לא הגבילה את בני משפחות הנעלמים לכדי מתן עדות רק במסגרת דיוני ועדה אלא גם אספה וריכוז פניות שנגבו בכתב ובעל פה באמצעי המדיה והתקשורת השונים.

כל העדויות שהגיעו אל הוועדה הועברו לבדיקת הצוות הבינמשרדי שהוקם על ידי הוועדה, אשר נתבקש, לאור שמיעת המקרים ועיון במסמכים שצורפו לפניות- לאמת מסמכים ו/או לאתר מסמכים נוספים הרלוונטיים למקרים הפרטניים עבור המשפחות.

על מנת לייעל את התהליך של ריכוז העדויות- הוכנסה לוועדה תוכנית מחשב מתקדמת. המטרות לרכז את החומרים והמידע ביעילות, לאפשר לאתר את המידע במהירות לפי שם הנעלם או המשפחה ולהנפיק דוחות סטטיסטיים על המקרים שהובאו בפני הוועדה. לכל עדות שהתקבלה

בוועדה בין אם מדובר במתן עדות על מקרה היעלמות ספציפי ובין אם מדובר במסירת מידע כללי על הפרשה, נפתח תיק ממוחשב והוכן תיק קשיח בהם רוכזו כלל המסמכים.

יש לציין כי מלאכת איסוף המסמכים ואיתור חומרים מקום המדינה הוא דבר לא פשוט ובמקרים ספציפיים הפעולה מורכבת וסבוכה ודורשת השקעה של זמן רב מפקידי המדינה. לעיתים לא נמצאו מסמכים פרט לתעודת לידה של הנעלם ואין כל מידע אחר ולכן מקרים שסווגו כ"ילדים שלא ידוע מה עלה בגורלם" הוועדה ניצבת בפני שוקת שבורה, עובדה זו לא אפשרה לוועדה המיוחדת להשלים את מלאכת בדיקת המקרים הפרטניים עד סיום הכנסת ה-20. לאור זאת, פנתה הוועדה לצוות הבינמשרדי בבקשה להמשיך ולהשיב במישרין לבני המשפחות אשר פניותיהם הועברו לבדיקתם גם לאחר תום תקופת כהונת הוועדה.

איתור ופתיחת קברים של הנעלמים בפרשת היעלמותם של ילדי תימן,

מזרח והבלקן

◇ רקע לנושא איתור ופתיחת קברים

הכנסת הסמיכה את הוועדה הפרלמנטרית "לאתר קברים בהתאם לאמור בפרוטוקולים של ועדת החקירה הממלכתית בעניין פרשת היעלמותם של ילדים מבין עולי תימן בשנים 1948-1954, ובוועדות בדיקה נוספות".

משמיעת עדויות בני המשפחות וקריאת הפרוטוקולים של הוועדות הקודמות, הסתבר כי פעמים רבות הוועדות הגיעו למסקנה שהילדים נפטרו ולעיתים אף הצביעו למשפחות על נקודת ציון הקבר ללא בסיס ברור לקביעת מסקנה זו. במרבית המקרים כאמור, המשפחות לא קיבלו לידיהן את הגופה ולא נכחו בלוויה, שלגבי חלק מהילדים נטען שכבר קוימה כשנמסרה להם הודעת הפטירה.

עוד עולה מבין עדויות, כי במקרים רבים קיימות סתירות בנתונים עליהם הסתמכה ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי לשם קביעת מסקנותיה למשל; בין נקודת ציון הקבר, כפי שנמסר למשפחה על ידי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי, לבין זהות המנוח לפי רישומי בית העלמין או לחלופין, בין מועד הפטירה שנמסר למשפחה על ידי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי לבין מועד הפטירה שנמסר לגבי מי שקבור באותה חלקת קבר. בחלק מהמקרים המשפחות מחזיקות במסמכי קבורה רשמיים בהם מצוין מין שונה ו/או גיל שונה משל ילדם הנעלם. כמו כן, לחלק מבני המשפחות נמסרו תעודות פטירה ונקודת ציון קבר אולם נתונים רשמיים מאוחרים שהתגלו העלו כי ייתכן ובן המשפחה נמצא בין החיים לפי רשומות רשמיות של המדינה. כך מצאו את עצמן משפחות רבות מתמודדות, מעבר לכאב, עם סימני שאלה משמעותיים לגבי זהות האדם הקבור תחת ציון קבר שנמסר להם כי בו קבור קרוב משפחתם.

הוועדה פעלה בנושא בשני מישורים:

א. בדיקת פניות פרטניות של בני המשפחות ואיתור קברים של נעלמים בהסתמך על מסמכים שאותרו על ידי הצוות הבינמשרדי וכן באמצעות קיום סיורים בבתי עלמין בחלקות הקבורה הקשורות לפרשה על מנת להתרשם מהמצאים בשטח:

1. הוועדה בדקה פניות פרטניות של בני משפחות במטרה לסייע להם לאתר את מקום ציון הקבר של יקיריהם על פי הצלבת מידע, מסמכים ונתונים המצויים במשרד הבריאות, בבתי חולים, חברות קדישא, רשות האוכלוסין וההגירה והפרוטוקולים של הוועדות הקודמות וזאת בסיוע הצוות הבינמשרדי שהוקם למטרה זו.

2. הוועדה קיימה דיונים בנושא "איתור ופתיחת קברים של הנעלמים מפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן" ביום חמישי, ג' בניסן התשע"ז, 30.3.2017 וביום השלישי, כ"ג באדר התשע"ז, 21 במרץ 2017.

3. הוועדה קיימה סיורים בחלק מבתי העלמין בהם נטען על ידי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי כי טמונים בהם ילדים מאותה תקופה על מנת להתרשם מהממצאים בשטח, במטרה לעמוד על הקשיים במקום, לעיין ברישומי חברות קדישא ולתשאל את עובדי חברות קדישא בנוגע להליך הקבורה בעבר. כמו גם במטרה לנסות ולאתר עבור בני משפחות הנעלמים שהשתתפו בסיורים, את מקומות ציון הקבורה של יקיריהם.

ב. חקיקת חוק פתיחת קבר של קטין יוצא תימן, המזרח או הבלקן לשם זיהוי ועריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה (הוראת שעה), התשע"ח - 2018

ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי קבעה במסקנותיה כי רוב הילדים נפטרו, אולם כאמור בני המשפחות החזיקו במסמכים המצביעים אחרת ולרבים מהם לא היה מידע כלל אודות מקום הקבורה לכאורה ולפיכך הם נותרו עם חששות וספקות אודות אמיתות קביעת הוועדה. דבר שהגביר את חששם הוא שבשנת 1997, במהלך שבוצע לדרישת המשפחות, ואשר אושר על ידי בית המשפט וניתנה לו הסכמה הלכתית על ידי פוסקי הדור הרב עובדיה יוסף והרב קאפח זצ"ל, נפתחו 10 קברים מדגמית ונלקחו משרידי הגופות דגימות DNA. הממצאים העלו 22 שרידי גופות אשר לא ניתן היה לשייכם לשמות שנרשמו על גבי מצבות הקברים או לנעלמים של המשפחות שהתלוננו.

המסקנות התמהוות של ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי שהצביעה על תעודות פטירה ומיקום הקבר, הובילו לכך שיש צורך לפתוח קברים ולבדוק את זהות הנקבר במקום, אם בכלל, על ידי נטילת דגימות DNA.

משפחות שביקשו לאמת את המידע שקיבלו מוועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי אודות עצם הפטירה, תעודות הפטירה ומיקום הקבר פנו לבית המשפט בבקשה לפתוח את הקברים ולבצע בדיקת DNA אולם סורבו.

הליך של פתיחת קברים מבוצע על פי פקודת בריאות העם, באישור בית משפט ובפיקוח הרבנות. על פי "חוק מידע גנטי" המבקש לקחת בדיקת DNA לצורך קשרי משפחה נדרש צו של בית משפט. על מנת להגיע לחקר האמת בפרשה נדרשה חקיקה ואישור הלכתי מהרבנות שיאשרו את התהליך וימנעו מכל גורם דתי יכולת למנוע אותו.

לאור זאת, יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן החליטה לקדם הצעת חוק פרטית לפיה בהליך מיוחד שיוחד לבני משפחות של קטינים שנעלמו בנסיבות פרשת ילדי תימן, ניתן יהיה להגיש בקשה מיוחדת לפתיחת קבר, הוצאת גופה וביצוע בדיקה גנטית לקשרי משפחה.

”חוק פתיחת קבר של קטין יוצא תימן, המזרח או הבלקן לשם זיהוי ועריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה (הוראת שעה), התשע”ח-2018” התקבל בכנסת ביום ד’ באדר התשע”ח, 19.2.2018.

רקע כללי בנושא קבורה בכלל וקבורת ילדים בפרט בעשורים הראשונים לקום המדינה, כפי שהוצג בדיוני הוועדה:

- א. ”פקודת בריאות העם” קובעת כי משרד הבריאות הוא הגוף שאחראי ומפקח על הקבורה בישראל. כמו גם על הודעות לידה, פטירות, רישומים בבתי עלמין ועוד.
- ב. הקבורה בישראל היא על בסיס עירוני, לכל יישוב יש את גוף הקבורה שלו.
- ג. חברה קדישא היא גוף אוטונומי ואין קשר פורמלי בין חברות קדישא בישראל. כל חברה קדישא מנהלת בנפרד את הרישומים הרלוונטיים לבית העלמין שבתחום סמכותה.
- ד. ”פרום חברות קדישא בישראל” קיים משנות התשעים והוא מאגד רק בין חלק מחברות קדישא. בתקופה שבה התרחשה הפרשה לא היה קשר בין חברות קדישא בכלל ולא הייתה שיטה אחידה של קבורה.

הליך הקבורה:

בית החולים או רופא, מוציא הודעת פטירה ומכריז על הנפטר/ת. מאז קום המדינה ספרי הפטירות מנוהלים על ידי בתי החולים. על פי תקנות הארכיונים בתי החולים מחויבים לשמור את החומרים כמאה שנה. חלק מהספרים שמורים בבתי החולים, אחרים, כמו גם ספרי פטירות של בתי חולים שנסגרו, נמצאים בארכיון המדינה. ספרי הפטירות כוללים מידע על שמו של הנפטר, המין, גילו של נפטר, ישוב המגורים, תאריך פטירתו, מקום פטירתו, סיבת המוות, לעתים את שמו של מי שהודיע על המוות/קבע את סיבת המוות, תאריך הרישום וחתימת הרופא.

לשכות הבריאות, בהתאם למקום הפטירה, מנפיקות רישיון קבורה שמאפשר לקבור את הנפטר. כאשר אדם לא נפטר בבית חולים (למשל במרפאה), רישיון הקבורה נרשם בלשכות הבריאות. על פי החוק, חובה לשמור רישיונות קבורה למשך עשר שנים ולפיכך, לעניין הפרשה מרבית הסיכויים שרישיונות הקבורה לא נשמרו.

באחריות משרד הבריאות לבדוק את רישומי בתי העלמין.

⁷ ראה הרחבה בפרק החקיקה.

באחריות רשות האוכלוסין וההגירה, להנפיק **תעודת פטירה** לאחר הקבורה.

כיום, קיים הסכם בין חברות קדישא לבין המוסד לביטוח לאומי בנוגע **לתשלום עבור הקבורה**. על מנת לקבל תשלום עבור הקבורה חברה קדישא קוברת את הנפטר ומדווחת למוסד לביטוח לאומי על מקום הקבורה המדויק של הנפטר בציון מספר תעודת הזהות. בשנים הרלוונטיות לפרשה, המוסד לביטוח לאומי לא היה קיים ולא תמיד ברור מי שילם עבור הקבורה, אם בכלל.

מנהגי הקבורה כפי שנמסרו לוועדה על ידי הרב יעקב רוז'ה, חבר מועצת הרבנות הראשית לישראל ויו"ר ועדת כבוד המת, נציג משרד הבריאות והמשרד לשירותי דת בדיוני הוועדה, בהתייחס לפרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן:

1. **חובת קבורה** - ההלכה מחייבת להביא לקבר ישראל גופה או חלקי גופה. ההלכה קובעת כי יש להפריד בין נפטר/ת לנפטר/ת בחוצץ קשיח כלשהוא. לאור זאת, לא נקברים שני נפטרים בלא הפרש ביניהם⁸. קיימת חובת רישום על כל אדם שמובא לקבורה ואף אם הובאו לקבורה רק חלקי גופו של הנפטר. בדיוני הוועדה נשמעה הטענה שבעבר נהגו להזדרז בקבורת הנפטרים מטעמי סניטריה שכן לא היו מקררים בבתי החולים לשמירת הגופות ופחדו מפריצת מגפות.
2. **מנהגי אבלות** - בעקבות מותו של אדם חייבים קרוביו לנהוג מנהגי אבלות המשתנים בהתאם לנסיבות ולמנהגים. במקרים שבהם נקבע מותו של אדם על סמך הוכחות אולם מסיבות שונות מקום קבורתו לא ידוע, על המשפחה לקיים דיני אבלות גם בלא השתתפות בקבורת המת. לאור זאת, בהתייחס לטענת המשפחות שהן לא נדרשו לשבת שבעה, טען הרב יעקב רוז'ה כי קיימות שתי אפשרויות או שבני המשפחות לא ידעו את ההלכה או שהם לא נדרשו לשבת שבעה כי ילדיהם נגזלו מהם ולא נפטרו.
3. **לוויה** - הטקס שנערך בשעה שאדם מובא לקבורה.
4. **הקמת מצבה על הקבר לאחר מותו של אדם** - הקמת מצבה היא מנהג וההלכה אינה מחייבת בה. יש הנהגים להקים מצבה בשלושים למותו של אדם ויש נוהגים לאחר שנה מיום פטירתו.

⁸ יש הפוסקים המחמירים ודורשים שלושה טפחים.

5. קבורת נפלים - נפל מוגדר כאשר אישה הפילה עובר מת או כאשר תינוק נולד ונפטר בלידתו ו/או בטרם מלאו לו שלושים יום.⁹
בעבר נהגו לקבורת הנפלים, כפי שמחייבת ההלכה.
במקרים בהם נפטר נפל, ההלכה איננה מחייבת את בני המשפחה בדיני אבלות, אין חובה לערוך לנפל טקס לווייה ואין חובה להציב לנפל מצבה.
בעבר, במקרה של פטירת נפל, לא נהגו לעשות לווייה ולא נהגו לשתף את המשפחה בטקס הקבורה. כמו כן, לא נהגו להקים מצבות מעל חלקות הקבר של נפלים גם במקרים שתינוק נפטר בטרם מלאו לו שנתיים.
היום עקב שינויים טכנולוגיים ומשפחות המעוניינות בכך, משתתפות בקבורה ואף מקימה מצבה.

בעקבות דיוני הוועדה בסוגיית "איתור ופתיחת הקברים":

- הוועדה פנתה למשרד לשירותי דת:
 - א. בבקשה לחדד נהלים אצל חברות קדישא ולבקש מהם לעשות כל מה שביכולתם ובסמכותם על מנת לסייע לוועדה ולבני משפחות הנעלמים למצוא את קברי יקיריהם.
 - ב. בבקשה להורות לחברות קדישא שהיו פעילות בשנים לרכז ולסרוק את כל ספרי הקבורה מתקופה זו.
 - ג. בבקשה להורות לחברות קדישא לדאוג למפות את חלקות קברי הילדים מהשנים הרלוונטיות לפרשה.הוועדה רשמה לפניה את הודעות המשרד לשירותי דת לפיהן; המשרד והשר העומד בראשו, רואים את סוגיית איתור הקברים ורישומם בחוק כמשימה לאומית.
כמו כן, הוועדה רשאית לפנות לחברות קדישא, בשמן של המשפחות על מנת לקבל מידע לגבי רישומי קבורה מהשנים הרלוונטיות לפרשה.
לשאלת הוועדה, השיב המשרד לשירותי דת כי לא ידוע על ספרים של קברנים שלא הועברו לחברה קדישא. אם כי זה לא אומר שהדבר איננו אפשרי במקרים נדירים.
- הוועדה פנתה למשרד הבריאות בבקשה לאפשר לה גישה ישירה לספרי הפטירות הרלוונטיים לפרשה עד לשנות השבעים, ולא עד לשנת 1954 כפי שנקבע בוועדות קודמות.
הוועדה רשמה את הודעות משרד הבריאות לפיהן: משרד הבריאות יעשה את כל הנחוץ מבחינתו על מנת לסייע לוועדה באיתור קברים של נעלמים הקשורים לפרשה.

⁹ חלק מהפוסקים סבורים שנפל מוגדר גם במקרה בו ילד נולד וחי מעל 30 יום, אבל היה מחובר למכשירים כל הזמן ולא חי חיים עצמאיים עד ליום פטירתו.

בתשובה לוועדה צוין כי גם בשנים שקדמו להקמת המדינה, בתי החולים ניהלו ספרי פטירות. הספרים מאופסנים בארכיוני בתי החולים או בארכיון המדינה או בארכיון חיצוני אחר. המדינה דאגה לשמור גם את ספרי פטירות של בתי חולים שאינם קיימים יותר. יחד עם זאת, חלק מהספרים ניזוקו עם השנים והם אינם.

• הוועדה רשמה לפנייה את הודעת גנזך רשות האוכלוסין וההגירה, לפיה שר הפנים וסמנכ"ל רשות האוכלוסין וההגירה, הטילו על גנזך הרשות, לעשות כל מה שבאפשרותו ובסמכותו על מנת לסייע לוועדה במציאת מידע שיאפשר לבני המשפחות לדעת היכן קבורים יקיריהם. גנזך הרשות, הודיע לוועדה שהוא יפעל לאיתור המידע מתוך המצוי בפנקסי רישומי הפטירות. כל פניה שתועבר על ידי הוועדה תענה, גם לאחר תום תקופת כהונת הוועדה. במקרים בהם קיימות הוכחות חד משמעיות לפטירת הנעלם, הונפקה ו/או תונפק תעודת פטירה.

לדברי מנהל הגנזך המרכזי של הרשות, כל ספרי הלידות והפטירות הקיימים עד לשנת 1955 מרוכזים בגנזך הראשי. משנת 1955 ואילך הספרים מצויים בלשכות רשות האוכלוסין עצמן. על פי בקשת יו"ר הוועדה ולמען שימור החומרים, הוחל בהליך ריכוז כל הספרים בגנזך המרכזי.

• הוועדה פנתה למוסד לביטוח לאומי בבקשה:

א. לקבל את התיעוד והרישום בעבור הטיפול בקבורת המתים משנות החמישים.

ב. לדעת מי הגורם שנשא בהוצאות הקבורה בשנים הראשונות להקמת המדינה, בטרם חוקק חוק הביטוח הלאומי.

מהמוסד לביטוח לאומי נמסר לוועדה כי בשנים הראשונות להקמת המדינה משפחות הנפטרים נשאו בהוצאות הקבורה שכללו את ההוצאות של עלות אחוזת הקבר. בשנת 1955 החל המוסד לביטוח לאומי לממן את הקבורה והמשפחות נשאו במימון אחוזת הקבר. החל משנת 1976 המוסד לביטוח לאומי שילם דמי קבורה ונאסר על חברות הקבורה לגבות כל תשלום בקשר לקבורה או לאחוזת הקבר של הנפטר בהתאם לחוק ולתקנות. בתחילה, בהתאם לחוק הביטוח הלאומי, תשי"ד-1953, המוסד לביטוח לאומי שילם דמי קבורה לחברות קבורה (רשויות מקומיות וחברות קדישא) שטיפלו בקבורת נפטר בישראל לפי כללים, תנאים וסכומים שנקבעו "בתקנות הביטוח הלאומי (דמי קבורה) תש"ו-1955" (להלן- התקנות).

בהתאם לתקנות נחתמו הסכמים שתחולתם ב-1 לאפריל 1955 להסדרת התשלום עם חברות הקבורה לפיו המוסד לביטוח לאומי ישלם דמי קבורה בשיעורים משתנים (לפי גיל הנפטר) בעד נפטרים שהובאו לקבורה וחברת הקבורה הייתה רשאית לגבות אגרה בעת הקמת המצבה, המיועדת לרכישת קרקעות לבית עלמין, הכשרתם, שיפורם והחזקתם.

המידע שנדרש בשנות החמישים מגופים העוסקים בקבורה הוא לצורך ביצוע תשלום עבור קבורת הנפטר. המידע כלל את פרטי הנפטר ופרטי החברה הקוברת. המידע שהיה מצוי בידי המוסד לביטוח לאומי הקשור להוראות תשלום ידניות נגנז ובווער כחוק. כמו כן, בעבר חברות

הקבורה לא נדרשו לצורך תשלום דמי קבורה להעביר מידע על בתי עלמין ומקום קבורה והמידע מצוי בידי חברות הקבורה.

לא אותרו ההסכמים או רשימות של חברות קבורה להן המוסד לביטוח לאומי שילם דמי קבורה בשנות החמישים.

מאז תיקון התקנות בשנת 1976, מועד בו החלו לחתום הסכמים עם חברות הקבורה נמצא ברשות המוסד מידע על הנפטרים שהובאו לקבורה על ידי חברות קבורה (537 חברות לקבורה יהודית) בבתי העלמין שבאחזקתם (870 בתי עלמין יהודיים) כנראה שמרביתם פעלו בשנות החמישים. רשימת החברות כולל מידע על פרטי החברות ואנשי הקשר נמצאים ב"מחשבון דמי קבורה" באתר המוסד לביטוח לאומי".

- הוועדה קראה לבני משפחות שידוע להם כי בן משפחתם נפטר, לפנות אליה בבקשת איתור מקום קבורת יקיריהם.
- הוועדה הצליחה, במקרים רבים, בסיוע הצוות הבינמשרדי, לאתר מקומות ציון קבר של נפטרים, בהתאם לרישומי המדינה.

◊ סיורי הוועדה בבתי עלמין בחלקות הקבר הקשורות לפרשה

סיור ועדה ב"בית העלמין סגולה" - פתח תקווה, שהתקיים ביום חמישי, ה' בתמוז התשע"ז,

:29.6.2017

בבית העלמין סגולה טענו המשפחות, כי בעבר לא היה סממן חיצוני של מקומות הקבורה אלא רק עפר. במסגרת ניהול ואחזקת בית העלמין, בסוף שנות התשעים, חברה קדישא שיפצה את חלקה יל/ב בבית העלמין, מיפתה את הקברים ובנתה שורת בטון. לאחר מכן חילקה את השורה למצבות בטענתה שבכך הנפטר מקבל מצבה ראויה ואישית, אולם בני המשפחות סבורים כי מדובר במצבות מזויפות ולא מצויים בחלקות גופות נפטרים של יקיריהם.

במהלך הסיור, עם ההגעה לחלקה א' בבית העלמין ולאחר שנראו עשרות קברים זהים, אשר עליהם מופיעים שני שמות של נפטרים, הסביר יהודה מושקוביץ, מנהל בית העלמין, כי בזמן הקבורה נטמנו הילדים ללא קבר וללא סימון. על מנת לכבד את זכרם של הנפטרים, נבנו מצבות קטנות ונרשמו שמותיהם של הילדים שנקברו באותה השורה על פי הרישומים בספרי הקבורה. משמעות הדבר שאין שיוך ודאי של המצבה לילד הקבור מתחתיה וגם המיקום לא ודאי.

במהלך הסיור חברה קדישא הציגה בפני נציגי משפחות הנעלמים את האזור שבו על פי הרישומים, קבורים יקיריהם. בנוסף, הראה מנהל בית העלמין מסמכי קבורה אשר לא תאמו את הידוע למשפחה. למשל במקרה של אמו של רחמים קרוה שנעלמה, המסמכים הצביעו על

קבר של אישה בעלת שם וגיל אחר לגמרי. במקרה של משפחת יצהרי בנם היה בן שש בהיעלמו, אולם על פי מסמכי בית העלמין בחלקת הקבר נקבר פעוט בן שנה. יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, הודיעה כי בכוונתה לקדם הצעת חוק במטרה לאמת את מקום הקבורה המדויק של הנפטרים, באמצעות פתיחת הקברים וביצוע בדיקת DNA.

לאחר הסיור, הוועדה פנתה למנכ"ל חברה קדישא סגולה, מר יהודה פורת, בבקשה:

- א. לסמן במספור בולט את הקברים שבאזור של חלקות הילדים הקשורות לפרשה, על פי הרישומים בספרי הפטירות וזאת במטרה להקל על בני המשפחות לאתר את המצבות של יקיריהם.
- ב. לדאוג לסריקתם של רישומי הפטירות הרלוונטיים, להעבירם לוועדה וכן לדאוג להנגשת הרישומות לציבור ברשת המקוונת. הרשימות נסרקו והועברו לוועדה.

סיור ועדה בחלקות הקבר ב"הר המנוחות גבעת שאול" - ירושלים, שהתקיים ביום שלישי, ב' באב התשע"ז, 25.7.2017:

מנכ"ל חברה קדישא, חנניה שחור, טען בסיור כי במשך כל השנים בני המשפחות לא פנו לחברה קדישא על מנת להקים מצבות ולכן החברה כיסתה את חלקות הקברים באדמה ובנתה קברים חדשים מעל החלקות האמורות.

בתגובה הסבירה יו"ר הוועדה כי הסיבה שהורים רבים שילדיהם נעלמו בשנותיה הראשונות של המדינה, לא פנו עד כה בבקשה לדעת היכן קבור בן משפחתם, היא משום שרק עם פתיחת הפרוטוקולים הם נחשפו לעובדה כי יש מקרים מסוימים שבהם ידוע מקום הקבורה של הנפטר. היות והמשפחות נותרו כל השנים עם סימני שאלה ויתכן וירצו לכבד את יקיריהם בבניית מצבה, ביקשה הוועדה לפנות בכתב לכל משפחה שידוע לחברה קדישא פרטים על בן משפחתה הקבור במקום, ובמידה ולא ניתן יהיה לאתר את המשפחה/ות ביקשה הוועדה מחברה קדישא לפרסם מודעה גדולה בשני עיתונים פופולאריים ולהודיע על ההליך ואם ברצונם לעשות מצבה לנפטר/ת.

במהלך הסיור ציין מר שחור, כי בכוונת חברה קדישא לכסות קברים נוספים של תינוקות ולבנות גם מעליהם חלקות קבורה חדשות. הוועדה דרשה לידע בכך את בני המשפחות שילדיהם קבורים במקום ולבקש את הסכמתם לכך.

בעקבות כך, חברה קדישא הודיעה לוועדה כי בשלב זה הם אינם צפויים לכסות קברים נוספים של תינוקות ולבנות מעליהם חלקות חדשות. ככל שיעלה בשנית עניין כיסוי החלקות, תשקול החברה את צעדיה בהתחשב בבקשת הוועדה.

הוועדה ביקשה לדאוג לשלטי הנצחה/ לוח הנצחה של שמות הילדים הטמונים במקום. חברה קדישא הודיעה לוועדה כי הם נמצאים בהליך של שיקום המקום ובכוונת החברה לפנות להנהלת פורום חברות קדישא לדון בבקשת הוועדה.

הוועדה ביקשה להסתייע בחברה קדישא באיתור קברים של בני משפחות הנעלמים שפונים לוועדה והמסמכים שבידיהם מצביעים על כך שנקברו בירושלים, ונענתה בחיוב.

סיור ועדה ב"בית העלמין מחנה דוד"- חיפה, שהתקיים ביום שני, כ"ו בתשרי התשע"ח, 16.10.2017:

בסיור השתתפו נציגים משתי חברות קדישא; חברה קדישא חיפה וחברה קדישא לעדה הספרדית.

במהלך הסיור מנכ"ל חברה קדישא חיפה, עקיבא וייץ, אמר כי בידי החברה נמצאים ספרי הקבורה מהתקופה האמורה. החברה קברה 85% מהנפטרים והשאר נקברו על ידי חברה קדישא לבני עדות המזרח ולעדות נוספות. הוא הציג בפני הוועדה ספרי קבורה והראה כי לצד כל שם נפטר רשום שמו של מודיע הפטירה לחברה קדישא. הוא הדגיש כי לא קיימים ברישומים נפטרים אלמונים.

ישראל אדלר שעסק ברישומי קבורה בחברת קדישא חיפה מאז שנות השבעים, ציין בסיור שככל הידוע לו ועל סמך שיחה שקיים עם מנהל חברה קדישא שעבד בחברה משנות הארבעים ונפטר בשנות השמונים, לא ידוע לו על מקרים בהם הובאו ילדים תימנים מבתי החולים לקבורה בבית העלמין.

יו"ר חברה קדישא לעדה הספרדית, מכלוף עקיבא, אמר כי בספרי הקבורה הישנים, מצוינים מקומות הקבורה של הילדים ללא רישום מדויק של חלקה ושורה אלא רק מצוין שהנפטר קבור ב"חלקת הילדים". לטענתו, עובדה זו, כמו גם התנאים הפיזיים והסחף של האדמה, לא תאפשר לאתר מיקום קבורה מדויק של נפטרים.

הוועדה התרשמה כי האזורים שבהם נקברו ילדים, מוזנחים. הוועדה ביקשה ממנהלי חברה קדישא לעשות מיפוי ולסמן קברים, על פי הרישומים, ככל שהדבר מאפשר זאת.

עובדי חברה קדישא התבקשו לאתר בין רשימותיהם את שמות הנפטרים שמשפחותיהם פנו לוועדה ואשר ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי קבעה כי נפטרו בבית עלמין זה ולהעבירם לוועדה.

במהלך הסיור הצליחה הוועדה לאתר את קברו של סאלם יעקב ג'רפי ז"ל, שנרצח במעברה לפני 67 שנים (לפי דיווח המשפחה על ידי שוטר) ומשפחתו לא הורשתה להשתתף בלוויה. למרות

מאמצי המשפחה לאתר את מקום קבורתו לאורך השנים בכל בתי העלמין בארץ, לא נמסר למשפחה עד כה פרט כלשהו על מיקום הקבר.

במהלך הסיור נענו אנשי חברה קדישא לדרישת יו"ר הוועדה, לאתר את קברו ולתדהמת בני המשפחה שנכחו בסיור, מיקום הקבר אותר. מר מכלוף סיפר מעל קברו שעם כניסתו לתפקיד ראה מספר קברים שנהרסו במשך השנים מהגשמים ומהסחף ולכן טיפל בהם ועשה מבנה מבטון ושם את הכיתוב "אלמוני" וכך הוגדר קברו של ג'רפי ז"ל. בהתרגשות רבה של כל הנכחים לראשונה נאמר קדיש מעל קברו על ידי קרוב משפחתו.

בחודש אפריל 2018 וכעבור שישים ושמונה שנים מהפטירה, התקיים במקום טקס מרגש של גילוי מצבה. יו"ר הוועדה אמרה במעמד גילוי המצבה: "אני שמחה שנפלה בחלקי הזכות להפוך את מצבת האלמוני למצבה הנושאת את שמו של המנוח ולהביא מעט נחמה למשפחה שלא ידעה במהלך עשרות שנים היכן נקבר בן משפחתם. אני מקווה שבעקבות פעילות הוועדה, משפחות נוספות תקבלנה תשובות".

סיור ועדה ב"בית העלמין קריית שאול" - תל אביב, שהתקיים ביום ראשון, ח' בכסלו התשע"ח,
26.11.2017:

בטרם התקיים הסיור, הוועדה העבירה לחברה קדישא קריית שאול רשימה של בני משפחות נעלמים אשר ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי קבעה לגביהם כי הם נטמנו בבית עלמין זה, אך למשפחות לא היה ידוע עד אותו רגע מהו מיקום קבורתם המדויק.

בעקבות פניית הוועדה, חברה קדישא הבינה את הצורך והחשיבות להיערך לסיור, למפות את הקרקע ולסמן עבור בני המשפחות של הנעלמים את נקודת ציון הקברים על פי המידע המצוי בספרי הקבורה שברשותם.

חברה קדישא הציגה בפני הוועדה ובפני בני המשפחות שהשתתפו בסיור את מקומות ציון הקבר המדויקים, אותם התבקשה על ידי הוועדה לאתר.

הוועדה ביקשה שחברה קדישא תעשה כל מה שביכולתה ובסמכותה על מנת לסייע גם בעתיד לכל משפחה שתפנה בבקשה לאתר את נקודת ציון הקבר של קרוב משפחתם.

כמו כן ביקשה הוועדה להקל על כל המשפחות ולדאוג לציין על גבי היתדות לא רק את מיקום הקבר אלא גם את שמו של הנפטר, כפי שמופיע בספרי הקבורה.

לדברי יו"ר הוועדה, סביר להניח כי חלק מהמשפחות יקבלו את הבשורה כעובדה ויתכן שירצו לבנות מצבה על הקבר, ואילו משפחות אחרות תבקשנה לפתוח את הקברים במטרה לבצע דגימות DNA עם שרידי הנפטרים ולוודא את אמיתות הממצאים בהתאם לחוק שיזמה.

לאחר הסיור, הנהלת חברה קדישא קריית שאול המשיכה לעבוד מול הוועדה בשיתוף פעולה מלא, ועשו כמיטב יכולתם להשיב בהקדם לבקשות לאיתור הקברים של המקרים שהועברו אליה על ידי הוועדה.

חברה קדישא נתבקשה להעביר לוועדה מידע בנוגע לאופן שבו נהגו לקבור את הילדים בעבר ונתונים בדבר התשלום עבור הקבורה.

לוועדה נמסר כי הקבורה בוצעה על ידי עובדי חברה קדישא תל אביב יפו והמחוז. עוד נמסר לוועדה כי נעשה ניסיון לאתר בין גמלאי החברה עובדים אשר עבדו בחלקת הילדים בתקופה זו ויכולים לשפוך אור על נהלי החברה באותה עת (קיום יציקת בטון, עומק קבורה וכו') אך מאמציהם העלו חרס.

בתשובה לוועדה ציינו כי על פי רישומי חברה קדישא, שמות הילדים שצוינו בפניית הוועדה, הובאו לקבורה ללא כל תשלום מהמשפחה או מכל גוף אחר.

לאחר הסיור חברה קדישא מסרה לוועדה כי הם הצליחו לגייס כספים לטובת הקמת מצבות אולם בכוונתם להחריג מהפרויקט את כל המשפחות שבכוונתן לפתוח את הקברים בהתאם לחוק שחוקקה הוועדה על מנת שמאמציהם לא ירדו לטמיון.

סיור ועדה בבית העלמין "פרדס חנה", בית העלמין "שער מנשה" ו"בית העלמין היהודי הישן של כרכור", שהתקיים ביום ראשון, י"ד באייר התשע"ח, 29.4.2018:

בני המשפחות שהשתתפו בסיורים בבתי העלמין הצביעו על הקשיים העומדים בפניהם במציאת הקברים ועל הסתירות שמתגלות בין הממצאים בשטח לבין המסמכים עליהם הסתמכה ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי לשם קביעת מסקנותיה.

יו"ר הוועדה ציינה כי בסיוע הצוות הבינמשרדי שהקימה הוועדה מצליחה לאתר מסמכים נוספים עבור בני המשפחות וכי החוק אשר יזמה בנושא יאפשר לבני המשפחות לאמת את הממצאים באופן מדעי.

לוועדה נודע כי בבית העלמין היהודי הישן של כרכור נטמנו כ-600 עולי מעברת עין שמר הסמוכה, שמרביתם עולי תימן ולא היה ברור לוועדה באם נקברו שם גם ילדים. פעילות הוועדה הובילה למידע לפיו ספרי הנפטרים של בית העלמין זה מצויים בין חומרי ארכיון המדינה ולא הושבו לגורמים המתחזקים את בתי העלמין באזור. לאור זאת, הוועדה ביקשה לאתר את הגוף שמתחזק את בית העלמין הישן של כרכור ולידע את אותו גורם שיש באפשרותו לדרוש מארכיון המדינה להשיב אליו את ספרי הקבורה.

התברר לוועדה כי בית עלמין זה נבנה על ידי המדינה, ולא על ידי חברה קדישא וכן אף חברה קדישא לא קברה בו, אלא אנשי המעברה. למעשה, הוא בית העלמין היחידי בארץ שאינו משויך לשום גוף קבורה.

עוד התברר לוועדה כי כיום אף גורם לא מתחזק בקביעות את בית העלמין ומצבו מוזנח ביותר. כמו כן התברר לוועדה כי בעבר המשרד לשירותי דת ניסה להטיל את האחריות על מועצה המקומית פרדס חנה כרכור, אולם ניסיון זה לא צלח. הוועדה ביקשה להתרשם מהממצאים בשטח.

במהלך הסיור הזדעזעה הוועדה לגלות את מצבו המוזנח והקשה של בית העלמין. הגישה לבית העלמין נמצאה כלא ראויה, לא היו קיימים שבילי גישה לקברים, במקרים רבים המצבות נמצאו מנותצות וברובן לא הייתה אפשרות כלל לקרוא את הכיתוב בשל החזיזית שהצטברה עליהן. העשבייה במקום הייתה רבה וסימני ההזנחה ניכרו בכל פינה. העוסקים בנושא הקבורה שהתלוו לסיור מטעם המועצה הדתית האזורית מנשה, חברה קדישא פרדס חנה, חברה קדישא כרכור ופורום חברות קדישא, ציינו כי לעיתים הם פועלים במקום בהתנדבות אולם מצבו של בית העלמין דורש טיפול יסודי ומעמיק.

מתוך כוונה לשמור על כבודם של המתים הטמונים במקום, ולמרות שלא מדובר בקברי ילדים בלבד, פנתה הוועדה למשרד לשירותי דת בבקשה לדאוג להכפיף את המקום לחברה קדישא אחת ולהעניק לה רישיון קבורה במקום, רישיון שיאפשר לה לתחזק את בית העלמין באופן שוטף ולאגד אצלה את רשימות הנפטרים. כל משתתפי הסיור, האמונים על הקבורה באזור, הודיעו כי ירתמו ויעשו מאמצים על מנת לשקם את בית העלמין.

במהלך הסיור התברר לוועדה כי בבית עלמין זה, נקברו גם ארבעת הגברים שנהרגו מקריסת גג חדר האוכל במעברת עין שמר, כתוצאה מהשלג שנערם עליו בשנת החמישים הגשומה.

עוד התברר במהלך הסיור כי רשימות הנפטרים אינן מרוכזות במקום אחד- חלקן מצויות בארכיון המדינה, חלקן נמצאות בידי חברה קדישא כרכור, רשימות נוספות נמצאות במועצה הדתית כפר פינס ושערי מנשה. לאור זאת, הוועדה פנתה למשרד לשירותי דת ולפורום חברות קדישא, בבקשה לסנכרן את הרשימות בהתאם לממצאים בשטח כך שתגובש ותפורסם רשימה אחידה ומעודכנת של הנפטרים במקום.

הוועדה סבורה שעל המדינה שהקימה את בית העלמין, לשאת באחריות המלאה לשיקומו. לבקשת הוועדה ובהתאם להנחיית השר לשירותי דת, ח"כ דוד אזולאי, קיימו נציגים מטעם המשרד לשירותי דת סיור נוסף בהשתתפות הגופים האמונים על שירותי הקבורה באזור, שמטרתו להמציא אומדן ראשוני מסודר לשיקום בית העלמין. לאחר הסיור, גובש בסיוע חברת מהנדסים, אומדן ראשוני לעלויות שיקומו של בית העלמין- העומד על כ 4 מיליון ₪¹⁰.

היות והמשרד לשירותי דת הודיע לוועדה כי אין ביכולתו לממן את הדרוש לשיקום בית העלמין, פנתה יו"ר הוועדה לשר האוצר, בבקשה להקצות את הכסף הדרוש למטרה חשובה זו. מנכ"לית פורום חברות קדישא בישראל, אורית מסמי, הודיעה לוועדה כי במידה ואכן המדינה תדאג לתקציב הנדרש, הפורום מוכן לשאת באחריות לניהול הפרויקט של שיקום בית העלמין. לצערה של הוועדה לא נמצא המימון לכך.

¹⁰ במידה וכל הפעולות הנדרשות יבוצעו במלואן.

בדיקת הטענות בדבר אימוץ הילדים

◊ תהליכי אימוץ במדינת ישראל בעבר ובהווה והשלכתם על הפרשה

הוועדה יצאה מנקודת הנחה שלא ניתן להתכחש לכך שהמצב התברואתי במחנות, הצפיפות והעוני הובילו לכך שחלק מהילדים אכן נפטרו. עם זאת, על פי עדויות בני המשפחות, מסמכים שנחשפו לעיון הציבור של ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי ומסקנות של חוקרים שחקרו את הפרשה, הביאו לטענה כי חלק מהילדים הנעלמים נמסרו לאימוץ למשפחות בארץ ובחו"ל, מבלי שההורים נתנו את הסכמתם לכך.

על מנת ללמוד על התופעה והיקפיה וכן לברר מה היו הנורמות שהנחו את בתי המשפט באישור צווי האימוץ, והאם באמצעות עיון בתיקי האימוץ ניתן יהיה לקבל תשובות בנושא, החליטה הוועדה לקיים דיון בנושא ביום שני, י"ט באייר התשע"ז, 15.5.2017 אשר נשא את הכותרת: "תהליכי אימוץ במדינת ישראל בעבר ובהווה והשלכתם על פרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן".

עו"ס אורנה הירשפלד, עו"ס ראשית לחוק אימוץ ילדים, התשמ"א-1981 (להלן- חוק האימוץ) הסבירה בדיון על הנורמות המסדירות את האימוץ במדינת ישראל. לדבריה, חוק האימוץ נחקק לראשונה בשנת 1960 ועבר שינויים בשנת 1981. על פי עקרונות החקיקה: כל החלטה באימוץ צריכה להתקבל תוך חתירה לטובת הילד. תהליך האימוץ נעשה בשני שלבים; תחילה הבאה למצב שהילד פנוי באמצעות הסכמת הורים או צו בית משפט ובשלב השני נעשה חיבור להורה המאמץ, כאשר לאחר חצי שנה בה נמצא הילד אצל ההורים המאמצים, מוגשת בקשה לבית המשפט בצירוף תזכיר של עו"ס.

לדבריה, עיקרון הסודיות שהובהר בשנת 1981, נועד למנוע פגיעה בהמשך חייו של ילד, בעיקר במקרים בהם ילדים הוצאו מהבית בנסיבות קשות וכן במטרה להגן על הורים שנאלצו למסור את הילד לאימוץ בנסיבות מצערות.

עוד ציינה עו"ס הירשפלד כי עד לשנת 1960, לא הייתה נורמה ברורה לאימוץ. בתי המשפט ובתי הדין קיבלו החלטות בהתייחס לשלושה אלמנטים שונים; אחזקת הילד, זכויות ירושה ורישום השם.

בעניין שמירת תיקי האימוץ אמרה עו"ס הירשפלד כי בשירות למען הילד נמצאים כל תיקי האימוץ, גם של אלו שאומצו עוד לפני קום המדינה.

לגבי מספר תיקי האימוץ אמרה כי מידי שנה מאומצים כמאתיים ילדים וזאת בנוסף למספר דומה של ילדים המאומצים על ידי בן הזוג של ההורה.

עוד היא ציינה כי בין השנים 1948-1965 נפתחו 2,524 תיקי אימוץ¹¹.

עו"ד חנית אברהם בכר, מהנהלת בתי המשפט אמרה שייתכן והפרוטוקולים מדיוני האימוץ שמורים בארכיון בתי המשפט. היות ומדובר במידע חסוי, בקשה לעיון בהם צריכה להבחן במסגרת בקשה לפי חוק חופש המידע.

חנה כהן רשמת האימוצים הארצית, ציינה שבעבר רישומי האימוצים נוהלו על ידי בית המשפט המחוזי בתל אביב. לדבריה, פרטי האימוץ כוללים; פרטי המאומץ לפני ואחרי האימוץ, פרטי ההורים הביולוגיים וההורים המאמצים וכן סייגים לאימוץ במידה ויש. עוד ציינה כי מספרי זהות המאומצים נמצאים רק ברישומים משנת 1960.

עו"ד מוריה כהן בקשי, ממחלקת יעוץ וחקיקה במשרד המשפטים הדגישה כי למרות הרצון להגיע לחקר האמת ישנה חשיבות לשמירה על חיסיון תיקי האימוץ. לדבריה, בתקופה המדוברת לא היה חוק אימוץ ולכן נוצרו נורמות שונות על ידי בתי המשפט ואחרות בבתי הדין הרבניים. עוד אמרה כי נראה שהסכמת ההורים הייתה נושא שולי יותר מהסוגיות של ירושה ושינוי שם.

רפ"ק ליאור שלו, ראש חוליית נעדרים אמר בדיון כי במשטרה אין תיעוד לגבי יציאות מהארץ בכלל ויציאות ילדים בפרט מהשנים האמורות וככל שהיה תיעוד שכזה בעבר הוא בוער. עוד הסביר שככל הידוע לו, משטרת ישראל לא פתחה בחקירת הנעדרים, גם אלו שעליהם הכריזו הוועדות השונות כנעדרים.

גיוש שוורץ, מזכ"ל וסמנכ"ל קשרי ממשל וביטחון בסוכנות היהודית אמר כי בכל הבדיקות שנעשו בארגון, לא נמצא מידע על אימוץ או על העברת ילדים לחו"ל. הוא הוסיף ואמר כי בסוכנות אף תשאלו את גמלאי הארגון מהשנים האמורות אולם לא הצליחו להגיע למידע נוסף.

מאיר אמסלם, מנהל הגנזך המרכזי של רשות האוכלוסין וההגירה ציין בדיון כי ההורים המאמצים יוזמים את הפנייה ומגישים את צו האימוץ אל הרשות. במידה ויש חיסיון על האימוץ, ניתן מספר זהות חדש ונמחק מספר הזהות הישן. תפקיד הרשות ברישום האימוצים הוא גם להוריד את הפרטים של הילד הביולוגי מקובץ המרשם על מנת שלא תהיה כפילות במספרי הזהות.

בעניין רישום אימוצים מהתקופה שלפני חקיקת החוק אמר כי בעבר, בדרך כלל, צורף צו ירושה שבו האב הביולוגי מתחייב לתת לילד המאומץ את חלקו בירושה.

עו"ד גלעד נווה, מהלשכה המשפטית של הכנסת אמר בדיון כי לבקשת הוועדה נבחנו המודלים השונים הקיימים בעולם הקובעים מי רשאי לעיין בתיקי האימוץ. המחקר מראה כי בשתי ארצות; קנדה ואוסטרליה, היו בעבר מקרים של אימוץ ילדים בהיקף נרחב על ידי משפחות לא ילידות. במסגרת הפעילות לסייע למאומצים לזהות את משפחתם התקבלה בבריטיש קולומביה

¹¹ בשנת 1948 - 17 תיקים, בשנת 1951 - 86 תיקים, בשנת 1953 - 125 תיקים ובשנת 1956 - 193 תיקים.

בקנדה חקיקה המעניקה מעמד מיוחד לנציג של הקהילות מהם נחטפו הילדים. על פי אותה חקיקה, מנהל השירות רשאי, לשיקול דעתו, ואם זה לטובת הילד המאומץ, לגלות להורה המאמץ מידע שהוא לא מידע מזהה¹². עוד נקבע כי מנהל השירותים הממשלתיים יעביר בהסכמת ההורים המאמצים ואם זה לטובת המאומץ, מידע מזהה על המאומץ לגורמים ספציפיים בתוך הקהילות. מעבר לכך נמצא כי בדרך כלל למאומץ ניתנת האפשרות לפתוח את תיק האימוץ כשהוא מגיע לגיל מסוים.

בסיכום הדיון, יו"ר הוועדה ח"כ נורית קורן, אמרה כי חובת הוועדה לגלות מידע על ילדים שאומצו שלא בהסכמת משפחתם. עם זאת, ברור כי נדרש פתרון משפטי המחריג את המקרים הנבחנים במסגרת הפרשה, תוך שמירה על החיסיון של אותם המאומצים על פי חוק מאותה תקופה.

בסיכום הדיון ובעקבותיו :

- הוועדה פעלה מול מנכ"ל משרד הרווחה, דר' אביגדור קפלן, ועל פי הצעתו נשקלה תכנית לפיה גורם מוסמך שייבחר על ידי הוועדה ויקבל מינוי מטעם היועץ המשפטי לממשלה, לעיון ובחינת תיקי אימוץ מהשנים הרלוונטיות לפרשה.

- בעקבות פעילות הוועדה בנושא, מספר הפניות שהגיעו לשירות למען הילד במשרד הרווחה בבקשה לברר באם יש תיקי אימוץ עלה משמעותית- מ-17 פניות במהלך שנת 2016 ל-41 פניות בשנת 2017.

- בדיון זה, כאמור, הובא בפני הוועדה מידע לפיו בין השנים 1948-1965 אושרו בישראל למעלה מ-2,800 צווי אימוץ. הוועדה סברה כי מדובר במספר מפתיע ביותר בהתחשב בגודלה הזעיר של האוכלוסייה בשנים אלה ביחס להיום ונוכח העובדה כי בספר החוקים של מדינת ישראל לא היה כל חוק או דבר חקיקה אחר לגבי אימוץ ילדים עד לשנת 1960.

עוד הסתבר לוועדה כי הסוגיה המרכזית לגבי אימוץ ילדים היא עיון בתיקי האימוץ החסויים בפני כל, למעט המאומצים עצמם (בתנאים מסוימים), נציגי היועמ"ש, ועובד סוציאלי ראשי. לפיכך, ח"כ קורן הגישה הצעת חוק פרטית במטרה לאפשר למשפחות לפתוח את תיקי האימוץ של ילדי הפרשה, ועדת שרים לחקיקה התנגדה להליך זה.

על מנת למצוא פתרון למשפחות המבקשות לבדוק אם ילדיהן אכן אומצו, פנתה יו"ר הוועדה, למשנה ליועץ המשפטי לממשלה, עו"ד אבי ליכט בבקשה לבדוק כיצד ניתן לאפשר לבני משפחה לעיין בתיקי האימוץ גם ללא הליך חקיקה ולמרות התנגדות ועדת שרים לחקיקה.

¹² כמו השבט/ הקהילה של הילד.

משרד המשפטים ומשרד הרווחה נרתמו לסייע בנושא. הוחלט על מתווה לפיו במקרים שקשורים לפרשה, תינקט גישה מרחיבה מאוד בגילוי המידע לגבי משפחה שתפנה לשירות למען הילד ויימצא כי קיים תיק אימוץ של בן המשפחה¹³. בנוסף הוחלט כי אם לא תהיה מניעה בגילוי המידע למשפחה, המדינה אף תפנה מיוזמתה לבית המשפט כדי שיורה על גילוי המידע. הוועדה סברה כי בשאלת פי המאומץ, במידה שיימצאו כאלה, יודיעו לו כי אומץ במסגרת פרשת היעלמותם של ילדי תימן וכי לא הייתה הסכמת הוריו לאימוצו.

בפועל ההסכמות פעלו כשנה, אולם בכדי למנוע הפסקת התהליך בשל שינויים פוליטיים וחילופי גברא ובכדי לאפשר למשפחות לפנות למשרד הרווחה גם לאחר פעילות הוועדה המיוחדת, יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, החליטה לקבע את המתווה בחוק ולפיכך הניחה על שולחן הכנסת הצעת חוק שמטרתה לאפשר שבאופן חריג, יותר עיון בתיקי אימוץ שנפתחו בין השנים 1935-1965 לילדים יוצאי מדינות ערב ובכלל זה תימן, איראן ובלקן- לבן או בת משפחה מדרגה ראשונה של הילד או אפטרופוס של אחד מאלה. היינו, הורה, בן זוג של הורה, סב, אח או ילדו.

חוק "אימוץ ילדים (תיקון מס' 11 - הוראת שעה), התשע"ח-2018" התקבל בכנסת ביום כ' בתמוז התשע"ח (3 ביולי 2018)¹⁴.

◊ מעורבות ויצ"ו בטיפול הילדים בשנות החמישים

ארגון ויצ"ו הוקם בשנת 1920 בעיר מנצ'סטר בבריטניה על ידי נשים יהודיות שרצו לתמוך ביישוב היהודי. משנות ה-20 ועד קום המדינה עיקר פעילות הארגון התרכזה בהפעלת טיפות חלב, מרכזי תמיכה בנשים אחרי לידה ובתי ילדים שתפקדו כבתי יתומים. לאחר הקמת המדינה הועבר המשרד הראשי של הארגון מלונדון לתל אביב וחלק מהשירותים והמוסדות של התנועה, כדוגמה טיפת חלב ושירותי עזרה סוציאלית הועברו לחסות המדינה. הסניפים הגדולים של הארגון באותם ימים היו בערים תל אביב, צפת וירושלים. במקביל, פעל באותן שנים ארגון אמונה ששירת את הציבור הדתי ונתן מענה דומה לזה של ארגון ויצ"ו.

לאורך השנים, כמו גם בדיוני הוועדה הפרלמנטרית, משפחות הנעלמים העידו על מעורבות ארגון ויצ"ו בהיעלמות ילדיהן. תוך עיון בפרוטוקולים של הוועדות הקודמות שעסקו בנושא, עלה כי לארגון אכן היה מקום מרכזי בפרשה, בהיותו כאמור מוסד מרכזי שעסק בטיפול בילדים בשנותיה הראשונות של המדינה.

¹³ רק במקרים חריגים כאשר למשל מאומץ חי ומתנגד למסירת המידע אודותיו לא יינתן המידע.

¹⁴ ראה הרחבה בפרק החקיקה.

בארגון ויצ"ו סרבו תחילה לשתף פעולה עם הוועדה, בטענה שהוועדות הקודמות שבדקו את הפרשה לא מצאו קשר בין הארגון לבין מסירת ילדים לאימוץ.

ביום שני, כ"א בטבת התשע"ח, 8.1.2018 התקיים בוועדה דיון בנושא "מעורבות ויצ"ו בטיפול הילדים בשנות החמישים". לדיון הייתה משמעות רבה שכן לראשונה נפתח ערוץ לשיתוף פעולה עם הארגון.

לדברי יו"ר הוועדה בדיון, אין חולק על העובדה שהארגון תרם תרומה חשובה למדינה וסייע רבות למפעל הציוני. מאחר שלא היו מערכות בריאות רבות בארץ עובדי הארגון וכן "נשות הדסה" לקחו חלק פעיל ומשמעותי בטיפול בעולים ובפרט בילדיהם. בנוסף ציינה כי לארגון ויצ"ו היו אינקובטורים לטיפול בפגים, מה שלא היה בידי בתי החולים ולכן נשלחו לשם פגים לא תמיד בידיעת משפחותיהם. לדבריה, נדרש לבדוק את הסברה הרווחת שחלק מהילדים נמסרו לאימוץ באמצעות הארגון.

מטרות הדיון היו להבין כיצד הארגון פעל, כיצד הגיעו לארגון ויצ"ו הילדים, מה היו הנהלים למסירת ילדים לאימוץ, מהם החומרים הארכיוניים המצויים כיום בידי הארגון וכן מתן האפשרות לוועדה לעיין במסמכים אלו.

שרית ארבל, מנכ"לית ארגון ויצ"ו, ציינה בדיון כי עם קום המדינה הוקמו על ידי ויצ"ו מסגרות טיפול בילדים ולשם הופנו ילדים הן באמצעות רשויות הרווחה והן באמצעות בתי חולים. חלק מהילדים הגיעו לארגון ללא פרטים אישיים לאחר ששהו בבתי ילדים או בבתי חולים¹⁵. הילדים שהופנו לארגון על ידי הרשויות וטופלו על ידם הוצאו בסיום טיפולם, בהתאם להנחיות שקיבל הארגון מרשויות המדינה.

לדבריה, תיקי הארכיון שעוסקים בנהלי הארגון, משנת 1920 ועד לסוף שנת 1970, הופקדו בידי הארכיון הציוני והם פתוחים לעיון הציבור. התיקים הרפואיים של הילדים, שאף נבדקו על ידי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי נמצאים כיום בידי הארגון. היא ציינה כי כבר לפני כשלוש שנים, הארגון יצא בקמפיין, אשר הזמין את בני המשפחות לעיין בתיקים. אולם עד כה פנו לארגון עשר משפחות בלבד.

עו"ד עופר שפירא מארגון ויצ"ו, ציין כי 600 התיקים הרפואיים כבר נמסרו לוועדות קודמות ואף הועלו לאינטרנט תוך השחרת הפרטים המזהים. הוא הסביר כי התיקים הרפואיים של הילדים, המצויים כאמור בידי הארגון, כוללים פרטים של הילד ושל הוריו, פרטים רפואיים על הטיפול שקיבל הילד, תרשומות ומסמכים על נסיבות הכניסה של הילד לטיפול בארגון ונסיבות הוצאתו

¹⁵ לפי עדויות של רופאים (דר' סטריהובסקי) ואחיות שהעידו בוועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי, נאמר שקיבלו הנחיה להעביר את הילדים רק עם שם פרטי וללא שמות ההורים על מנת לנתקם מההורים הביולוגים וזאת כנראה הסיבה שחלק מהילדים הגיעו לארגון ויצ"ו ללא פרטים אישיים.

משם. הוא הדגיש כי לארגון אין סמכות לבצע הליכי אימוץ והליכי אימוץ נעשו רק על ידי רשויות הרווחה ופקידי הסעד.

לדבריו השיבה יו"ר הוועדה כי יש בידי הוועדה מסמכים שמוכיחים אחרת- מסמכים שמראים כי ארגון ויצ"ו עסק בעבר באימוץ ואף רשם ילדים בהליך של "רישום מאוחר". היא הציגה לדוגמה מסמך השייך לארגון הנושא את הכותרת "רשימת הילדים בחודש אוקטובר 1955' בו מצוינים שמותיהם של 55 ילדים. חלק משמות המשפחה של הילדים המופיעים במסמך הוא "אמץ" וילד אחד נושא את שם המשפחה "אסופי" כאשר לצד שמו צוין כי מדובר בילד עזוב שהובא על ידי המשטרה¹⁶.

לדברי נציגי העמותות שנכחו בדיון, 'אמץ', היה ככל הנראה שם קוד לילד שנשלח לאימוץ.

בהמשך הדיון הציגה יו"ר הוועדה מסמכים נוספים שנמצאו בין הפרוטוקולים של ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי- חקירתן של שתי אחיות שעבדו בארגון ויצ"ו צפת על ידי הוועדה: שרה ורחל פרל.

במסמך אחד מצוטטת שרה פרל: 'אני בין הפטיש והסדן כעת. קבלתי הוראה לומר שאני לא זוכרת כלום וזהו אני לא יכולה לומר לך כלום'. על פי המסמכים גם רחל אחותה אמרה בעת חקירתה שהיא קיבלה הוראה לא לדבר ולהגיד כל הזמן שהיא איננה זוכרת דבר. לשאלת החוקר מי נתן לה את ההוראה לומר שהיא איננה זוכרת דבר השיבה רחל 'אני לא אגיד לך את השמות כי אני לא רוצה לסבך אותן בשום אופן'¹⁷.

מסמך נוסף שהציגה יו"ר הוועדה בדיון, נמצא אף הוא בין חומרי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי ונושא את הכותרת 'לכבוד בית חולים התינוקות ויצו, ירושלים. בזה הננו מבקשים לקבל את הילדים'. במסמך מצוינים שמות של ילדים ביניהם ילד ש'טרם נולד' לאם חולת שחפת¹⁸.

עו"ד עופר שפירא מארגון ויצ"ו טען שמדובר במסמך של מדינת ישראל, משרד הסעד, שהפנה ילדים עם מקרים בעייתיים לבתי התינוקות של ויצ"ו. לאור הביקוש הגבוה לילדים, השערנו שמשרד הסעד נתן התראה מראש, 'אני רוצה שאת הילדים האלה תיקחו'.

לדבריו השיבה יו"ר הוועדה כי המסמך הזה מראה בסופו של דבר את ההתנהלות באותם ימים. המדינה מבקשת מהארגון 'תכינו מקום, אנחנו נשלם את ההוצאות ואף אדאג לחלב אם לתינוק שטרם נולד'. לדבריה, בכל מקרה הדבר מחזק את התחושה שעל מנת לעשות עבודה יסודית ולקבל תשובות יש צורך למצוא מסמכים נוספים ולעבור עליהם בעיון רב.

מר אבנר פרחי, יו"ר ארגון ילדי תימן בישראל, ציין כי בתוך תיק "השירות הרפואי לעולה" שנמצא בארכיון הציוני הוא מצא מכתב שכתב דר' בראל, מנהל מחלקת הילדים ברמב"ם, לדר'

¹⁶ ראה נספחים.

¹⁷ ראה נספחים.

¹⁸ ראה נספחים.

שטרנבר. הוא צוטט את דר' בראל שתהה: 'אני לא מבין למה אני מקבל ילדים בריאים לטיפול ולמה אני צריך לשלוח ילדים בריאים להבראה בוויצ"ו צפת'.

נציגי הארגונים שנכחו בדיון, ברכו על פריצת הדרך של הוועדה ועל שלראשונה נוצר ערוץ הידברות ישיר מול ארגון ויצ"ו. לדבריהם, ללא כל ספק, ארגון ויצ"ו היה מעורב בהליך לא תקין של אימוץ ילדים שהרי הילדים נעלמו מהארגון שהיה בית הבראה ולא ממקום אחר. "אם הילדים הבראו באמצעות הטיפול של ויצ"ו הם היו אמורים לחזור לבית הוריהם" אמרו.

סימון שליאכטר, הממונה על שירותי קהל והמדור לחקר המשפחה בארכיון הציוני, ציינה כי הארכיון הציוני המרכזי הוא הארכיון ההיסטורי של התנועה הציונית ובתור שכזה קיבל בשנת 1992 את חומרי ההנהלה הראשית מארכיון ויצ"ו, הסתדרות העולמית לנשים ציוניות. לדבריה, מדובר במעל ל-3,000 תיקים מהשנים 1920 עד 1970. התיקים כוללים בעיקר התכתבויות כלליות העוסקות בפעילות הארגון מול הסניפים הממוקמים ברחבי העולם אולם אין בנמצא תיקים אישיים של ילדים. לדבריה, גם ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי הגיעה לעיין בחומרים אלו וכל החומרים פתוחים לעיון הציבור.

בנוגע לתיקים שהופקדו בארכיון המדינה על ידי משרדים ממשלתיים ציין דר' יעקב לזוביק, גנר המדינה, כי משרד הרווחה, בניגוד לחלק מהמשרדים הממשלתיים, לא הסמיך אותם לפתוח חומרים לעיון הציבור. לאור זאת, בקשות לפתיחת תיקים לעיון של משרד הסעד, צריכות להיעשות בכפוף לאישור משרד הרווחה.

בסיכום הדיון ובעקבותיו :

• יו"ר הוועדה הודתה למשתתפי הדיון ולארגון ויצ"ו שהביעו נכונות לשתף פעולה עם הוועדה.

• הוועדה ביקשה מארגון ויצ"ו:

א. להימנע מביעור חומרים ותיקים ארכיוניים. נציגי הארגון הבטיחו שלאור חשיבות הנושא החומרים יישמרו.

ב. לנוכח העובדה שהוועדה נחשפה לראשונה בדיון לפרסומים אודות האפשרות של בני המשפחות לפנות לארגון ולקבל מידע וזכות עיון בתיקים הרפואיים של בני משפחתם, הוועדה קראה לארגון לפרסם פעם נוספת את המידע. בקשת הוועדה כי הפרסום ייעשה בתפוצה רחבה ויועבר לידיעת העמותות והארגונים הפעילים בנושא. ארגון ויצ"ו נענה לבקשת הוועדה.

ג. הוועדה ביקשה להנחות את צוות ארגון ויצ"ו בנושא על מנת שהליכי מסירת המידע למשפחות ייעשו באופן יעיל ומהיר ככל הניתן.

ד. לצורך המשך שיתוף הפעולה בין הוועדה לבין ארגון ויצ"ו, הארגון התבקש למנות איש קשר, חבר בצוות הבינמשרדי של הוועדה, שאליו תוכל הוועדה לפנות במסגרת עבודתה וכחלק מהסיוע למשפחות. הארגון נענה לבקשת הוועדה.

ה. היות ובוועדה התברר כי בארגון ויצ"ו מצויים תיקים רפואיים שלא ניתן לחשוף באופן פומבי, אלא רק להעבירם לקרובי המשפחה. הוועדה ביקשה שככל שקיים בתיקים הרפואיים מידע שאין מניעה משפטית למסרו (למשל מידע אודות נסיבות הגעתו ועזיבתו של ילד, שמות ההורים הביולוגיים וכדומה), המידע יועבר לוועדה הפרלמנטרית, בכפוף להסכמת המשפחות.

• הוועדה פנתה למשרד הרווחה בבקשה לאפשר לוועדה לעיין בחומרים של משרד הסעד הנמצאים בארכיון המדינה.

• ביום ראשון, י"ט חשון התשע"ט, 28.10.2018, קיימה הוועדה פגישת עבודה במשרדי ויצ"ו תל-אביב, בהשתתפות יגאל דקל, מנכ"ל ויצ"ו העולמית. במהלך הפגישה ארגון ויצ"ו חזר על נכונותו לסייע לוועדה. כמו כן סוכם בפגישה כי היועצים המשפטיים ימצאו דרך משפטית שתאפשר לוועדה לעיין בתיקים הרפואיים.

• ביום ראשון, א' בטבת התשע"ט, 9.12.2018, קיימה הוועדה פגישת עבודה אצל המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, עו"ד רז נזרי, שבמהלכה העלתה יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, את סוגיית חשיפת המידע הקיים בתיקים הרפואיים ובתיקי האימוץ המצויים בארכיון ויצ"ו. לאחר הפגישה, ובהתאם לסיכומים, פנתה יו"ר הוועדה ליועץ המשפטי לממשלה בסוגיה. במכתבה ציינה יו"ר הוועדה שברור כי המידע המצוי בארכיון ויצ"ו כולל מסמכים שאינם קשורים בהכרח לילדי העולים הקשורים לפרשה. אולם, נוכח העובדה שוועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי לא עסקה בכל מקרי היעלמות הילדים וכי משפחות רבות שילדיהם נעלמו באותם שנים כלל לא פנו לוועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי, ובשל העובדה שארגון ויצ"ו הפעיל בשנותיה הראשונות של המדינה את בתי הילדים במחנות העולים ואף עסק באימוץ ילדים, הוועדה סבורה כי קיימת חשיבות רבה בחשיפת כל המסמכים הרלוונטיים מאותם שנים, בכפוף למגבלות שנקבעו בהחלטת הממשלה.

נוכח האמור, ביקשה הוועדה כי הייעוץ המשפטי לממשלה יתווה את הדרך המתאימה לפרסום המידע המצוי בארכיון ויצ"ו לציבור, באופן שיאפשר איתור קרובי משפחה, וזאת כמובן במגבלות המשפטיות הנדרשות.

נציגי מחלקת ייעוץ וחקיקה במשרד המשפטים פנו להנהלת ארגון ויצ"ו על מנת לקבוע פגישה, ביחד עם הוועדה המיוחדת בכנסת, במהלכה ניתן יהיה לבקר ולעיין במסמכים בנושא המצויים בארכיון ויצ"ו.

עם סיום עבודת הכנסת ה-20, עדיין קיימת הידברות בין הצדדים האמורים לקיים פגישה משותפת בנושא- ויצ"ו והפרקליטות.

מעקב אחר השלמת פרסום הפרוטוקולים של הוועדות שחקרו את

הפרשה בעבר

◇ בדיקת הוועדה כעבור שנה מיום כניסת הצו לתוקף

ביום ראשון, יב' בחשוון התשע"ז, 13.11.2016, התקבלה החלטת ממשלה (החלטה 2040 בממשלה ה-34) שקבעה כי יש לחשוף את חומרי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי בעניין פרשת היעלמותם של ילדים מבין עולי תימן בשנים 1948-1954. פרסומם של החומרים הוסדר והחל מיום רביעי, כח' בכסלו התשע"ז, 28.12.2016, החומרים נפתחו לעיון הציבור באתר האינטרנט של ארכיון המדינה.

על הוועדה הפרלמנטרית, בראשות ח"כ נורית קורן, הוטל לפקח על יישום החלטת הממשלה שכותרתה "חשיפת חומרי ועדת החקירה הממלכתית בעניין פרשת היעלמותם של ילדים מבין עולי תימן בשנים 1948-1954" (החלטה מספר 2040 מיום 13.11.2016) כפי שבאה לידי ביטוי בין היתר בצו ועדות חקירה (היתר עיון בחומרים ועדת חקירה), התשע"ז-2016.

כעבור כשנה ממועד פרסום החומרים, הוועדה הבחינה כי חומרים רבים עדיין לא היו נגישים לציבור וכן מספר סוגיות דרשו הבהרה:

1. תיקים חסרים- ממידע שהתקבל בוועדה עלה כי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי מסרה רשימה שמית של כ-3,600 תיקים לארכיון המדינה אולם בארכיון המדינה לא נמצאו כל התיקים שהופיעו ברשימה. במספר מקרים ספציפיים הוועדה פנתה לארכיון המדינה על מנת לבדוק את הימצאותם/אי הימצאותם של תיקים שונים ואת סיבת עיכוב פרסומם. **רק לאחר פניית הוועדה התיקים נסרקו ועלו לאתר ארכיון המדינה.** אי לכך נדרש לברר: האם התיקים החסרים אותרו והאם הם עלו לאתר? אם התיקים לא אותרו- מדוע? כיצד פועלים בארכיון המדינה על מנת לאתרם? אילו מסמכים טרם פורסמו למרות שהותר לפרסמם ומהו הרקע לאי פרסומם?
2. חומרי מדיה- צו ועדות חקירה קובע כי מותר פרסומו של "כל חומר מחומרי הוועדה שצורף לפרוטוקולים". לרבות, "דבר מתוך דיון של ועדת החקירה הממלכתית שנערך בדלתיים סגורות". הוועדה פנתה לגנז המדינה במהלך חודש יולי 2017 בבקשה לברר מדוע מתעכב הפרסום של כל חומרי המדיה שנאספו על ידי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי ובכללם התיעוד המצולם של העדויות שניתנו על ידי בני המשפחות בוועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי. בחודש נובמבר 2017 נענתה הוועדה על ידי גנז המדינה כי הארכיון "עדיין בוחן את ההיתכנות הטכנולוגית לחשיפת תיעוד זה בהקדם ובכפוף לעקרונות שבצו ועדות החקירה".

הוועדה ביקשה לברר כעבור כשנה מיום החלטת הממשלה: מתי להערכת האחראים יוסדר העניין? מהם הקשיים שבדרך ומה נעשה עד כה על מנת לפתור את הסוגיה?

3. תלונות מעמותות ואזרחים על אופן המענה מארכיון המדינה והזמן הרב שחולף עד למתן מענה לפניוניהם- מתוך התלונות שהתקבלו בוועדה עלה כי אין נוהל מוסדר לטיפול בבקשות של אזרחים; בקשות לעיון במסמכים מתעכבות זמן רב; מסמכים רבים מושחרים, לכאורה ללא סיבה נראית לעין, והדרישות לראות מסמכים אותנטיים נדחו בטענה כי יש לנמק את סיבת הבקשה עבור כל מסמך. הוועדה ביקשה לברר מהן הסיבות לדרישה זו ומהם הקריטריונים למתן נגישות לחומרים המקוריים?

4. הוועדה פנתה בחודש אפריל 2017 לארכיון המדינה בבקשה לקבל העתק מחומרי חקירת ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי העוסקים בחקירת הפרשה בארה"ב, אשר לא פורסמו באתר ארכיון המדינה. לפי מידע שנמסר לוועדה מהיחידה הממשלתית לחופש המידע במשרד המשפטים, נכון לחודש יוני 2017, המדינה עדיין ממתינה לאישור פורמלי מארה"ב לפרסומם- הוועדה ביקשה לברר היכן הדברים עומדים?

ביום שני, ל' בכסלו התשע"ח, ה- 18.12.2017, כשנה מיום כניסת הצו לתוקף, קיימה הוועדה דיון, בהשתתפות גנז המדינה, דר' יעקב לזוביק, בנושאים שלעיל- "מעקב אחר השלמת פרסום חומרי הוועדות שחקרו את הפרשה בעבר- שנה מיום כניסת הצו לתוקף".

בדיון טען גנז המדינה כי עד למועד הדיון פורסמו באתר ארכיון המדינה 3,532 תיאורי תיקים. מתוכם נפתחו לציבור 3,482 תיקים. רבים התיקים שהועלו כמו שהם, אולם חלקם נפתחו באופן חלקי, לפי מתווה חשיפה שאושר על ידי הממשלה.

50 תיקים נותרו חסויים מסיבות הקשורות בזכויות יוצרים או תיקים הקשורים באימוץ ומגבלות של צנעת הפרט כדוגמת התיקים האישיים של עובדי הוועדה.

הגנז הודה כי בין התיקים שלא הוצגו לציבור, 87 תיקים חסרים מסיבות שעדיין אינן ברורות. השערותיו שהתיקים לא נמצאים במקום הנכון בארכיון, או שתיק שהועבר בין הוועדות נרשם פעמיים בכל פעם על שם ועדה אחרת ויתכן גם כי תיקים אבדו בין מיליוני התיקים שנמצאים במחסן הארכיון. לדבריו, על מנת לברר את הנושא בכוונתם לבצע פרויקט סריקה וספירת מלאי של תיקי הארכיון¹⁹.

דר' לזוביק טען בדיון כי בארכיון מצויים 295 קלטות קול של הוועדה ועוד 31 קלטות שהתקבלו מאנשים פרטיים. לדבריו, החומרים לא פורסמו מסיבות בירוקרטיות של התקשרות עם זכיון שעושה סריקות ודיגיטציה. אולם לאחרונה הנושא הוסדר וכל הקלטות נשלחו לדיגיטציה. הוא ציין כי עדות שלא הושחרה ואין מניע של הגנת הפרטיות לפרסמה תעלה לאתר. בנוגע

¹⁹ לאחר הדיון הודיע הגנז לוועדה כי נמצאו תיקים נוספים ומספר התיקים החסרים עומד על 37.

לפרוטוקולים שחלקם הושחרו, נדרש לפתרון טכנולוגי שיתאים את הקלטות לנוסח הפרוטוקולים כפי שאושר לפרסום. בנוגע לקלטות שהועברו לוועדה על ידי בני המשפחות טען כי תידרש בחינה משפטית ויתכן שידרשו לאשר כל קלטת בנפרד.

בנוגע לטענות האזרחים על שירות לקוי השיב דר' לזוביק כי הוכנסה לארכיון מערכת ממוחשבת לטיפול בפניות ציבור שתשפר באופן ניכר את מהירות התגובה.

בדיון טענו בני משפחה כי הם ניסו לאתר את שמו של בן משפחתם שנעלם בין המסמכים שפרסמו בארכיון המדינה ומצאו כי שמו מופיע בין נתוני העברת כספים ממשרד הבריאות לסניף ויצ"ו בצפת לאחר שנפטר לכאורה. לדבריהם, הם הפנו בקשה לארכיון המדינה, לגשת למסמכים הקשורים לאירוע וסורבו בשם "הגנת הפרטיות".

ריבקי דב"ש, ראשת היחידה הממשלתית לחופש המידע במשרד המשפטים, הסבירה כי **מדובר היה בטעות בשיקול הדעת שתוקנה עוד בטרם הדיון, לאחר פניית הוועדה בנושא.** עוד ציינה ריבקי דב"ש כי משפחה יכולה לקבל מידע אודות בן המשפחה הנעלם אך היא אינה זכאית לקבל מידע אודות ילדים אחרים ששהו באותו עת במוסד. עמדה זו מקורה בצורך להגן על פרטיות שאר הילדים.

בנוגע לפרסום תיקי החקירה בארה"ב (הרב ברגמן), הסביר הגנז, כי הנושא התעכב בשל אישור שנדרש מהרשויות האמריקאיות לפתיחת התיקים. בסופו של דבר האישור התקבל והתיקים כולם פתוחים באתר הארכיון תחת השם "הרב ברגמן".

בסיכום הדיון הודתה יו"ר הוועדה למשתתפים ולעבודה שבוצעה עד כה על ידי כל המעורבים. יחד עם זאת הסבירה כי מלאכת חשיפת המסמכים עודנה רבה והוועדה תמשיך לעקוב אחר הנושא.

◇ סיור ועדה בארכיון המדינה

סיור הוועדה התקיים כעבור כשנתיים מיום חשיפת הפרוטוקולים באתר ארכיון המדינה. בין מטרות הסיור, כפי שהוגדרו על ידי הוועדה: ללמוד ולהתרשם מקרוב מאופן שמירת התיקים וקלטות האודיו הנוגעים לפרשה בארכיון המדינה; לבדוק את סוגיית פרסום קלטות האודיו והמדיה; לקבל הבהרות בנוגע למספר סוגיות ובהן: התיקים של ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי שטרם נסרקו; חוסר האחידות בהשחרת התיקים; בקשת הוועדה לעיין בתיקי משרד העלייה-מחלקת בקרת גבולות; בקשת הוועדה לעיין בתיקי משרדי ממשלה שהופקדו בארכיון המדינה אולם ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי לא עיינה בהם; החומרים שהועברו להפקדה לארכיון המדינה על ידי מכון בן צבי; צנזורה שהוטלה על תיק החקירה של ראש השב"כ לשעבר עמוס מנור; תיקים שהופקדו על ידי משטרת ישראל ונושאים את הכותרת "ילדי תימן"; בקשה לאיסוף ושמירת חומרים הקשורים לפרשה מארכיונים פרטיים כדוגמת ארכיון ויצ"ו ועוד. כמו כן, לעקוב מקרוב אחר החלטות ועדת שרים לעניין רשות העיון בחומר ארכיוני מסווג מיום 12.8.2018.

תגובות ארכיון המדינה לטענות הוועדה בסיוור :

- כל החומרים של שלוש הוועדות הקודמות, נחשפו בהתאם למתווה החשיפה והחומרים עומדים לעיון הציבור, למעט אלה שהוגבלו על רקע פגיעה בפרטיות (אימוץ) זכויות חולה).
- מחקרים פרטיים שהובאו לוועדות קודמות לא עלו לאתר משום שהם קניין פרט. הובטח כי הנושא ייבדק.

בסיכום הסיוור ובעקבותיו :

- צוות ארכיון המדינה הבטיח לבחון בחיוב את כל בקשות הוועדה: למסור לידי הוועדה את רשימת האנשים שמסרו לוועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי את קלטות האודיו וכן לפנות אליהם באופן יזום על מנת לפרסם את החומרים באתר; להסיר את הצנזורה מהמסמכים שהושחרו לדברי צוות הארכיון ככל הנראה בטעות והוועדה הפנתה את תשומת ליבם לכך; להעביר לידי הוועדה את תיקי המשטרה הרלוונטיים לפרשת היעלמותם של ילדי תימן ועוד.
- במהלך הסיוור, יורם רוזנצוויג, ראש תחום חשיפה בארכיון המדינה ציין כי תוך עיון בתיקי המשטרה שהוועדה ביקשה לחשוף גילה כי אחד מהם מכיל דו"ח שכתב מפקד משטרה בשנת 1951 בנוגע לתלונה על היעדרותם של ארבעה ילדים. לדבריו, בסיכום הדו"ח כותב מפקד המשטרה כי ילד אחד אותר וכל השאר נעלמו, "כנראה או מחמת כך שהם הגיעו לבית החולים מזי רעב ואחרי הטיפול הם השמינו ולא היה ניתן לזהות אותם, או משום שיש נוהג אצל התימנים לחטוף ילדים אחרים ועל כן הם נעלמו". מר רוזנצוויג נענה לבקשת הוועדה והעביר לעיונה תיק זה: תיק חקירה משטרתית- מבצעי חיפוש אחרי נעדרים (ילדי תימן).
- צוות הארכיון מסר לידי הוועדה את רשימת החומרים שהופקדו בארכיון המדינה על ידי מוסד בן צבי.

פעילות הוועדה לשם איתור מסמכים חדשים

סיור ועדה בגנזך המרכזי של רשות האוכלוסין וההגירה

ביום שלישי, ח' בסיון התשע"ח, 22.5.2018, קיימה הוועדה סיור וישיבת ועדה בגנזך רשות האוכלוסין וההגירה במטרה להכיר את החומרים והמסמכים הנשמרים בגנזך; על מנת להתרשם ולעמוד מקרוב על אופן שמירת החומרים; כדי לעמוד על הקשיים במציאת תשובות לבני משפחות הנעלמים וכן במטרה לבדוק את סוג המידע עליו מתבסס מנהל גנזך רשות האוכלוסין בתשובותיו לפניו בנושא שמועברות אליו על ידי הוועדה.

בסיור ובישיבת הוועדה השתתפו מנהל תחום מרשם ודרכונים ברשות האוכלוסין וההגירה, מנהל הגנזך המרכזי, היועצת המשפטית של הרשות וכן ראשת היחידה הממשלתית לחופש המידע במשרד המשפטים.

נציגי רשות האוכלוסין וההגירה התייחסו בסיור ובישיבת הוועדה לסוגיות הבאות:

לוועדה הוסבר שהחומרים המצויים כיום בגנזך רשות האוכלוסין וההגירה הם ספרי הלידות והפטירות מלפני קום המדינה ועד לשנת 1955. כאשר טווח השנים הוא משנת 1917 (תחילת המנדט הבריטי) ועד לשנת 1955.

עוד הוסבר לוועדה כי לאור דרישת יו"ר הוועדה לרכז את כל החומרים הרלוונטיים לפרשה בגנזך הרשות, לשכות האוכלוסין כבר החלו להעביר לגנזך את החומרים ולפיכך כיום, בגנזך ניתן למצוא גם ספרי לידות ופטירות משנים מאוחרות יותר ועד לשנת 1975.

מנהל הגנזך הדגיש שבכל תשובה לוועדה, ועל פי חוק הוא חייב להסתמך על ניירת. לדבריו, בסיס העבודה שלו חייב לצאת מנקודת הנחה שמסמך שהועבר ישירות ממשרד הבריאות, ולא באופן בלתי תלוי מבני המשפחות, הוא מסמך אמין. עוד ציין כי אין לו כל אינדיקציה לקבוע אם המסמכים המצויים בארכיונים הממשלתיים זויפו, כפי שטוענים חלק מבני המשפחות.

רישום 'חדל להיות תושב'

מנהל הגנזך הסביר כי הוועדה מעבירה אליו פניות פרטניות רבות לבדיקה שבהן נטען על ידי בני משפחות הנעלמים כי בעת הבשורה כביכול על מות יקיריהם, בית החולים לא מסר להם הודעת פטירה. במסמכים שנופקו על ידי רשות האוכלוסין למשפחות שניסו לברר מה עלה בגורל יקיריהם, הסטאטוס של בן המשפחה הנעלם הוא 'חדל להיות תושב'.

המונח 'חדל להיות תושב' נרשם לכל אדם שנעדר ממפקד האוכלוסין שבוצע בשנת 1961 ועודכן במרשם במהלך שנת 1963. לדברי יו"ר הוועדה, השימוש במונח מטעה את בני משפחות הנעלמים שסבורים שיקיריהם עזבו את הארץ. מה גם שלא ניתן לשלול כי יקיריהם אכן נמסרו לאימוץ ועזבו את הארץ.

לדברי היועצת המשפטית של הרשות, הרשות עושה שימוש במונח 'חדל להיות תושב' עד היום. במרשם התושבים בישראל נרשם כי אדם 'חדל להיות תושב' במצב שבו לא ידוע מה עלה בגורלו והוא כבר לא נחשב לתושב- ללא זכויות או חובות. לדוגמא; כאשר אין להם אפשרות לקבוע פטירה בשל מחסור באסמכתאות כגון תעודת פטירה או הודעת פטירה וכן במקרים בהם אדם היגר מהמדינה אולם המדינה לא יודעת לאן היגר.

לדברי נציגי רשות האוכלוסין, בעבר הגנזך כלל גם תיקים אישיים של כל מי שנפטר או 'חדל להיות תושב' שכן החוק מחייב אותם לשמור מידע זה לעד. התיקים הללו, כמו גם תיקי המרשם מכל הארץ הועברו לסריקה בחברה חיצונית והיום הם גנוזים בבית גנוזים שביד בנימין. לדבריהם, כל החומרים שנשרקו עד כה, עתידים לעבור לארכיון המדינה, לכשיורחב המבנה הקיים שלו. הגנזך נמצא כיום בסמוך לבית המשפט. לאור הרגישות, המקום מאובטח 24 שעות ביממה לאורך כל ימות השבוע.

רישומי פטירה

נציגי רשות האוכלוסין הסבירו בסיור שחוק מרשם אוכלוסין קובע במפורש שפטירת אדם נרשמת בהתבסס על הודעת פטירה, או הוראת קבורה ואישור קבורה.

לדברי מנהל הגנזך, על פי הנהלים, כאשר אדם נפטר בבית חולים בארץ, על בית החולים למסור למשפחה הודעת פטירה. על סמך הודעת הפטירה המשפחה פונה לחברה קדישא ומבצעת את הקבורה ולאחריה רשות האוכלוסין מעדכנת את הפטירה במרשם האוכלוסין ומנפיקה בהתאם תעודת פטירה.

מנהל הגנזך ציין כי הוא מתקשה לא מעט לאתר בין המידע המצוי בספרי הפטירה רישומים רלוונטיים היות ובעבר לא נהגו לרשום מספר תעודת זהות של הנפטר. מה עוד שהרישומים נרשמו בכתב יד ולא תמיד הקפידו על רישום מדויק של השמות. לאור זאת, כיום, על מנת לעדכן פטירה מתבצע הליך של הצלבת נתונים עם מסמכים נוספים כדוגמת רישיון קבורה. לדבריו, במקרים של חוסר התאמה מלאה בשמות לא תעודכן פטירתו של אדם. עוד ציין כי בני משפחות הנעלמים, שמסיבות כאלו או אחרות, מעוניינים לעדכן פטירה של אדם למרות שאין לרשות הוכחה ממשית שנפטר, מופנים לבית המשפט לענייני משפחה על מנת לקבל פסק דין הצהרתי ולהנפיק תעודה ציבורית רשמית המאפשרת לרשות לעדכן את הנתונים בהתאם. הודגש בפני הוועדה כי **תעודות פטירה שהונפקו לבני המשפחות על ידי הוועדות בעבר אינן נחשבות מסמך ציבורי רשמי ולא יעשה בהן שימוש על ידי הרשות על מנת לעדכן פטירה.**

הליך "רישום מאוחר"

מדובר בהליך שאפשר להורים בעבר לרשום את ילדיהם במרשם, באיחור של עד שנה מיום לידתם, על ידי הצגת תעודת לידה או הצהרה בפני שופט. לדברי מנהל הגנזך בסיור, הליך זה התבצע אך ורק על ידי פקיד של משרד הפנים ובדרך כלל זה נעשה על ידי מנהל הגנזך בעצמו.

יש לציין כי בפני ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי עלה חשש כי בעשורים הראשונים לקום המדינה בוצעו רישומים מאוחרים רבים ועלה חשש כי מדובר בילדי עולים תימנים, שנלקחו מהוריהם והועברו לקיבוצים שגם הם היו אמונים על המרשם.

לדברי מנהל הגנזך בסיוור, במקרים בהם הורים פנו ללשכת משרד הפנים בכדי לרשום את ילדיהם אולם לא צירפו הוכחה לבקשתם, הלשכה הייתה מפנה מכתב למנהל הגנזך על מנת שיאתר את רישום הלידה בספרי הלידות. במקרים שלא נמצא רישום מתאים, נדרשו ההורים להביא הוכחות או לפנות לבית משפט. עוד ציין כי היום, בניגוד לעבר, הכללים ל"רישום מאוחר" שונו והם מחמירים הרבה יותר.

לדבריו, הוא ערך בדיקה של הנתונים המספריים בנוגע ל"רישום המאוחר" בשנים הרלוונטיות לפרשה ולא הצליח להוכיח שבמדינה נעשה "מבצע מיוחד לרישום מאוחר" כפי שנטען בדו"ח ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי שכן, לא נמצאו חריגות בנתונים המספריים- לא בהתייחס לשנים ולא בהתייחס למגזרים.

לשם אישוש מסקנתו, הוא ביצע גם בדיקות מדגמיות מול נתונים שנמצאים בגופים אחרים כדוגמת משרד הבריאות וכן ביצע בדיקות מדגמיות במקומות "מועדים לפורענות" שזיהה מתוך העדויות שנשמעו בדיוני הוועדה הפרלמנטרית. כמו למשל במקרה שנטען שישנו קיבוץ בארץ בו נהגו להסתובב ילדים "לא קשורים" שהקיבוץ דאג לרשום אותם כילדי הקיבוץ. לדבריו, הוא בדק מדגמית את רישומי הילדים מאותו הקיבוץ ומצא שלכולם היו הודעות לידה. הנתונים הועברו למשרד הבריאות ונמצאו רישומים מתאימים מהם עולה שבכל המקרים האימהות אושפזו בבתי חולים וילדו ילדים בהתאם לתאריכים המופיעים בהודעות הלידה. מסקנתו הייתה אם כן, שלא בוצע "רישום מאוחר" במקרים אלו.

תיקי אימוץ

מנהל הגנזך ציין כי כלל החומר המצוי בתיקי האימוץ נמצא במשרד הרווחה וחלק מהמידע מתקבל בגנזך רק לצורך רישום חדש של הילד המאומץ. המידע המועבר אליו איננו כולל את החומרים המקדימים לאימוץ כמו סיבת האימוץ ותסקיר המשפחה המאמצת אלא רק צו המורה לו ליצר רישום חדש ולשמר את מספר הזהות הישן באופן שלא יאפשר לחשוף את המידע לגורמים נוספים. לדבריו, מספרי הזהות החדשים שניתנים לילדים מאומצים הם מספרים אקראיים ובשל הסודיות הנדרשת, מנהל הגנזך הוא האדם היחידי החשוף למידע זה. עוד ציין כי רק במקרים בהם יקבל צו של בית משפט המורה על ביטול האימוץ ימחקו הפרטים החדשים והילד ירשם עם הפרטים שהיו לו בטרם האימוץ, כולל שמות הוריו הביולוגיים ומספר תעודת הזהות המקורית.

בנוגע למקרים לגביהם קבעה ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי שמדובר בילדים עלומים, מנהל הגנזך טען שגם הוא מתקשה לאתר מידע ומסמכים אודות גורלם. לדבריו, בכל המקרים שהועברו אליו הוא הצליח עד כה לאתר רק בשני מקרים את מספרי הזהות של הנעלמים אך לא כל מידע נוסף.

לדבריו, את הפרטים של הילדים שעלו לארץ, ולא נולדו בה, נהגו לרשום על גבי כרטיס העולה ושאלון הרישום של האב. רק כשהילד היה נדרש לקבל תעודה מהמדינה, מכל סיבה שהיא, היו מפרידים בין הרישומים והנתונים של הילד שהיו נלקחים משאלון הרישום של האב. לאור זאת, כל פניה מהוועדה דורשת ממנו בדיקה גם של רישומי ההורים. מיד עם קבלת הפניה מהוועדה, מוזמנים מהלשכות הן הספרים שעלולים לכלול פרטים אודות הילד והן ספרים שבהם מופיעים רישומי ההורים. לאור זאת הליך בדיקת הפניות נמשך זמן רב.

איתור מידע אודות ילדים שעזבו את הארץ

לדברי נציגי רשות האוכלוסין עד לשנת 2010, משטרת ישראל הייתה אחראית על מעברי הגבולות ולאחר מכן האחראיות עברה לרשות האוכלוסין וההגירה. העתקים של כרטיס ביקורת הגבולות הועברו לגנזך רק משנות השבעים המאוחרות ולפיכך לא ניתן למצוא בגנזך מידע אודות מעברי הגבולות בהתייחס לשנים אותן חוקרת הוועדה. ובכל מקרה, כך קובע החוק, רשאי לקבל מידע זה רק גוף חוקר בעל סמכויות חקירה ולצורך חקירה, או אדם המבקש פרטים על עצמו, אולם בן אדם על זולתו חייב צו לשם קבלת המידע.

הם ציינו כי הסברה היא שמידע בנוגע למעברי הגבול לא מצוי בקונסוליות ישראליות ויתכן אף שלא ניתן יהיה לאתרו בקונסוליות זרות שכן לחלק מהמדינות לא קיים מרשם אוכלוסין ובמדינות מסוימות בעבר היה פשוט לאכוף את כללי הרישום.

עוד ציינו נציגי רשות האוכלוסין כי לא ניתן להכליל את ההסדרים וההקפדה של היום בנושא לשנות החמישים. שכן, עד שנות השמונים, עת נכתבה אמנת האג לחטיפת ילדים, היה פשוט יותר להעביר ילדים בין מדינות.

בסיכום הסיוור ובעקבותיו:

- בשל פעילות יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, שהסדירה את הנושא עם הייעוץ המשפטי כיום, ובאופן חריג, בהתייחס לפניות הקשורות לפרשה בלבד, מנהל גנזך רשות האוכלוסין וההגירה קיבל מנדט לצרף לתשובותיו למשפחות גם הודעות פטירה, אותן מוסמך למסור בדרך כלל רק משרד הבריאות. באישור הייעוץ המשפטי, אושר למנהל הגנזך, באופן חריג, לצרף לתשובותיו למשפחות גם את השורה הרלוונטית מתוך ספרי הלידות בה מופיעים פרטים אודות לידת הנעלם. מטעמי צנעת הפרט, יתר הפרטים הנוגעים ליילודים אחרים המופיעים בדף שמועבר למשפחות נמחקים.

◇ סיוור ועדה בארכיון צה"ל ומערכת הביטחון

יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן פנתה לראש הממשלה, ח"כ בנימין נתניהו בבקשה לברר את הקשר של צה"ל לפרשה היות ובמסמכי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי הופיע מידע לפיו הצבא טיפל בילדים במעברות ונדרש בירור בסוגיה.

ביום ראשון, א' באלול התשע"ח, 12.8.2018, קיימה ועדת שרים לעניין רשות העיון בחומר ארכיוני מסווג, בראשות שרת המשפטים, ח"כ איילת שקד, דיון בנושא "בירור קיומו של חומר ארכיוני הנוגע לפרשת ילדי תימן".

מטרת הדיון, הייתה לברר הימצאות של חומרים ארכיוניים העשויים להאיר ולהוסיף מידע בכל הנוגע לפרשה בארכיון המדינה, ארכיון צה"ל וארכיון המוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים. כמו כן נועד הדיון לבדוק תיעוד הנמצא בארכיון צה"ל אודות הוראות הצנזורה בשנות החמישים בנוגע לפרשה האמורה וכן לברר אודות מעורבות חיל הרפואה בטיפול בילדי העולים בשנים 1950-1951.

במהלך הדיון ציינה מנהלת ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, אילנה אלון כי לא נמצאו צווים מטעם הצנזורה בנוגע לאיסור פרסום על פרשת ילדי תימן והוסיפה כי בארכיון צה"ל מופקדים תיקים העוסקים בפעילות חיל הרפואה במעברות ובמחנות העולים, תיקים שיש בהם מידע כללי וסטטיסטי (הניתנים לפרסום) וכן תיקים של חומר רפואי אישי. לדבריה, בתיקים יוכלו לעיין נציגים מטעם הוועדה הפרלמנטרית העוסקת בנושא. **לאור זאת, החליטה הוועדה בראשות שרת המשפטים לתת לוועדה הפרלמנטרית את זכות העיון בתיקים.**

בהחלטה שהתקבלה על ידי יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, ביום ראשון, ג' בכסלו התשע"ט, 11.11.2018, קיימה הוועדה סיור וישיבת ועדה בארכיון צה"ל ומערכת הביטחון זאת על מנת להתחקות אחר מסמכים רלוונטיים לפרשה, מתוך ידיעה כי צה"ל קיבל פקודה מראש הממשלה דאז, דוד בן גוריון לסייע בטיפול בתושבי המעברות ואף הפעיל באותה התקופה את בית החולים 5 שהוא כיום, המרכז הרפואי ע"ש חיים שיבא תל-השומר.

נציגי משרד הביטחון הביעו בסיוור נכונות לשיתוף פעולה עם הוועדה בכל שיידרש והעניקו הסבר על החומרים המצויים בארכיון ועל אופן שימורם. כמו כן, הוקדש בסיוור זמן לעיון בתיקים חסויים הכוללים מסמכים מהתקופה שבה צה"ל העניק סיוע לתושבי המעברות.

תוך עיון ראשוני בתיקים נמצאו מסמכים המעידים כי צה"ל ניהל את המעברות; מסמכים המפרטים את נהלי קבלת הילדים במעברות; דוחות רפואיים על מצב המעברות; שמות של מטפלות ילדים ומורות חיילות שהועסקו במעברות, התארגנות הצבא לחורף במעברות והתמיכה בעולים וכן מסמכים נוספים.

בעקבות הסיור התקבלו ההחלטות הבאות:

- הוחלט כי נציגים מטעם הוועדה יגיעו לארכיון פעם נוספת על מנת לעיין באופן מעמיק בחומרים ולנסות למצוא מסמכים נוספים, גם בין כלל החומרים שכבר נסרקו. נציג מטעם הוועדה אכן הגיע לארכיון צה"ל ועבר על חומרים נוספים הקשורים למעברות לרבות חומרים שנמצאים בארכיון הממוחשב של צה"ל. המסמכים שסומנו על ידי נציגי הוועדה, הועברו לידיה לצורך עיון ובדיקה יסודית.

• הוועדה פנתה למשרד הביטחון בבקשות:

- א. לסרוק את כל החומרים המצויים בתיקים החסויים מהימים בהם צה"ל ניהל את המעברות ולפרסמם לציבור הרחב, לאחר שיקבלו את אישורי הצנזורה הנדרשים.
- ב. על פי מידע שהתקבל בוועדה, בשנות החמישים אנשי שרות הביטחון הכללי נהגו לתעד את שמות האנשים שחצו את מעברי הגבולות של ישראל וזאת כתוצאה מחשש מריגול קומוניסטי בשרות. על פי הנמסר לוועדה, הרשימות מצויות עד היום בידי השב"כ.
- הוועדה ביקשה לאתר את הרשימות על מנת לקבל נתונים מספריים בנוגע לילדים שעזבו את הארץ בשנות החמישים- מספר המקרים שבהם נכנסו לארץ כבני זוג וחזרו לארץ מוצאם (ובעיקר ארה"ב) עם ילדים.
- המטרה של איתור הרשימות השמיות של העוזבים את הארץ, לאפשר לוועדה לאמת מספר מסמכים רפואיים של ילדים (כולל הודעה על מותם) עליהם חתום רופא מסוים שלפי מידע שהתקבל בוועדה, שהה בחו"ל לצורך השתלמות בעת כתיבת המסמכים וחתימתם²⁰.
- ג. הוועדה בקשה לנסות ולאתר גמלאי צה"ל ואזרחים, שעודם בחיים, אשר סייעו לצה"ל בטיפול באנשי המעברות. זאת לצורך תחקור על אותה תקופה.
- ד. הוועדה ביקשה לאתר מידע בנוגע לעריקים מהשנים 1960-1980 אשר משפחותיהם טענו כי נעלמו או נחטפו בילדותם בהתאם לשאלות מנחות שהועברו אליהם בעת הישיבה.

- הוועדה פנתה לשרת המשפטים, בבקשה לברר באם נמצאים חומרים ארכיוניים מסווגים לעניין פרשת היעלמותם של ילדי תימן, המזרח והבלקן בארכיון המוסד.
- ועדת השרים מסרה לוועדה את הודעת נציגי המוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים כי בארכיון המוסד לא נמצא חומר הקשור לפרשה.
- לאור העובדה כי בשנים הראשונות לקום המדינה שירות הביטחון הכללי והמוסד עבדו כגוף אחד. הוועדה ביקשה משרת המשפטים לברר באם נמצאים חומרים רלוונטיים גם בארכיון שירות הביטחון הכללי, כפי שבדקה מול המוסד.
- כמו כן יו"ר הוועדה פנתה לראש הממשלה, ח"כ בנימין נתניהו בעל פה ובכתב וביקשה לברר אודות מסמכים המצויים בשב"כ. עד לכתיבת שורות אלה לא התקבלה תשובה בנושא.

²⁰ המידע התקבל מאחד הפונים לוועדה שציין בישיבת הוועדה כי ניסה להתחקות אחר הרופא והצליח לאתר את אשתו. ניסיון לאמת את המסמכים שבידיו חשף בפניו את המידע שמסרה אשת הרופא.

◇ סיור ועדה במכון לבון

ביום חמישי, יד' בכסלו התשע"ט, 22.11.2018 קיימה הוועדה סיור במכון לבון- המכון לחקר תנועת העבודה ע"ש פנחס לבון.

לדברי יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, הוועדה ההחלטה לקיים את הסיור במכון למחקר לתולדות תנועת העבודה הציונית בארץ ישראל נבעה מתוך ההבנה כי גם הסתדרות העובדים לקחה חלק פעיל ומבורך בקליטת העולים החדשים ויתכן כי באמצעות החומרים המצויים בארכיון ניתן יהיה להתחקות אחר החיים במעברות ואחר אירועים שהתרחשו שם בזמן אמת.

נציגי המכון בסיור: יו"ר המכון דר' מרים קצ'נסקי, מנהל הארכיון דר' ערן טל ומנהל המחקר הגרפי דר' אריאל גלעד, הסבירו לצוות הוועדה כי ארכיון המכון הוא בין ארבעת הארכיונים הגדולים בארץ והוותיק מבניהם.

במהלך הסיור הוסבר לוועדה כי החומרים המצויים בארכיון כוללים מסמכים, תצלומים, קבצי אודיו וכרזות שנאספו החל משנת 1932 ועד היום. בין היתר ניתן למצוא חומרים מרתקים מתקופת המעברות; מסמכים של ארגון נעמ"ת- ארגון האימהות העובדות; מסמכים של קופת חולים כללית; מסמכים של חברת הספנות צים שהייתה בעבר חלק מהסתדרות העובדים; את כל גיליונות עיתון "דבר" וגיליונות של עיתונים באידיש שנאספו מסוף המאה ה-19.

לדברי צוות המכון, כמות החומרים הרבה במכון נובעת מהעובדה ש"ההסתדרות הייתה המדינה שבדרך- היא זו שהקימה את התשתית למדינה".

עוד ציינו צוות המכון כי **למרות שמדובר בחומרים רבים שיכולים לשפוך אור גם על פרשת היעלמותם של ילדי תימן, המזרח והבלקן, ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי לא עיינה בהם מעולם.**

הם הדגישו בפני הוועדה כי **כל החומרים פתוחים לעיון הציבור ובניגוד לארכיונים אחרים, למעט מסמכים בודדים, כמעט ואין צנזורה על החומרים.**

בסיום הסיור אמרה יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן: "לצערי, ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי דילגה על מאות אלפי מסמכים חשובים שהחזיקו בתנועת העבודה אשר יש בהם ללמד אותנו על פרשת היעלמותם של הילדים. לא שיערתי עד כמה המידע שנמצא כאן הוא רב, בכוונתי לשלוח נציג מטעם הוועדה שיעבור על החומרים בעיון ואני קוראת לכל מי שחוקר את הפרשה להגיע לכאן".

בסיכום הסיור:

- הוועדה הודתה לצוות מכון לבון על שיתוף הפעולה והנכונות לסייע לכל מי שיגיע למכון במטרה לאתר חומרים בנושא.

• הוועדה קראה למכון לבון לפרסם לציבור את האפשרות להגיע לארכיון, לעיין בחומרים ולצלמם.

• הוועדה הודיעה כי בכוונתה לבדוק את האפשרות לשלוח נציג מטעמה שיעיין באופן מעמיק במסמכים. בקשת הוועדה נענתה ונציגים מטעם הוועדה נשלחו לארכיון על מנת לנסות ולמצוא מסמכים נוספים שיוכלו לשפוך אור על הפרשה.

דיונים בסוגיות שלא נחקרו על ידי ועדת החקירה הממלכתית כהן-

קדמי- גילוי מידע וחשיפת מסמכים

מהמידע הרב הנגלה לוועדה מתוך עיון בחומרי החקירה; משמיעת העדויות המזעזעות של בני המשפחה, וכן מהתיעוד המצולם והמטריד של האופן שבו נגבו העדויות בוועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי נגלתה לוועדה תמונה חמורה. הוועדה נדהמה לגלות כי מידע רב היה מצוי ברשות שלושת הוועדות אולם הוא לא זכה לטיפול הולם, יסודי ומקצועי: החוקרים אימצו מסמכים מבלי לאמתם, לא חקרו דברים לעומקם, התגלו סתירות ואי דיוקים בנתונים ובמסמכים עליהם הסתמכו בוועדות החקירה לשם קביעת המסקנות, לרבות לגבי השמות של הילדים הנעלמים.

בלא מעט מקרים נמצאו מסמכים שהמשפחות לא נחשפו אליהם בעבר ופעמים רבות לא ניתן הסבר המניח את הדעת כיצד הגיעו למסקנות שונות.

בתוך כך, קיימה הוועדה דיונים בסוגיות שעלו בדיוני ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי אולם לא ניתנה להם כל התייחסות במסקנותיה:

◇ ניסויים רפואיים וניתוחי גופות (והבאתן לקבורה)

לאחר עיון בפרוטוקולים של ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי, התברר כי חברי ונחשפו לעדויות מזעזעות על ניסויים שנעשו בגוויות הילדים הרכים והן בילדים חיים. עוד התברר לוועדה כי למרבה הצער והתדהמה חברי הוועדה לא התייחסו לעדויות אלו בכובד ראש ולא ניתנה התייחסות לכך במסקנותיה. לאור זאת, החליטה יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, לכנס ישיבת וועדה בסוגיה.

ביום רביעי, כ' בסיון התשע"ז, 14.6.2017, התקיים דיון אשר נשא את הכותרת "פסולת ביולוגית?" מחקרים רפואיים בילדי תימן, מזרח ובלקן".

בפתח הדיון, ציינה יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן כי הילדים הנעלמים נלקחו מהוריהם פעמים רבות בניגוד לרצונם אל בתי תינוקות ובתי-חולים באמתלה ששם יקבלו תנאים טובים יותר של מזון ומרפא ותנאים סטריליים וטובים יותר ממה שהיה בתוך המחנות והאבסורד הוא שדווקא מהמקומות שבהם היו אמורים לשמור עליהם, לרפא ולחזק אותם הילדים נעלמו. בתוך בתי-חולים, התבשרו ההורים על מות הבן או הבת מבלי שהראו להם גופות ומבלי שנכחו בלוויית. סביר להניח שחלק מהילדים באמת נפטרו. יחד עם זאת אנו למדים מהפרוטוקולים של ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי שנעשו מחקרים רפואיים בילדים חיים ובגופותיהם. עוד אנו למדים על יחס מתנשא של הצוות הרפואי כלפי העולים שנחשבו על ידם לבורים ולא הכירו בזכותם לתת רשות לטיפולים.

במהלך ישיבת הוועדה הוקראו קטעים מתוך הפרוטוקולים של ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי ונשמעו עדויות המצביעות על כך שבוצעו לכאורה ניסויים קליניים וניתוחים פתולוגיים בילדי העולים²¹.

כמו כן הוצגו **תמונות של ילדים בבית החולים, בהם נראית המילה "טחול" רשומה ומסומנת על גוף הילדים.** בתמונות המקוריות, הנמצאות בידי הוועדה, נראים הילדים עירומים וללא שום כיסוי תוך זלזול עצום בילדים²².

אחת העדויות שהוצגה בדיון היא עדותו של דר' ג'ורג' מנדל, מנהל בית החולים בראש העין שסיפר כי בראש העין ביקרו קבוצת רופאים מחו"ל וביניהם מטולוג הידוע בשם פרופ' דמשק. לדבריו, כשהסתכל פרופ' דמשק על התימנים הוא **"חשב שמוכרח להיות אצלם דם כושי ואולי יש להם איזה מחלה שנקראת בלועזית Sickle-cell Anaemia – חסר דם חרמשי"**²³

פרופ' פריץ דרייפוס, מנהל מחלקה ב"הדסה", היה אחראי על מחקר שבמטרתו הייתה לבדוק את השערתו של פרופ' דמשק. סניטריים נשלחו לראש העין והם בדקו את הדמים שנלקחו לבדיקת המלריה, מבלי לידע את המטופלים ואו לקבל את הסכמת הוריהם.

בנוסף תיאר דר' מנדל בעדותו כי **נעשו בדיקות לגילוי מחלות ריאות בילדים חיים.** לדברי דר' מנדל, כל הרישומים של המחקרים הועברו להדסה ירושלים אולם ככל הידוע לו המסמכים הושמדו כעבור 7 שנים.

לדברי יו"ר הוועדה, העובדות שלעיל אינן מצביעות כשלעצמן על כך שביצוע המחקרים המתוארים גרם למותם של הילדים אולם מסמכים שהונחו בפני חברי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי מלמדים שחוסר טיפול נכון הוביל לעיתים לפטירתם של ילדים במעברות.

בדיון הוקראו גם קטעים מתוך מכתבה של דר' מן לפרופ' גלי, שנמצא אף הוא בין פרוטוקולי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי. **במכתב סופר על דבר קיומה של קרן ליד המכון לבריאות בארה"ב שהעניקה למכון מחקר בישראל סכום של 160 אלף לירות על מנת לממן מחקר לצורך בדיקת תפקוד לבבות של תימנים במטרה לבדוק האם ולמה בתימן לא היו מחלות לב.** לדברי דר' מן, לצורך כך נאספו ונותחו לאחר המוות 60 לבבות של תימנים.

עו"ד מאיר ברודר מהלשכה המשפטית של משרד הבריאות וממלא מקום היועץ המשפטי במכון לרפואה משפטית, ציין בדיון כי במסגרת העדות שניתנה בוועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי, אישר פרופ' גלי את קיומו של מחקר זה ואף אמר כי בילדים או מבוגרים שבוצעו בגופותיהם ניתוחים שלאחר המוות נבדקו גם העורקים. אולם הוא הכחיש באופן חד משמעי כי נלקחו ילדים והומתו לצורך הניתוח.

²¹ הפרוטוקולים הנ"ל מופיעים באתר ארכיון המדינה.

²² ראה נספחים. הצנזור של התמונות נעשה על ידי הוועדה.

²³ מחלת דם הגורמת לאנמיה ומצויה אצל ילדי אפריקה.

ניתוחים שלאחר המוות

המצב המשפטי שהיה בתוקף לגבי ניתוחים שלאחר המוות, הובא על ידי עו"ד נירה לאמעי רכלבסקי, היועצת המשפטית של הוועדה, כמופיע בחוק האנטומיה והפתולוגיה, תשי"ג-1953 (להלן- חוק האנטומיה והפתולוגיה), שנכנס לתוקפו בספטמבר 1953 ותקנות שנחקקו מכוחו ב-1954.

לציין כי החקיקה השתנתה משמעותית בשנת 1980 והמצב היום הוא שמותר לבתר גוויה של אדם רק אם הסכים בכתב שגופתו תשמש למטרות מדעיות וזה ייעשה בבית ספר מוכר לרפואה בישראל לצרכי לימוד ומחקר.

בשנים הרלוונטיות לעניינינו, לפי חוק האנטומיה והפתולוגיה, מותר היה לבתר גם גוויתו של אדם **"שהרשאי לדרוש אותה... (היינו, קרוב של אדם - בן זוג, צאצא, ילד מאומץ וצאצאיו, הורים, הורי הורים אח או אחות וצאצאיהם, דוד או דודה וצאצאיהם) לא דרש אותה תוך 24 שעות"**. לחלופין, הייתה חובת הודעה ומסירה לפיה, מי שברשותו גוויה שלא נדרשה היה צריך להודיע על כך מיד לחברה קדישא או גוף אחר שמוסמך לטפל בקבורת מתים אם חברה קדישא לא הייתה דורשת את הגופה לקבורה תוך 48 שעות- היה צריך למסור אותה לבית ספר לרפואה שדרש זאת, לצרכי לימוד ומחקר.

יחד עם זאת, נקבע במפורש בחוק שניתוח גוויה יתבצע רק בשני מקרים **ובהם בלבד** (וכל חריגה מהם מהווה עבירה)-

1. ברשות בית ספר לרפואה.

2. במקרים מסוימים, **לשם קביעת סיבת מוות או כדי להשתמש בחלק מגוויה לריפוי של אדם** ונקבע בכתב בחתימתם של שלושה רופאים שהוסמכו לכך כי הניתוח משמש לאחת המטרות האמורות.

לפי התקנות, לגבי אדם שמת בבית החולים שלושת הרופאים שצריכים לחתום הם: הרופא שטיפל במטופל באחרונה לפני מותו, מנהל בית חולים או ממלא מקומו ומנהל המחלקה בבית החולים שבה מת, או ממלא מקומו

בכל מקרה, קובעות התקנות בסעיף 9 שתקף עד ליום זה, כי בית הספר לרפואה חייב לנהל **פנקס גוויות**- ובו יירשמו הפרטים ביחס לכל גוויה, תאריך ושעת ההוצאה שלה או חלקים ממנה מרשותו, השם והכתובת של האדם אשר לו נמסרה הגוויה או חלקים ממנה ואם נקברה- התאריך ומקום הקבורה.

כמו כן, בתי ספר לרפואה חייבים, בתוך שנה מהיום שבו נתקבלה גוויה בבית הספר, להביא אותה או את **חלקיה המבותרים לקבורה לפי דת המת ואף לשאת בהוצאות הקבורה**. בעניינינו נראה כי מרבית הילדים נותחו בבתי החולים נתיחה שלאחר המוות.

עו"ד מאיר ברודר ממשרד הבריאות הדגיש כי "הדברים בהחלט חמורים בפרספקטיבה של היום". החוק תוקן בשנת 1980 וכיום הוא קיצוני בכיוון ההפוך והמטרה שלו היא למנוע ולצמצם ככל האפשר את ניתוחי המתים.

עו"ד ברודר התייחס גם להסדר החוקי שהיה נהוג לגבי ניסויים קליניים ואמר כי לאחר מלחמת העולם השנייה בעקבות משפטי הרופאים, גובש קוד נירנברג ומאוחר יותר בשנת 1964 התקבלה הצהרת הלסינקי. הקוד קבע לראשונה שצריכה להיות הסמכה מדעת לביצוע הניסוי אך איננו קובע חובת מילוי טפסים או אישור של ועדות שונות.

עו"ד נירה לאמעי רכלבסקי, היועצת המשפטית של הוועדה, הדגישה כי החוק מגדיר מי יכול לדרוש את הגופה ומרחיב את הגדרת המשפחה לכל הקרובים ולכן לא ניתן לטעון שהחוק התכוון למנוע התערבות של המשפחה. "אולם באין הודעה למשפחות על מות יקיריהן- כיצד ניתן לצפות מהן לדרוש את הגופה?" שאלה. בנוסף ציינה כי החוק אמנם לא הציב הגבלות רבות אך דרש מהאוניברסיטאות לנהל פנקס גוויות, דרישה שלדבריה קרוב לוודאי גם הוצבה בפני בתי החולים שביצעו נתיחות.

אלי ליפשטיין, ראש הצוות הפרא-רפואי במכון לרפואה משפטית, שחקר את תולדות הפתולוגיה בישראל, אמר בדיון כי ממחקרו עלה בבירור כי דרישת חתימה של שלושה רופאים לא התקיימה באותם ימים וכי בפועל היו טפסים חתומים מראש על ידי שלושה רופאים. עוד אמר כי במחקרו גילה כי בעיני מערכת הבריאות משפחות שנראות חלשות היו אובייקט יותר נוח. "אנשים שנתפסו על ידי הממסד כחלשים, שניתן לגרש אותם מבית החולים, אלו הם שקרו להם הדברים הנוראיים יותר, הילדים והמשפחות נתפסו אנשים 'שלא סופרים אותם' בכלל. כאשר המשפחה הייתה חזקה ומודעת לזכויותיה אירעו פחות מקרים" אמר.

ליפשטיין הוסיף ותיאר כי כל התינוקות עברו ניתוח לאחר המוות כאשר הנתיחות בוצעו בתנאים מחפירים מעל כיור וליד שירותים. במהלך הנתיחה הוצאו האיברים והוכנסו לצנצנות מזכוכית. גופותיהם של התינוקות שגילם היה עד למספר שבועות היו נחשבות לפסולת ביולוגית כמו רקמות, וכאשר לא היה מקום בבית החולים ה'פסולת' הייתה נשלחת לקבורה מרוכזת.

בתגובה לדברים אלו אמר נציג משרד הבריאות בדיון, עו"ד מאיר ברודר כי קביעת דו"ח מבקר המדינה שכ-55% מהנפטרים בבתי חולים באותן השנים נותחו נתיחה שלאחר המוות והדבר מוכיח כי לא מדובר רק בקבוצות מוחלשות-אלא בכלל החברה.

יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, סיכמה את הדיון ואמרה: "היום עסקנו בניתוחים הפתולוגיים לאחר המוות; עסקנו כאן במחקרים שנעשו על ילדים חיים, על ילדים מתים. נעשו ניתוחים רבים שעל פניו נראה לנו שהם חסרי בסיס ולא היו נחוצים בכלל לשם קביעת סיבת המוות, ובוודאי שהיו פחות נחוצים, עד כדי מיותרים לגבי ילדים קטנים.

עלינו לזכור שהחוק גם אפשר לנתח גווייה כדי להשתמש בחלק ממנה לריפוי של אדם. זה חריג שאנחנו לא יודעים מה נעשה לגביו.

אני רוצה להוסיף את ההתרשמות של ליפשיץ, פתולוג שחקר את ההיסטוריה, שההתייחסות לגופות היתה נוראית וקראו לזה "פסולת ביולוגית", אתה טבעת את החותם הזה, ושהיו אפילו מקרים שזה לא הובא לקבורה. אם זה נקבר, כל חלקי הגופות נקברו ביחד, בטענה שלא היה מי שידרוש אותם.

הדבר החשוב ביותר, אנחנו לא ממצאים שום דבר. הכל נמצא פה, בפרוטוקולים. אני אומרת ש"היחס להורים" – ואני מקריאה מתוך הפרוטוקול – "היה מתחת לכל ביקורת ולא פלא שהם משתדלים לגנוב את ילדיהם מבית-החולים". אני שמחה כאן אצבע מאשימה לעבר משרד הבריאות – אני לא מתכוונת למשרד הבריאות של היום, אני מדברת על כל מי שהיה במערכת באותן שנים – על כך שהילדים נעלמו מבתי-החולים ולא נתנו להורים להתאבל עליהם. זה פשוט נורא".

סיכום הדיון:

• בדיון התברר כי על אף קיומו של חוק מתירני יחסית באותה תקופה לגבי ביצוע ניתוחים פתולוגיים בגופות, הרי שניתוחים רבים במיוחד בוצעו בילדי האוכלוסיות החלשות בהם ילדי תימן, המזרח והבלקן, לאו דווקא לפי העילות הקבועות בחוק ולמצער, באופן תמוה ביותר, על מנת לחקור את סיבת המוות. הניתוחים בוצעו, כפי שהעיד בדיון הוועדה הפתולוג החוקר אלי ליפשיץ, בתנאים לא נאותים, ללא כל הסכמה של המשפחות ולעיתים מבלי להביא את הגופות לקבורה לקבר ישראל.

עוד התגלה לוועדה כי הקוד האוניברסלי לביצוע ניסויים רפואיים בבני אדם לאחר מלחמת העולם השנייה, הלא הוא קוד נירנברג, אשר קיבע את מוסד ההסכמה מדעת לא קיים מעולם עבור ילדים אלה שאיש לא שאל את פי משפחותיהם להסכמתם.

הוועדה המיוחדת לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן, בראשות ח"כ נורית קורן, הסיקה שזאת ככל הנראה הסיבה שלמשפחות רבות נמסר כי בן משפחתם נקבר ללא נוכחותם מבלי שהראו למשפחה את גופתו, מבלי שניתנה להם תעודת פטירה, ומבלי שניתן להם כל מידע בנוגע למקום קבורתו. יתר על כן, בדיון עלתה הסברה שרבים מהילדים נקברו בקבר "משותף" ואף ללא חציצה בין האברים כפי שקובעת ההלכה.

יש להביא בחשבון שאכן באותה תקופה היו מחלות שאכן הביאו למותם של הילדים אולם לא כולם מתו כתוצאה ממחלות והחשיפה להתנהלות הצוות הרפואי לילדי המעברות היה מזעזע וכן הידיעה שחוסר טיפול נכון ושגיאות בטיפול הוביל למותם.

◇ העברת ילדים לחו"ל על ידי אניות של חברת הספנות צים במבצע "כותונת

פסים"

בין חומרי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי, נחשפה הוועדה למסמכים בהם נטען כי ילדים הועברו לחו"ל, ככל הנראה לצפון אמריקה, על ידי אניות של חברת הספנות צים במבצע שכונה "כותונת פסים". במטרה לבדוק זאת, קיימה הוועדה ביום שני, יב' באייר התשע"ז, 8.5.2017, דיון שכותרתו "העברת ילדים לחו"ל על ידי אניות של חברת הספנות צים במבצע כותונת פסים".

בדיון השתתפו נציגים מטעם רשות האוכלוסין וההגירה, ארכיון המדינה, משרד התחבורה והבטיחות בדרכים, משרד הכלכלה והתעשייה, חברת צים שירותי ספנות משולבים, הסוכנות היהודית, עמותות וארגונים וכן נציגי משפחות הנעלמים.

יו"ר הוועדה ציינה בפתח הדיון כי בהוראת הממשלה ובתמיכת הכנסת, בסוף חודש דצמבר 2016, גנז המדינה חשף לציבור את כל חומרי הוועדות שחקרו את הפרשה הכואבת. או אז הסתבר כי הוועדות, שלא באופן המתבקש, אספו חומרים הקשורים לפרשה רק עד לשנת 1954. לדבריה, הוועדות אמנם שמעו עדויות רבות של בני המשפחות, אולם הם לא התייחסו אל המידע שהתקבל מהם ומאנשי מקצוע בכובד ראש, הם לא חקרו את המידע לעומק וכל הסוגיות שהגיעו לפתחם למעשה נשארו פתוחות. "לצערי, התחושה שלי שהיה אינטרס לטייח ולהסתיר נתונים ולא ללכת עד הסוף" אמרה. היא ציינה כי כך למשל הובא בפני ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי, מידע לפיו ילדים נמכרו בחו"ל. עוד ציינה כי חוקר הוועדה עמי חובב העיד בסרטה של העיתונאית רינה מצליח שהיה מאכער, מתווך, שמכר ילדים. בנוסף אמרה יו"ר הוועדה כי בפני ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי הובא מידע לפיו נשלח חבר הוועדה עו"ד יוסי יוסיפוב לניו יורק על מנת להיפגש עם התביעה, לחקור ולדעת מה עלה בנושא של הרב ברגמן, שהואשם בסחר בילדים. "נודע לי שהחומרים כנראה נמצאים בתוך מסמכים שעדיין חסויים, מסמכים של ועדת כהן-קדמי, אני פניתי לגנז המדינה וביקשתי לחשוף אותם". אמרה.

לדברי יו"ר הוועדה, היא החליטה על כינוס הדיון בסוגיה היות ומהמידע המצוי בפרוטוקולים של ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי ניתן ללמוד גם על מעורבות, לכאורה, של חברת הספנות צים בהעברת קבוצות של ילדים תימנים ל"אימוץ" בארה"ב בשנות החמישים במבצע שכונה "כותונת פסים". מידע שגם אותו ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי, כך מתברר, לא חקרה כנדרש ולא התייחסה לכך במסקנותיה.

בדיון הוקראו קטעים מתוך עדותו של עו"ד יוסי יוסיפוב שהיה חבר בוועדה הממלכתית²⁴. ניכר שעו"ד יוסיפוב היה משוכנע כי חברת הספנות צים הייתה מעורבת בפרשה. כך למשל, חברת הספנות שיפצה את אניית "גלילה" ואניות נוספות, שינתה את אולמות הנוסעים ובנתה בהם

²⁴ ראה נספחים. העדות המלאה מופיעה באתר ארכיון המדינה.

תאים קטנים על מנת לאכסן שם את הילדים שהועברו אל מעבר לים. בדיון נטען כי הנהלת חברת הספנות צים דאז, סירבה לשתף פעולה ולא אפשרה לחוקרי הוועדה לקבל כל מידע המצוי בארכיוני החברה.

במהלך ישיבת הוועדה הוזכרה גם אחות הילדים "רות מרלינג-מירון", אחות ראשית בבית החולים הדסה ראש העין, כמי שעבדה על סיפון האוניות מטעם חברת צים או חברת שוהם. בדיון נטען כי מנהל בית החולים הדסה בראש העין התנגד נמרצות להעברת האחות מבית החולים אל חברת צים. עלה הצורך לבדוק מדוע הועסקה האחות רות מרלינג על סיפון האנייה ומדוע היה מאבק עיקש להשאירה. עו"ד יוסף יוסיפוב, חוקר הוועדה, ראה בכך דבר לא רגיל וסבר שיש לבדוק את תיקה האישי.

כפי שמתואר בעדותו של עו"ד יוסיפוב, הוא הצליח לאתר את תיקה האישי ובמידע נעשה שימוש במהלך חקירת הוועדה על מנת לקשור אותו למידע שהתקבל אצלם בנוגע למעורבות לכאורה של חברת הספנות צים לפרשה.

לדברי נציגי חברת צים שהשתתפו בדיון, תיקה האישי של "רות מרלינג-מירון" לא הוחזר לחברת הספנות ונשאר בידי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי.

בדיון נטען על ידי נציגי ארכיון המדינה בדיון כי תיקה האישי של האחות רות מרלינג, אכן נמצא בין חומרי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי אולם לא נמצא בין חומרי החקירה שאושרו לפרסום.

יועמ"ש צים שירותי ספנות, אמר במהלך הדיון כי החברה תשתף פעולה עם הוועדה ככל האפשר. עוד אמר כי הוועדה יכולה לשלוח נציג לגנזך ההיסטורי שיערוך חיפוש באלפי המסמכים הישנים. בנוסף הציע סיוע בהגעה אל גמלאי החברה שעבדו בשנים המדוברות על אניית צים.

הגנזך ההיסטורי של חברת צים סיפר בדיון כי האנייה "גלילה" נרכשה מארה"ב להעלאת עולים. האנייה שלא נבנתה מראש להסעת אנשים עברה התאמה והסבה, ככל הנראה באיטליה. אנייה זו ביצעה את קווי שייט בים התיכון בלבד ואין תיעוד להגעתה לארה"ב והיא הוצאה משירות בשנת 1953.

האנייה "ירושלים", נבנתה מראש כאניית נוסעים, ובשנת 1953 הייתה הראשונה שהגיעה לארה"ב. הוא הדגיש כי כל הגעה של אנייה בתקופה המדוברת זכתה לחשיפה רבה בעיתונות וקיימים צילומים רבים המתעדים את הגעת האנייה לניו יורק. באמצע שנות החמישים נוספו עוד שתי אניית שסטו בקו לניו-יורק. במענה לשאלה הסביר כי אומנם אניות ישראליות השתמשו בדגלים זרים, אך אניית הנוסעים נסעו בוודאות תחת דגל ישראל בלבד. הוא אמר כי רשימות הנוסעים היו מוחזקות בידי של קפטן האנייה, אך למיטב ידיעתו נשמרו רשימות בודדות מסוג זה.

ראש אגף כלכלה וקש"ח במשרד התחבורה אמר בדיון כי היום קיימת חובה להעמיד באניית נוסעים רופא ואחות והוא הבטיח לבדוק האם בשנות החמישים היה קיים נוהל דומה. עוד אמר כי במשרד אין מידע רחב יותר מהמידע שנמצא בידי חברת הספנות.

מנהל גנזך רשות האוכלוסין וההגירה, התייחס לרישום היוצאים והנכנסים לארץ והסביר שהיה רישום, אך ככל הנראה הרישומים הושמדו לאחר 7 שנים. לדבריו, בעבר, משטרת הגבולות הייתה אחראית על הרישום.

לגבי הרישום 'חדל להיות תושבי' המופיע בספרים הסביר כי רישום זה נעשה במפקד של שנת 1963 שעודכן בשנת 1964 והוא נרשם לגבי כל אדם שהופיע ברישום קודם ולא נמצא במשפחתו במהלך המפקד.

עוד הדגיש כי למשרד הפנים אין יכולת לרשום מוות במרשם האוכלוסין ללא מסמך ציבורי רישמי הקובע את מותו. קרי; הודעת פטירה מבית החולים ומשרד הבריאות.

שושנה זייד, אחת מנציגי העמותות הדגישה בדיון כי בשנות החמישים ידעו על תופעת מכירת ילדים לאימוץ בחו"ל. היא אף ציטטה מדיוני חוק האימוץ בשנת 1959: "יש ארץ אחת ארה"ב, שיש בה ביקוש גדול מאוד, לילדים מאומצים. ארץ עשירה. יש גם שוק גדול לזה, ומשלמים שם בעד ילד סכומים גדולים".

יו"ר הוועדה, ציינה בסיכום הדיון כי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי ידעה שילדים נמכרו ליהודים בחו"ל, היא שמעה את העדויות של עו"ד יוסף יוסיפוב על האנייה גלילה, הכירה את עובדת העסקתה של אחות הילדים רות מרלינג בחברת צים ובחנה בעצמה את פרשת הרב ברגמן שנתפס על מכירת ילדים. "הוועדות ידעו וטייחו".

לדבריה, בכוונת הוועדה להמשיך ולבדוק האם באמת הוסעו ילדים, מי נתן את ההוראה על כך, לאן הוסעו הילדים ובעיקר להבין היכן הם נמצאים כיום?

עוד ציינה יו"ר הוועדה כי בכוונת הוועדה לשלוח נציגים שיחפשו מידע בארכיון ההיסטורי של חברת הספנות צים.

בסיכום הדיון ובעקבותיו:

• הוועדה פנתה הן לראש הממשלה והן לשר התחבורה והבטיחות בדרכים, בבקשה להפעיל את סמכותם ולדרוש מחברת הספנות צים להעביר לוועדה כל מידע שברשותה שיוכל לשפוך אור על הפרשה הכואבת.

במכתבה לראש הממשלה ביקשה יו"ר הוועדה שככל שישנם חומרים מסווגים גם במשרדים שתחת אחריותו של ראש הממשלה, היא מבקשת לאשר את העברתם לעיון הוועדה.

מתשובת משרד התחבורה לוועדה עולה כי ברשות הספנות והנמלים שתחת משרד התחבורה, לא נמצא כל מידע בנוגע לשינוי מבנה האנייה "גלילה" או העסקת אחות ילדים באנייה זו או באניות אחרות שהופעלו על ידי חברת צים בשנות החמישים.

• הוועדה פנתה למנכ"ל חברת צים וציינה שהיות והחברה הייתה בזמנו חברה ממשלתית, הם מתבקשים להעביר לידי הוועדה כל מידע שברשות החברה שיוכל לשפוך אור על הפרשה הכואבת.

במענה לפניית הוועדה, ציין מנכ"ל חברת הספנות כי החברה מכירה בחשיבות הנושא ותסייע בכל דרך לבדיקת הוועדה. עוד ציין בתשובתו כי מתוך מודעות לחשיבות העניין ודחיפותו, החברה החלה בהליך מזורז של חיפוש חומרים רלוונטיים בארכיון החברה, אולם חומר כזה לא נמצא.

לדבריו, מתוך הפרוטוקולים של ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי שפורסמו לציבור עולה כי כבר נערכה בדיקה מקיפה בארכיון החברה בשנת 1997, אולם הבדיקה לא הניבה תוצאות. המנכ"ל הדגיש בתשובתו לוועדה כי הטענה על העברת ילדים באניות צים ("מבצע כותונת פסים") אינה מוכרת להנהלת החברה כיום והם למדו עליה רק מתוך פניית הוועדה. עוד ציין המנכ"ל בתשובתו לוועדה שהחברה תאפשר לנציגים מטעם הוועדה לעיין בכל חומר ארכיוני רלוונטי על מנת למצוא את הבדיקה ככל הנדרש ואף תשמח להפנות את הוועדה לגופים ואנשים שיתכן ויש בידם מידע בנושא.

- חברת צים נענתה לבקשת הוועדה ופתחה בפני צוות הוועדה את ארכיון החברה. צוות הוועדה הגיע לארכיון החברה ביום ראשון, י' בסיון התשע"ז, 4.6.2017. בנוסף, הוועדה מינתה נציגים מטעמה, שהגיעו לארכיון החברה על מנת לעבור באופן מעמיק על המסמכים המצויים בארכיון במטרה לנסות ולמצוא מידע בין עשרות העמודים שנמצאו מתקופה זו.

- כפי שעלה בדיון הוועדה, תיקה של האחות רות מרלינג, נמצא בין חומרי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי אולם לא נמצא בין חומרי החקירה שאושרו לפרסום. לאור זאת, הוועדה פנתה לגנז המדינה בדרישה לחשוף מידע זה. בקשת הוועדה אושרה והתיק פורסם באתר ארכיון המדינה עם השחרת פרטים אישיים הכרחיים.

✧ האימהות הקטינות שנחטפו ואף אחד לא חקר את מקרי היעלמותן

ביום שלישי, י' בכסלו התשע"ח, 28.11.2017, קיימה הוועדה דיון בנושא שבנדון. מדובר בסיפורן של נשים נשואות צעירות, שחלקן התאשפזו לקראת לידה, ונעלמו מבתי חולים ו/או מהמעברה.

יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, ציינה כי מדובר בנושא נוסף שהובא לפתחה של ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי וכמו נושאים נוספים לא נחקר ולא זכה לטיפול הולם, יסודי ומקצועי. היא ציינה כי בשנת 2000 העיתונאית יהודית יחזקאלי תיעדה את סיפורן של אותן נשים צעירות נשואות שהגיעו לארץ זמן קצר אחר הקמת המדינה ועל פי עדויות קרוביהן נעלמו "כאילו בלעה אותן האדמה". בכתבה ציינה יחזקאלי כי לכולן מכנה משותף מטריד והוא שרובן נלקחו במצב בריאותי שפיר על ידי אנשי צוות רפואי ומאז לא נראו עוד. לבני המשפחות נאמר שנפטרו אבל עבר זמן רב עד שהמציאו לדיהן תעודות פטירה. לא נאמרה להן סיבת המוות וגם מיקום הקבר לא נמסר תמיד למשפחות. עוד ציינה יו"ר הוועדה כי עו"ד איריס כהן, העוזרת המשפטית של השופט יעקב קדמי הגיבה בזמנו לכתבה ואמרה: "סמכותה של הוועדה נקבעה בכתב המינוי שלה לפיו הוסמכה לחקור בפרשת היעלמותם של ילדי תימן שנים 1948 עד 1954. החקירה בתלונות על היעלמותן של נשים אינה מצויה בתחום סמכותה של הוועדה. תלונות שהוגשו בהקשר הזה לא נחקרו".

יו"ר הוועדה, מתחה בדיון ביקורת על התנהלות ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי והזכירה לנוכחים שמדובר בנשים צעירות שלמעשה היו קטינות, מתחת לגיל 18 והוועדה הסירה אחריות מחקירתן בתואנה שאין זה מסמכותה.

במהלך הדיון הוקרן סרטון המתעד את סיפורן של נשים שנחטפו- "נביאים: מבצע עמר"ם- פרק 9". בין היתר הוקרנה עדותה של מרים חוברה שסיפרה שמכיוון שאימה לא חשה בטוב היא אושפזה. לדבריה, לאחר מספר ימים, שכבר החלה להחלים, מרים ואחותה הגיעו לבקרה אך היא נעלמה מבית החולים. היא ציינה כי למשפחה אין מידע אודות גורלה והכאב על כך מייסר אותה עד היום.

נשיא הפדרציה העולמית ליהדות תימן, משה נחום, טען בדיון כי הוא היה עד למקרה שבו אדם קשיש התפרץ בבכי וצעק לראש הממשלה בן גוריון: 'גנבו את אשתי ואת הבן שלי וראיתי זאת במו עיניי'. לשמע זאת, העמיד בן גוריון לרשות אותו אדם שוטר ורכב שיסייעו באיתורם אולם המאמצים לאתר את בני המשפחה עלו בתוהו ולפיכך הרבנות הראשית אילצה אותו לחתום שלא היה נשוי בעבר בכדי שיוכל להינשא בשנית.

רחמים קרוה סיפר בדיון את סיפור היעלמותה של אמו. לדבריו, בשנת 1949, בהיותה בת 14, אמו אושפזה בבית חולים אסף הרופא בשל כאבי בטן. לאחר כעשרה ימים אביו ראה שמיטתה ריקה.

הוא שאל את האחיות והרופאים אך אף אחד מהם לא ידע להשיב היכן היא. מאמציו של אביו לאתרה לא הצליחו. לימים הציגו לבני המשפחה חלקת קבר בבית העלמין סגולה וטענו שהיא שייכת לאמו. אולם הרישומים הצביעו כי גילה של המנוחה הקבורה בחלקת הקבר כפול מהגיל של אמו בהיעדרה. כמו כן טען כי יש שיבוש בשמות המופיעים על גבי המצבה השייכת לכאורה לאמו- הכיתוב מורה על אישה אחרת לגמרי וגם רישיון הקבורה שהוצג לוועדה בעת הסיור בבית העלמין בסגולה מצביע שלא מדובר בנעדרת. לדבריו, בחלוף השנים אביו נישא פעם נוספת וגם אחד מאחיו מנישואין אלו, שהיה בן שנה וחצי, נעלם.

בסיכום הדיון יו"ר הוועדה הודיעה כי בכוונתה להמשיך במאמצים להגיע לחקר האמת ולהשאיר את הפרשה על סדר היום הציבורי וכן לקיים דיונים בהם ישמיעו בני המשפחות את קולם.

פעילות הוועדה למען השבת הנכסים שנגזלו מעולי תימן

◇ גזלת רכושם של יהודי תימן עם עלייתם ארצה

בדיוני הוועדה טענו בני המשפחות כי הם כואבים לא רק את היעלמותם של הילדים אלא גם את הרכוש הרב שנגזל מהם על ידי פעילי העלייה הרשמיים של המדינה. לדבריהם, בעלותם למטוס דחסו מארגני העלייה עולים רבים ואילצו אותם להשאיר ספרי תורה ותכשיטים יקרי ערך בתואנה שהם עלולים להכביד על משקלו של המטוס. הובטח להם כי הם יקבלו את רכושם בחזרה כשיגיעו ארצה אולם עבור מרביתם הבטחה זו לא כובדה.

הוועדה מצאה כי גם נושא זה היה ידוע לחוקרי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי, אולם כמו נושאים נוספים הם לא נתנו את הדעת על כך וזאת למרות שנמצא כי הם ריכזו חומרים בנושא שהתקבלו מעדויות משפחות עולי תימן שהתלוננו באזניהם, מילאו טפסים והעבירו את כל החומר שהיה בידיהם בנושא לוועדה.

אותם מסמכים כוללים: מכתבים שנשלחו אל פעילי העלייה של הסוכנות היהודית והגוינט על ידי בני משפחות שביקשו מהם לפעול למיון וחלוקת הרכוש; רשימות של עולים שמסרו ספרי קודש וחפצים שונים; התכתבויות המעידות על הגעת המטענים באניות לארץ וכן התכתבויות בין חברי ועדה שהוקמה במטרה לטפל במטען ספרי התורה והרכוש היהודי²⁵.

כפי שמעידים המסמכים, אותה ועדה, ועדת נגב, כללה באי כח מטעם הוועד היהודי האמריקאי המאוחד לסיוע (גוינט), הסוכנות היהודית, מרכז התאחדות התימנים בישראל, הוועד הפועל של ההסתדרות- הוועדה לענייני תימן, המכון למדעי המזרח שליד האוניברסיטה העברית, המכון לחקר קהילות ישראל במזרח התיכון שליד האוניברסיטה העברית, הפועל המזרחי ומשרד הדתות.

המסמכים שאספה ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי מעידים כי ספרי תורה אכן היו ברשות הגוינט והסוכנות היהודית וחלקם נמסרו למשרד הדתות, למוסד הרב קוק ולבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי.

ביום שלישי, יד' בחשוון התשע"ט, 23.10.2018, קיימה הוועדה דיון בנושא "גזלת רכושם של יהודי תימן עם עלייתם ארצה". הדיון התקיים במטרה לבדוק היכן נמצאים האוצרות התרבותיים שנאספו על ידי פעילי העלייה ולא הושבו לבסוף לעולים.

יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן ציינה בפתח הדיון כי המסמכים שנחשפו על ידי הוועדה, אינם מותירים מקום לספק בנושא, רואים כי הרכוש לא נעלם אלא נלקח מבעליו וחולק לגורמים

²⁵ ראה נספחים - דוגמא לאחד מהמסמכים הרבים שאספה ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי.

שונים. כמו כן ברור מעיון במסמכים כי מוסדות המדינה דאז ידעו את היקפיה ופרטיה של הגזלה. "זוהי גניבה בחסות המדינה שהגיעה העת לתקן" אמרה.

עוד ציינה יו"ר הוועדה כי הנכסים התרבותיים המזוהים עם המשפחות, נמצאים כיום בספריות ובמוזיאונים והוועדה דורשת מכולם להשיב את הנגזל. "יש כאלו שבעינם אולי היה קל לגרוס רשימות מסודרות של ספרי תורה שנלקחו מאנשים ונמסרו כנראה לסוחרים, אבל יש כאלו שלא פסקו מלבכות על זה עד יום מותם. זו הייתה מורשתם וחיבורם לדורי דורות אפילו לאלפי שנים. גזלת הספרים גדעה באחת את תורתם ומסורתם" ציינה.

לדברי ח"כ מיכאל מלכיאלי בדיון: "מדובר בפשע בל יתואר, העלמת חיי הרוח של יהדות תימן"; "ספר שמסביר את התורה, יכול להישאר לנצח נצחים אך הספרות של תימן נעלמה"; "צריכים לקרוא לכל מוסדות המדינה ולהציף את כל הסיפור מחדש עד שיצליחו לעלות שוב את הדברים שנגנבו".

רבה הראשי של קריית אונו וחבר מועצת הרבנות הראשית, הרב רצון ערוסי ציין בדיון כי "הרב שלמה קורח זצ"ל, שנפטר אמש, והרים את יהדות תימן, זעק כל חייו על גניבת ספרי התורה של עולי תימן. אין גל-עד יותר מכך שאנחנו ממשיכים לפעול מכוח זה לזכרו. חורבן בית ראשון זה אותם ילדים שנעלמו והרכוש הגזול. חורבן בית שני, זה שאין פתרון לתעלומה הזאת. על המדינה להתנצל ולפצות את בני תימן על הסיפור העגום הזה" אמר.

בישיבה נשמעו עדויות אישיות על הרכוש שאבד למשפחות תימן עם עלייתם ארצה:

איתמר אלשיך הציג בוועדה מסמכים רבים שכתב סבו מור יחיא אלשיך ובו תבע בפרוטרוט רכוש שהסוכנות לקחו ממנו. "סבי בכה כל חייו על כך ואמר כי עד שגזלו ממנו את הספרים, הוא לא שכח כלום מתלמודו, ומהצער שהמדינה גזלה את ספריו התחיל לשכוח את תלמודו".

אברהם אלשיך, העיד: "גדלתי בתימן ועליתי ארצה בגיל 16. אבי היה אחראי על בית הכנסת ולפני העלייה אבי תכנן איך להעביר את הספרים ואיך לארוז אותם. הוא הזמין קופסאות מיוחדות לארוז את ספרי התורה. יומיים שלמים ארזנו 18 ספרי תורה בקופסאות מיוחדות. אבי מכר את כל החנויות שלו ואת כל רכושו בעבור המשלוח של הספרים. כשהגיע ליפו אבא שלי הלך לקבל את המשלוח ואכן ראה את הארגזים אך אמרו לו 'זה לא שלך'. אמר להם אבי אני יכול להביא כעדות את כל הקהילה, אני זה שטיפלתי והעליתי את זה. אבל זה לא עניין אותם" העיד.

אברהם חביב סיפר: "כשעלינו למטוס, פעילי העלייה אמרו לנו לרוקן את כל הכיסים שהמטוס לא ייפול. אני ואחי לא נכנענו ולקחנו בכל זאת ספר תורה בן מאות שנים שעבר מדור לדור במשפחתנו. הגענו לנתב"ג. צחקו עליי שם השומרים ואמרו לי 'אתה בכלל יודע לקרוא בזה' ולקחו לי אותו. לימים, הלכתי ברחוב אלנבי בתל אביב וראיתי את הספר מוצג למכירה באחת החנויות. אמרתי למוכר שזה שלי – זיהיתי לפי סימוני תיפורים מיוחדים שהכרנו במשפחה שהיו על

האריזה. בהתחלה המוכר סילק אותי באיומים ואמר שיזמין משטרה. כשנעניתי לשלם, הוא רצה סכום מופרך של 7,000 דולר שלא היה לי. רכוש וכתבי יד רבים נגנבו לנו וזה כאב לב שלא מרפה מאתנו יום ולילה" העיד.

בדיון זה נשמעה לראשונה הודאה מגופים רשמיים ובהם הספרייה הלאומית ומכון יד יצחק בן צבי כי עד היום הם מחזיקים בכתבי יד ובספרים של עולי תימן.

אורן וינברג, מנכ"ל הספרייה הלאומית, סיפר בדיון כי הם מחזיקים באוסף של כ- 450 כתבי יד של עולי תימן המכונה "אוסף אילת" על שום הגעתם של כתבי היד במשלוח מיוחד באנייה מתימן לאילת. הוא ציין כי האוסף מתועד וממוחשב והוא כולל גם העתקים של כתבי יד תימנים בהם רשום שמות המעתיקים. הוא ציין כי משפחה שתוכיח בעלות על כתב יד תוכל לקבלו.

לאור חשיבות הנושא קיימה הוועדה דיון המשך בנושא ביום שלישי, י"ב בכסלו התשע"ט, 20.11.2018, אליו זומנו בני משפחות שרכושם נגזל והמוסדות שלכאורה מחזיקים בידיהם ספרים וכתבי יד מקוריים.

בדיון נשמעו סיפורים נוספים מבני המשפחות אודות גזלת הרכוש :

מאיר קורח, סיפר שכאשר הוא הגיע למחסן הסוכנות אחרי העלייה לקבל את הספרים שמסרה המשפחה, נאמר לו כי הספרים נשרפו. אבל כעבור זמן מה הוא מצא אותם אצל סוחר ספרים ממנו הוא רכש את חלקם. בספרים אחרים שנלקחו מעולי תימן הוא נתקל במוזיאונים ברחבי העולם.

יצחק עמרני, קרע את חולצתו בוועדה ובירך ברכת דיין האמת על "טרגדיית ילדי תימן", כהגדרתו. לדבריו, היה ניסיון לחטוף אותו ואת אחותו ובזכות התושייה של אמו הם ניצלו. לעניין הרכוש ציין עמרני כי כאשר היו בתימן סבו ארזו במו ידיו ספרי קודש אולם למרות שרשם בפירוט רב פעמים רבות את שמו על כל ארגז, רכשו לא הושב למשפחה עד היום.

מידע שנמסר לוועדה לקראת הדיונים והנעשה בעקבותיהם:

- **מידע שנמסר לוועדה על ידי הספרייה הלאומית** עולה כי הספרייה הלאומית מחזיקה בידיה 432 כתבי יד מ"אוסף אילת" ואין ברשותה תכשיטים או תשמישי קדושה אחרים. רוב כתבי היד מ"אוסף אילת" חדשים באופן יחסי (57% במאה ה-19 ו-21% במאה ה-20) והיתר נכתבו קודם לכן (11% מכתבי היד הם מן המאה ה-18, 7% מהמאה ה-17, וכ-4% מכתבי היד הם מהמאה ה-15 וה-16).

כתבי היד עוסקים במספר רב של תחומים. הקבוצה הגדולה שבהם, כ- 17%, כוללת סידורים, תפאליל וכתבים ליטורגיים אחרים; כ-7% מכתבי היד הם קבצים המכילים תערובת טקסטים בתחומים שונים; 7% עוסקים בדיני שחיטה; 6% הם הגדות לפסח; 6% הם כתובות נישואין; 6% הם קבצי שירה ופיוט (דיוואן) ו 3% הם ספרי הפטרה.

לא נמצא בספרייה הלאומית תיעוד על האופן שבו הועבר הרכוש לחזקתם. ההשערה היא שכתבי היד הועברו לאוניברסיטה העברית בראשית שנות החמישים.

כתבי היד נשמרים במטמון הנדירים של הספרייה הלאומית, בתנאים אופטימליים של טמפרטורה ולחות, בבקרה שוטפת של מחלקת השימור והשיקום. הם קוטלגו, ככל הנראה במהלך שנות השבעים של המאה הקודמת, ותיאורם זמין באתר האינטרנט של הספרייה הלאומית כמו גם חלק מכתבי היד שצולמו. כמו כן הם נגישים לעיון במשכן הספרייה, בהתאם לנהלים הקבועים לעיון בפריטים נדירים.

על פי הרישומים הפנימיים של הספרייה, במהלך השנים ביקשו רק שני בני משפחה מעולי תימן להשיב להם כתבי יד מאוסף זה: בשנת 1951 הוחזר לבעליו כתב היד "מפי חכמים" ובשנת 1994 הוחזר לבעליו כתב יד של המשנה עם פירוש ברטנורא לסדרים נזיקין, קדשים, טהרות.

לאחר דיון הוועדה הראשון ובעקבותיו ועד לדיון השני שקיימה הוועדה בנושא, פנו ארבעה אנשים נוספים לספרייה, שביקשו לברר כיצד ניתן לראות את כתבי היד וכן ביקשו להבין את הפרוצדורה לקבלתם.

הנציגים בדיון הודיעו לוועדה כי **בכוונת הספרייה לסייע לכל פונה בנושא לבחון באם כתבי היד של משפחתו אכן נמצאים בספרייה או במקום אחר.** במקרים אלו, על בני המשפחה יהיה להוכיח שכתבי היד שייכים למשפחתם- ניתן להביא ראיה על סמך כיתוב מפורש של שמות או על סמך ראיות נסיבתיות אחרות.

מאחר ועברו כשבעים שנים וההנחה היא שקיימים מספר יורשים, **אם יהיו פניות, תצטרך הספרייה לקבוע נוהל שיאפשר החזרת הרכוש לבעלים החוקיים.** בעניין זה, הספרייה תבקש את סיוע הייעוץ המשפטי של הוועדה. מכל מקום, הספרייה תדון בכל אחד מן המקרים לגופו, ותשמח להעביר את כתב היד למשפחה שתוכיח במידת ההוכחה הנדרשת שכתבי היד שייכים לה.

עוד ציינו נציגי הספרייה הלאומית, כי אם ייסרקו כתבי היד, אלו שנמצאים בספרייה הלאומית וגם אלו שהגיעו למקומות אחרים בעולם, הדבר יקל על המשפחות לאתרם ולפתוח בהליכים להשבתם. עבודת התשתית, כבר נעשתה במכון לתצלומי כתבי יד, שם מצוי תיעוד של כל כתבי היד התימניים בעולם, באוספים פרטיים וציבוריים והם פונים לוועדה בבקשה סיוע במימון דיגיטציה של כל כתבי היד התימניים בעולם שטרם נסרקו עד כה (פרויקט 'כתבי'). לבקשתם השיבה יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, כי אין בסמכותה וביכולתה של הוועדה להעניק סיוע כלכלי.

הוועדה הודיעה כי בכוונתה להגיע לסיור ועדה בספרייה הלאומית.
הסיור התקיים ביום שלישי, י' בטבת התשע"ט, 18.12.2018²⁶

• מהיחידה לעלייה, קליטה ומשימות מיוחדות של הסוכנות היהודית נמסר לוועדה כי בעקבות הדיון הראשון שהתקיים בנושא בוועדה, נערך בארכיב הסוכנות היהודית בצריפין חיפוש אחר חומר רלבנטי. נמצאו שלושה תיקי קרטון ישנים הכוללים מספר רב של מסמכים בנושא מטענים של עולים מתימן מהשנים 1950 ועד 1963. מהתכתבויות שונות בתיקים עולה, כי במהלך השנים נעשו על ידי הסוכנות היהודית מאמצים לאתר בעלים של מטענים על מנת להחזירם. עם זאת, אין באפשרותם לערוך כיום בירור לגבי השתלשלות כל האירועים המתוארים בהתכתבויות השונות בשל חלוף הזמן והעדר האפשרות לבדוק העובדות עם כותבי המכתבים, שלמיטב ידיעתם כבר אינם בין החיים. בתשובה לוועדה צוין כי בחומרים שאותרו קיימים, בין היתר, רשימות של מטענים מסוימים עם שמות בעליהם. עם זאת, לא ידוע להנהלה כיום על גזלת רכוש והימצאותו בסוכנות היהודית. עוד צוין כי, בתיקים שאותרו נמצאו מספר התכתבויות של עולים מהשנים הראשונות לעלייתם בנוגע לרכושם אך לא מוכרות להם פניות מהשנים האחרונות בנושא. מדובר במסמכים היסטוריים רבים והוועדה, או מי מטעמה, הוזמנו לעיין בהם.

הוועדה הודיעה כי בכוונתה להגיע לסיור בסוכנות היהודית לשם בחינת החומרים.

• מכון בן צבי לחקר קהילות ישראל במזרח - בדיוני הוועדה נחשפו חומרים שנמצאו בין הפרוטוקולים של ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי, רשימות מיומן המסע של נשיאה השני של מדינת ישראל, יצחק בן צבי ז"ל, לעדן שבתמן בשנות החמישים. מהמסמכים למדים כי בן צבי ז"ל הציע לרכז את תיבות הרכוש של עולי תימן במחלקת העלייה של הסוכנות לצורך בחינת הערך שבכתבי היד ובתעודות, על מנת לרכוש חומרים למכון לחקר קהילות ישראל במזרח התיכון שליד האוניברסיטה שבראשו הוא עמד בזמנו. יעקב ניב, מנכ"ל יד יצחק בן צבי השיב לוועדה כי אכן בידי המכון מצויים 406 כתבי יד תימניים הכוללים תפסירים, דיואנים, פירושים למקרא, מדרשים, הלכות, סידורים קבלה, לשון ועוד. לצד אלה שמורות ביד בן צבי 97 כתובות מקוריות שמקורן בתימן. למיטב ידיעתם, כל כתבי היד והכתובות, הגיעו ממקורות לגיטימיים ונרכשו או שהתקבלו כמתנות בעשרים וחמש שנים הראשונות שלאחר קום המדינה. כתבי היד הנמצאים ביד בן צבי, צולמו על ידי צוות של הספרייה הלאומית בשנות השבעים של המאה העשרים על מיקרופילמים. כתבי יד נוספים צולמו על ידם בשנים 2014-2015 במצלמות

²⁶ ראה הרחבה בהמשך.

דיגיטליות. לטענת עובדי המכון, כל כתבי היד מוגשים לציבור באינטרנט ומצויים ברשות יד יצחק בן צבי כדת וכדין.

לדברי נציגי המכון שנכחו בדיון, הארכיון של המכון הופקד בידי ארכיון המדינה בשנת 2000 ועד כה נסרקו נסרקו 4,480 מסמכים מתוך 16,000 מסמכים.

הוועדה הודיעה כי בכוונתה להגיע לספריית מכון בן צבי לשם בחינת כתבי היד המצויים ברשותם.

• **ממוסד הרב קוק** נמסר לוועדה כי יו"ר הנהלת המוסד הנוכחי, יהודה רפאל, מכהן בתפקידו מאז שנת 2001 ומאז לא התקבלו פניות מבני משפחות עולי תימן להשבת הרכוש. כמו כן אין כל תיעוד לבקשות דומות טרם כניסתו לתפקיד.

במהלך הדיון ציין יו"ר הנהלת המוסד, ולמרות המסמך שהוצג על ידי הוועדה לפיו בכוונת הסוכנות היהודית להעביר שני ספרי תורה למוסד הרב קוק, כי לא נמצאה הוכחה שהספרים אכן הועברו בפועל למוסד הרב קוק.

לדבריו, ספריית הרב קוק איננה קיימת עוד- כל כתבי היד שהיו במוסד הרב קוק נסרקו וצולמו ועותק מצולם נמצא בספרייה הלאומית. הספרים עצמם עברו לידי עמותת "קהילות ישראל"

לאחר הדיון יו"ר הנהלת המוסד, יהודה רפאל, במכתב שהעביר לידי הוועדה, ציין כי על מנת למנוע טעויות ואי-אילו אי-הבנות הוא מבקש להבהיר כי עמותת "קהילות ישראל" מעולם לא קיבלה לחזקתה ולרשותה מידי מוסד הרב קוק או מידי הממונים על המוסד או מי מטעמם או מספרייתם כתבי יד בכלל ולא כתבי יד תימניים בפרט. הספרים שהועברו על ידי מוסד הרב קוק לעמותת "קהילות ישראל" הם ספרי דפוס שרובם מהמאה ה-20 ומיעוטם משלהי המאה ה-19.

עוד ציין במכתבו לוועדה כי עמותת "קהילות ישראל" שוקדת על הקמת מרכז מבקרים, מכון מחקר לחקר תולדות קהילות ישראל ותרבותם וספרייה מחקרית שתהיה פתוחה ונגישה לכלל הציבור. לדבריו, שרוב שמה של העמותה במהלך הדיון נעשה בתום לב.

יו"ר הוועדה ביקשה מהנהלת מוסד הרב קוק להעניק לספרייה הלאומית הרשאה להנגיש באינטרנט את כל הסריקות שמצויות בידי הספרייה הלאומית לציבור.

• **מארגון הג'וינט העולמי** נמסר לוועדה כי הארגון לא ביקש ולא קיבל מעולם כל מיטלטלין, חפצי יודאיקה או ספרים השייכים לעולים התימנים שהגיעו ארצה במהלך מבצע מרבד הקסמים.

הארגון היה אחראי בתקופת העלייה למלא שני תפקידים בלבד: ראשית, לדאוג לספק מחסה ומזון לנמצאים במחנה חאשד שבתימן. שנית, ארגון הג'וינט השכיר מטוסים ושילם עבור מרבית הטיסות שהעבירו את העולים ארצה תחת מחלקת העלייה של הסוכנות היהודית.

רכוש העולים נשאר במחסן בעדן, בשלב כלשהו במהלך מאי 1950, הסוכנות היהודית ביקשה להסתייע בארגון הגוינט על מנת לכסות את עלויות המשלוח והנסיעה של ספינת המשא לוצ'ה שהפליגה לנמל אילת. המטען נמסר לידי מחלקת העלייה של הסוכנות היהודית כבר בישראל.

מסמכים הקשורים לפעילות הגוינט באותם הימים, נשמרו ללא פגע ומצויים בארכיון הגוינט העולמי. לאור ביקורת ציבורית שנשמעה בשנים האחרונות, המסמכים נסרקו ופורסמו באינטרנט.

הארגון הודיע לוועדה כי הם ישמחו לשתף פעולה עם מאמצי הוועדה לגלות מה עלה בגורל הנכסים החסרים.

• יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, הגיעה לנמל אילת בניסיון להתחקות אחר המסמכים המצויים בארכיון הנמל, בכל הקשור לאוניה לוצ'ה שהגיעה לאילת עם כל הרכוש שנגזל מעולי תימן. סוכם כי המנכ"ל ינסה לאתר מסמכים נוספים בנושא.

◇ סיור ועדה בספרייה הלאומית:

ביום שלישי, י" בטבת התשע"ט, 18.12.2018 קיימה הוועדה סיור בספרייה הלאומית של ישראל.

הסיור התקיים בהמשך לדיוני הוועדה בנושא "גזלת רכושם של יהודי תימן עם עלייתם ארצה" בהם התברר כי הספרייה הלאומית מחזיקה, בין היתר, ב"אוסף אילת", אוסף כתבי היד שנלקחו מיהודי תימן בטרם עלייתם ארצה ונשלחו לארץ באנייה דרך נמל אילת. מטרת הסיור העיקרית הייתה לקדם את יוזמת הוועדה להשבת כתבי היד שנגזלו מבעליהם.

במהלך הסיור קיבלה הוועדה הסבר מפורט על החומרים הנמצאים בספרייה הלאומית ועל אופן שימור הפריטים ההיסטוריים. בפני הוועדה הוצגו מבחר פריטים מ"אוסף אילת" וכן ניתן הסבר על עבודת הרישום המאפיינת את כתבי היד באופן שיקל על בני המשפחות למצוא אליהם זיקה.

יניב לוי, מנהל אגף תהליכי הספרייה, סיפר במהלך הסיור כי תכתובות בנושא מצביעות על כך ש"אוסף אילת" הגיע אל הספרייה הלאומית לאחר שהוקמה ועדת נגב לחלוקת הרכוש, בה השתתפו גם נציגים מטעם הספרייה הלאומית. לדבריו, התכתובות מצביעות על כך שאותה ועדה החליטה כי ספרי התורה יחולקו בין בתי כנסת בישובים התימניים ואילו כתבי היד, שלהם אין כל דורש, יועברו לספרייה הלאומית.

יצחק גילה, מנהל אגף כתבי היד, ציין בפני הוועדה כי "אוסף אילת" כולל 747 כתבי יד שבתוכם 844 חיבורים - מתוכם 178 חיבורים בהלכה, 121 העתקות של מקרא, תנ"ך, נביאים והפטרות, 52 שירות תימן (דיואן), 49 כתובות, 89 חיבורים של פרשנות המקרא, 47 רישומים על הקבלה, 4 מילונים ו 4 חיבורים על דקדוק".

אורן וינברג, מנכ"ל הספרייה הלאומית, ציין בפני הוועדה כי כל הפריטים המצויים ב"אוסף אילת" נבדקו וקוטלגו ויועלו בסיום תהליך הסריקה לאתר הספרייה הלאומית.

בני משפחה שיזהו על פי הקטלוג פריטים השייכים למשפחתם, לבקשת הוועדה, יוכלו לפנות לספרייה הלאומית בבקשה לראות את כתבי היד. במידה ויוכיחו בעלות על הפריטים, הם יושבו לחזקתם בהתאם להליך שיקבע.

בסיכום הסיוור ציינה יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן: "התרגשתי מאוד לראות ולמשש סידורים בני מאה שנים ומעלה שנכתבו ביגע רב על ידי אבות אבותינו מבני תימן. אל מול האוסף האדיר של כתבי היד הכולל, כתובות, שירים וחיבורים תורניים, נקרע ליבי לחשוב על בעליהם שהגיעו אל ארץ ישראל בלי כל האוצר התרבותי הזה, שהיה חלק בלתי נפרד מחייהם.

פגשתי היום בספרייה אנשי בשורה- צוות הספרייה בראשות המנכ"ל, אורן וינברג, שהצליחו לבודד כל כתב יד ולתת לו הגדרות וסימוכין שיוכלו להקל על בני המשפחות והצאצאים, לזהות את כתבי היד השייכים למשפחתם ולדרוש אותם, אם יחפצו בכך".

בסיכום הדיון ובעקבותיו :

- הוועדה הודתה להנהלת הספרייה הלאומית על שיתוף הפעולה והבעת הנכונות לסייע לבני המשפחות לקבל לחזקתם את כתבי היד שנגזלו מהם.
- הוועדה ביקשה מהנהלת הספרייה הלאומית להעביר לידיה, בהקדם האפשרי, רשימה מפורטת ומקוטלגת של כל הפריטים המצויים ב"אוסף אילת" וכן את פרטי ההתקשרות עבור בני משפחות שירצו לפתוח בהליך להשבת כתבי היד לחזקתם.
- סוכם שעל מנת להקל על בני המשפחות באיתור רכושם, עם קבלת מידע, הוועדה תסייע בפרסומו.
- ביום חמישי, יב' בטבת התשע"ט, 20.12.2018, הספרייה הלאומית העבירה לוועדה את רשימת כתבי היד של "אוסף אילת" וזו פורסמה באתר האינטרנט של הספרייה הלאומית תחת השם "אוסף אילת" ובתקשורת. המטרה לאפשר לבני המשפחות להתחקות אחר רכושם.

הכרה והנצחת הפרשה

◇ ציון יום פרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן בכנסת

ביום שלישי, כו' בסיון התשע"ז, 20.6.2017 הכנסת ציינה את "יום פרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן" אשר יזמה יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן.

במסגרת היום המיוחד, קיימה הוועדה דיון בנושא "חשיפות וממצאים חדשים- סיכום ביניים על עבודת הוועדה בפרשת ילדי תימן, מזרח והבלקן"; ועדת המדע והטכנולוגיה קיימה דיון בנושא "הקמת מאגר גנטי- כמענה לבעיית "ילדי תימן" האבודים; בוועדת החינוך התקיים דיון בנושא "שילוב פרשת ילדי תימן הנעדרים בתוכנית הלימודים" ואף במליאת הכנסת התקיים דיון בנושא.

יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן ציינה שחשוב היה לה לקיים את היום המיוחד ביום פטירתו של הרב עוזי משולם ז"ל, הרב אשר העלה את הנושא למודעות הציבורית ובעקבות פעולותיו אף מונתה ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי שפרוטוקוליה מהווים את המידע הרחב ביותר על הפרשיה.

עוד ציינה יו"ר הוועדה כי היא מבקשת לקדם הצעת חוק פרטית שמטרתה לקבוע ציון יום זיכרון ממלכתי בכנסת ובוועדותיה, במוסדות החינוך ובמוסדות התרבות. עוד קובעת הצעת החוק כי חובת המדינה לשלב את נושא הפרשה במסגרת תכנית הלימודים של מערכת החינוך.

ח"כ יעל פארן ציינה כי "מדובר בכמויות חומר עצומות, הררי מידע שנדמה שצריך צוות מורחב לחקירה רצינית שלו. אנו מבינים היום בעקבות פעילות הוועדה שנעשה משהו איום ונורא. זלזול באוכלוסייה שלמה, משפחות זקנים וילדים. קשה להאמין שדברים כאלה אירעו במדינה שלנו. הטיהור הוא על ידי הכרה והכאה על חטאי העבר".

לדברי ח"כ דב חנין בדיון: "אינני חבר ועדה אך מרגיש כי חובתי כח"כ לשמוע את העדויות הקשות ודברים רבים אליהם נחשפתי בדיוני הוועדה כלל לא ידעתי. אנחנו מציינים יום מיוחד שלדעתי צריך להיות מידי שנה. רק אור השמש ירפא את הפצע. צריך לזכור כי המדינה לאורך השנים המשיכה לכבות את הנושא. אני רואה אתכם ורואה לנגד עיני אנשים שעדיין סוחבים את הכאב. החברה כולה חייבת לכם חוב גדול".

ח"כ אמיר אוחנה אמר "אני מבקש שנקדם מאמצים גם בחומר ובמידע שאינם. אני מנחש שמה שיותר מעניין נמצא דווקא בחומרים אלו. יש עוד הרבה עבודה. החברה הישראלית קראה לכל מי שעסק בנושא בשמות גנאי וכעת הגיע הזמן שמדינת ישראל תבקש סליחה על כך".

לדבריה של ח"כ שולי מועלם "פעם אחר פעם אני מבינה את גודל הזוועה. מתקשה לעמוד מול הדור השני היודע שהוריו נפטרו מבלי שקיבלו מענה לסיפור חייהם. יש מי שחושב שנוכל להתקדם בהסתרה אך זה לא נכון, צריך למצוא פיצוי ראוי למשפחות".

יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן סיכמה את הדיון ואמרה כי "שתי שאלות מרכזיות עומדות בפני הוועדה; עצם ההיעלמות של כל כך הרבה ילדים והעדויות על כך. בנוסף, סוגיות רבות שעלו בפני הוועדות לא נחקרו ולא נבדקו לא נעשתה עבודה אמיתית להגעה לחקר האמת. אנו עמלים רבות בשביל להגיע לתוצאות ממשיות. אנו מעריכים את פועלם של כל הארגונים והעמותות אשר עוסקים בנושא ואנו מזמינים את כולם להתאגד ולהשתתף בדיוני הוועדה ולסייע להגיע לחקר האמת"

מתוך דבריו של יו"ר הכנסת, ח"כ יולי יואל אדלשטיין, בפתח דיון המליאה:

"... אנחנו מציינים היום במליאה את אחת הפרשות הכואבות בהיסטוריה החברתית של מדינת ישראל, פרשת היעלמותם של ילדי תימן, המזרח והבלקן בשנות ה-50, הצעות מס' 6568, 7253, 7254, 7263, 7278 ו-7280. שנים רבות הנושא הזה נותר באפלה. הארכיונים היו נעולים, ולסיפורים של המשפחות הנפגעות התייחסו בזלזול. בתקופה האחרונה אנחנו משקיעים את כל המשאבים הנדרשים כדי להוציא את הפרשה הזו אל האור. אנחנו צוללים את עומק הארכיונים בחשש, אבל ללא רתיעה. לפני כמה חודשים הקמנו ועדה מיוחדת לטיפול בנושא בראשות חברת הכנסת נורית קורן, ואתמול הארכתי את כהונתה פעם נוספת בחצי שנה נוספת.

רק בשבוע שעבר כולנו נחשפנו לחלק מהעובדות המכאיבות שהתגלו תוך כדי עבודת הוועדה. העדויות והתמונות שפורסמו היו קשות מנשוא. יש לי, ואני חושב שיש לכולנו, הערכה גדולה מאוד למנהיגים שהובילו את המדינה בימיה הראשונים. האתגרים הביטחוניים והכלכליים שהם התמודדו אתם היו עצומים, ובתוך זמן קצר היה עליהם ליצור יש מאין מוסדות ומנגנונים מסובכים מאין כמותם. יש לנו הרבה סיבות לגאווה על ההישגים שהגיעה אליהם המדינה הצעירה, אך מכאן אין להסיק שלא נעשו טעויות ולא נגרמו עוולות. אנחנו לא ניחלש אם נחקור ונתקן אותן; אדרבה, מדינת ישראל רק תתחזק מכך. מעתה והלאה לסיפורים קורעי הלב תהיה אוזן קשבת, למשפחות שנפגעו תהיה תמיכה; כל העדויות והמסמכים ייבדקו במלוא הרצינות ויוסקו מהם המסקנות הנדרשות.

אני רוצה לבקש מכל העוסקים במלאכה דבר נוסף: גם במאזני הצדק צריך להשתמש בזהירות ובשיקול דעת. אסור שכלי הצדק יהפוך לכלי נשק. עלינו לעסוק בריפוי, לא בשיסוי. עלינו להיזהר מכך שהפרשה הזו תשמש כתחמושת עבור אלו שרוצים לקרוע את החברה שלנו מבפנים. את פרשת היעלמותם של ילדי תימן, המזרח והבלקן יש לחקור ביסודיות, אך גם להקפיד ככל האפשר שהחקירה לא תפגע בכבוד ההדדי ובאחדות בינינו. התוצאה שאנחנו מבקשים היא שבת אחים גם יחד ולא, חלילה, מלחמת אחים".

מתוך דבריה של יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, במליאה:

"אדוני היושב-ראש, אדוני השר צחי הנגבי, חברי חברי הכנסת, וכל החברים שלי, חברים וחברות שנמצאים פה ביציע ותומכים בי, תודה רבה שבאתם ליום המיוחד.

מתוך הפרוטוקולים: "אני בין הפטיש לסדן כעת. קיבלתי הוראה לומר שאני לא זוכרת כלום וזהו"; "אמרו: אם הוא נכנס לבית-החולים זה כבר סופו"; רופא: "אני מתעניין בהיסטוריה של העם התימני ובאפשרויות של תערובת עם דם הכושים"; ד"ר רוטנברג: "הרבה ילדים מתים. מתים. ועשרה ימים לאחר מזה מודיעים להורים"; "יש הזנחה בשליחת הילדים הבריאים הביתה. מחליפים בין הגיליונות של הילדים"; "היחס להורים מתחת לכל ביקורת. אין להתפלא שהם משתדלים לגנוב את ילדיהם מבית-החולים"; "תנאים נוראיים, בנות צעירות כאלה, שעבדו בתנאים כאלה, עכברושים ממש. אני הייתי מפחד לישון שם, מעכברושים שהיו עולים על הזה"; "80% של ילדים מתים מהזנחה וחוסר טיפול נכון"; "תינוקות אלו היו במצב פחות או יותר מאוזן כלפי התנאים הפיזיולוגיים פתולוגיים שלהם, אך לאחר שעירו להם תמיסות שונות כדי להחזירם למצב הנורמלי התרופף מאזן זה, והם מתו"; "נוח להם שכל אחד סוגר את עיניו, מה עושה השני, וההרמוניה שלמה, הם אפילו לא מבינים שהם הרוצחים של הילדים. זה — — רצח של ממש".

הדברים המזוועים הללו הם מילה במילה מתוך הפרוטוקולים של ועדת כהן-קדמי, והם חלק מזערי וקטן. למסמכים האלה נחשפנו בוועדה המיוחדת שאני עומדת בראשה. היום אנו מציינים בכנסת יום מיוחד שכולו עוסק בפרשת חטיפתם של ילדי תימן, המזרח והבלקן. המועד נקבע לפי יום פטירתו של הרב עוזי משולם, זיכרונו לברכה. בהזדמנות זו אני רוצה להודות לך, אדוני ראש הממשלה, על האומץ, המחויבות והמסירות שהפגנת, ועל הכרתך בפרשה האיומה, והכרת המדינה כולה. ותודה לשר צחי הנגבי, שמונה לקרוא את הפרוטוקולים ונתן החלטה אמיצה בזמן כה קצר, כדי לפרסם אותם.

לאחר תקופה מאומצת של בחינת עדויות, מסמכים, דיונים, פרוטוקולים, וסרטון אותנטי שהציגה העיתונאית רינה מצליח בסרט "הילדים האבודים", אני מודיעה לכולם, כאן ועכשיו, מעל בימת הכנסת כי אני פוסלת את מסקנות ועדת כהן-קדמי נחרצות. המסקנות אינן נכונות, ואף מטעות באופן חד-משמעי. ועדת כהן-קדמי כשלה בתפקידה. מהחומרים שהונחו בפניה, וגם בחקירת העדים — לא הוציאו מהם את האמת, כפי שוועדת חקירה ממלכתית אמורה להתנהל. אני עומדת כאן ושואלת אתכם: איך ייתכן שבמדינה שלנו, במדינת ישראל, מדינת היהודים, שכללה תוכנית עלייה מפוארת — איך קרה הדבר הזה? איך? ניסויים בילדים חיים? נתיחת גופות ללא רשות ההורים? חטיפות? קבורה ללא גופות? בושה וחרפה.

מאז תחילת כהונתי כחברת כנסת, הצבתי לי למטרה לחשוף את האמת בפרשה שמהווה פצע מדמם עבור המשפחות ועבור החברה הישראלית כולה, זאת משום שנעשה פה פשע מאורגן, פשע חמור ביותר, ויש לתת עליו את הדין. אני רוצה שתסתכלו טוב-טוב על החולצה הזאת שאני לובשת. היא ללא צנזורה. תביטו היטב. אלו הפנים של הפרשה. ואני מבטיחה לכם, אנחנו נגלה ונחשוף את האמת, מה עלה בגורלם של ילדי תימן, המזרח והבלקן שנעלמו.

המאבק שלי הניב תוצאות והישגים. תחילה חשפנו את הפרוטוקולים החסויים, ואחר כך נאבקתי להקים את הוועדה המיוחדת שאני עומדת בראשה.

ובהזדמנות זו, אדוני היושב-ראש, אני רוצה להודות לך, חבר הכנסת יולי אדלשטיין, וגם למנכ"ל הכנסת, מר אלברט סחרוביץ, שלמרות ההתנגדות ולמרות הכול הקמנו את הוועדה. תודה רבה...

... כמו כן, ברצוני להודות לצוות הוועדה, מירב שמעון, מנהלת הוועדה, נירה לאמעי, היועצת המשפטית, מרינה גסקה זר, ולצוות שלי, אמיר, מיכל ויהל, על העבודה המאומצת והעיקשת. תודה.

כמו כן, אני קוראת לכל העמותות שעוסקות בנושא להתאחד, כי ביחד אנחנו חזקים יותר, וכך נוכל להשיג את מטרתנו בהקדם. אני רוצה להודות לעמותת אחים וקיימים, שמסייעת בידי; תודה לעמותת עמרם, שמתעדת את הפרשה והקימה אתר לצורך זה, ולכל העמותות האחרות שפעלו בעבר.

אני רוצה למסור לילדים המאומצים: דעו לכם, ההורים שלכם לא מסרו ולא מכרו אתכם. אתם נגזלתם מידיהם, והם מעולם לא ויתרו ולא יוותרו עליכם. היום אנחנו מכירים בפרשה, ואני מבטיחה לכם, ובפרט למשפחות: לא אשקוט עד לגילוי האמת. אמשיך להיאבק עד שנדע מה עלה בגורל הילדים של כולנו.

אדוני היושב-ראש, כל מה שאמרתי פה, הכול – לפתוח את הפצע המדמם על מנת שתהיה חברה ערכית ושוויונית, ולא לפלג אלא לאחד. אבל כדי לעשות את זה, אנחנו קודם צריכים לפתוח את הפרשה ואחר כך נוכל לפעול. תודה רבה".

בסיכום ציון היום המיוחד ובעקבות ישיבות הוועדה שהתקיימו :

- מליאת הכנסת החליטה להעביר לוועדה הצעה לסדר היום בנושא: "פרשת היעלמותם של ילדי תימן, המזרח והבלקן" מטעם יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן ומטעם חברי הכנסת: רחל עזריה, יואב בן-צור, יוסף ג'בארין, מיכל רוזין ואיתן כבל.

- יו"ר הוועדה, קראה למשרד החינוך לשלב את הנושא במערכת החינוך ולציין יום זה, כיום מיוחד בלוח השנה כדי ללמוד את הפרשה, לזכור אותה ולהבטיח שהיא לא תישנה.

- יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, הגישה הצ"ח פרטית "הצעת חוק יום לציון פרשת היעלמותם של ילדי תימן, המזרח והבלקן, התשע"ח-2018. שעניינה כי אחת לשנה, יקויים יום לציון הפרשה בדיון מיוחד במליאת הכנסת, בטקס ממלכתי, במערכת החינוך ובצבא ההגנה לישראל.

- יו"ר הוועדה הייתה בין יוזמי הצעת החוק הפרטית "הצעת חוק מידע גנטי (תיקון)- עריכה בדיקה גנטית לאיתור בן משפחה שעלתה בין השנים 1948 ו-1959), התשע"ז-2017.

◇ בדרך להכרה מלאה בפרשה

ביום רביעי, י"ז באב התשע"ז, 9.8.2017, קיימה הוועדה דיון בנושא "בדרך להכרה מלאה בפרשה". מטרת הדיון הייתה לשמוע מנציגי הציבור ומנציגי המשפחות על הצעדים הנדרשים של ממשלת ישראל להכרה מלאה בפרשיית היעלמותם של הילדים.

ח"כ נורית קורן, ציינה כי הוועדה שבראשותה שמעה עדויות רבות מהן ניתן להסיק בוודאות כי יש יותר מקרי היעלמות מאשר 1,053 המקרים שנחקרו על ידי הוועדות השונות. לדבריה, הוועדה

מצליחה באמצעות כלים פרלמנטריים העומדים לרשותה, לפעול באמצעות חקיקה, להסתייע במשרדי ממשלה רלוונטיים ולחשוף מסמכים ונושאים שהובאו בפני ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי אולם היא לא חקרה אותם.

יחד עם זאת, עדיין מוטלת על הוועדה המלאכה להביא להשלמה של ההכרה הממלכתית בפרשה, הכרה שכבר החלה בפתיחת פרוטוקולי ועדות החקירה לציבור ובהקמת הוועדה המיוחדת בכנסת. לדבריה, השלמת ההכרה תעשה בביטול מסקנות ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי שהסתמכה על מסמכים מבלתי לאמתם ותוך התעלמות מסתירות בעדויות; קביעת יום לציון של הפרשה בצורה ממלכתית ובמוסדות החינוך ואף הכנסת הנושא לחומרי הלימוד; הקמת בית מורשת ליהדות תימן אשר חלק ממנו יוקדש לפרשת היעלמות הילדים; הקמת קרן שתוכל לפצות את המשפחות שניזוקו ובעיקר את אלו שבוצעו עליהם ניסויים רפואיים והם עדיין סובלים.

ח"כ יעל כהן פארן ברכה על המהלך חסר התקדים של הקמת הוועדה. "אסור לזלזל, זו הוועדה שתביא לשינוי. לצערנו הוועדות הקודמות היו 'ועדות מריחה'. ההכרה היא השלב הראשון בריפוי הפצע. הצעד הבא הוא השלמת תהליכי החקיקה אותם מקדמת הוועדה" אמרה.

ח"כ יעקב אייכלר ציין כי הוועדה צריכה להמשיך בפעילותה הן לחשיפת מידע על גורלם של הילדים שעדיין חיים ונמסרו לאימוץ והן לאלו שנקברו ומקום קבורתם איננו ידוע. עוד אמר כי צריך לדאוג לפיצוי כספי למשפחות, ולתקציב להנצחה. לדבריו, הוא מתקשה להאמין שעדיין לא קיים בית מורשת ליהדות תימן וצריך לדאוג לכך.

ד"ר שמריהו הלל מפורום משפחות החטופים, הקריא את דבריו הרב רצון ערוסי שאמר כי לשם הכרה ממלכתית אין להסתפק בחשיפה שעדיין בראשיתה ואין לנוח עד לחשיפה מלאה. עוד כתב הרב ערוסי כי יש להודיע על הכרה לאומית רשמית בפרשה, לקבל אחריות, להתנצל ולעשות הכל כדי לתקן את הניתן לתיקון.

פרופ' בת ציון קלורמן עראקי, ראשת המרכז לחקר יהדות תימן ותרבותה ציינה בדיון כי צריכה להיות החלטת ממשלה שתקבע לקיחת אחריות ויישום מסקנות הממצאים. החלטת הממשלה תיתן תוקף לממצאים ותכניס את כל הסיפור לאתוס הכללי על היחס של מוסדות המדינה ליהודי תימן ולעולי המזרח בכלל.

פרופ' יפעת ביטון, מנכ"לית מרכז תמורה, המכללה למנהל, אמרה בדיון כי ליהדות תימן יש היסטוריה מלאה בזיכרונות של פגיעה בזכויות ויש לראות את הפרשה גם בקונטקסט רחב. בעולם כולו בפגיעות קשות מסוג זה כלפי אוכלוסייה חייבו הקמה של ועדות אמת ופיוס. "אני מציעה להכריז על הוועדה הזו כעל ועדת אמת ופיוס" אמרה. עוד אמרה כי החלטת ממשלה, צריכה להיות מבוססת על עבודת עומק המגדירה מה היא הכרה בהתאם לניסוח של צוות היגוי. המסמך צריך לאגד את עבודת החקר ובנפרד להגדיר מה כוללים היסודות של הכרה; לקיחת אחריות, התנצלות ונקיטת צעדים נוספים לרבות פיצויים לנפגעים.

יגאל יוסף שהיה חבר בוועדת שלגי ציין כי מה שנעשה בתקופה הזו- לא קרה מעולם. הארץ כולה מדברת על הפרשה. "חוד החנית של הטיפול בנושא הוא פה. כל העמותות צריכות להיות

מתואמים עם הוועדה" אמר. לדבריו, חשוב להביא להחלטה מהר ככל האפשר מפני שאם יהיה שינוי פוליטי הכול עלול להישכת. אחרי שתהיה לקיחת אחריות יינתנו משאבים.

אבנר פרחי יו"ר ארגון עולי תימן, אמר בדיון כי קיומה של הוועדה מהווה תקדים. במדינת ישראל בבית המחוקקים מדברים על הכרה בפרשה שמבחינה משפטית על פי ועדות החקירה היא לא קיימת - זה הישג. הכרה היא אמצעי, המטרה היא להגיע לאחים ולאחיות שלנו. הכרה תסייע לכל העוסקים לפתוח את תיקי האימוץ אם מכילים מידע קונקרטי. הוא סיים ואמר כי צריך למצוא את הדרך שמצד אחד לא יוכתם שמה של מדינת ישראל בעולם, ומצד שני תהיה הכרה מלאה. חלק מההכרה היא פיצוי כספי וחלקו הוא בהנצחה באמצעות חוק ואף באמצעות קריאת שמות לרחובות על שמה של הפרשה.

יעל צדוק מעמותת אחים וקיימים, אמרה בדיון "אנחנו בדרך לדרישת הכרה, האמת כולה עדיין לא נחשפה". לדבריה, הפרשה אמנם היא כתם על מדינת ישראל, אך לא צריך לפחד מזה. לא צריך לוותר על האמת. הכרה הולכת עם קבלת אחריות. אם ממשלת ישראל לוקחת על עצמה הכרה, זה מתוך מודעות שהיא הולכת למהלך גדול. היא מכירה באחריותה לפשעים שנעשו כלפי העולים החדשים וילדיהם, פשעים על רקע גזעני.

עו"ד יעל נגר מעמותת אחים וקיימים אמרה בדיון כי ההכרה צריכה להתחיל בטיפול בטיוח וההשתקה לכל אורך השנים וביטול המסקנות של ועדות החקירה בצורה מפורשת. עוד אמרה כי חשוב לתת ביטוי גם לחטיפות שקדמו לקום המדינה ולאילו שנעשו מחוץ לשטח המדינה. לדבריה, הפתרון של ועדת אמת ופיוס מוכר ונפוץ מאוד בעולם צריך להיות מיושם גם פה.

דר' יגאל בן שלום, יו"ר האגודה לטיפול חברה ותרבות, מורשת יהדות תימן, אמר כי "ההכרה כבר החלה עם הקמת הוועדה. כעת צריך להמשיך בפרסום מסקנות הביניים לציבור; הקמת תאגיד ממשלתי בעל תקציב קבוע שיאפשר את כלל הפעולות במסגרת ההכרה וההנצחה; מינוי בעלי תפקידים קבועים במשרדי רה"מ, חינוך, רווחה ומשפטים לטיפול בפרשה".

לדברי עו"ד אבי יוסף מעמותת אחים וקיימים "מבחינה ציבורית אנחנו נמצאים במקום אחר, יש שינוי תודעה. אנחנו עדיין מחכים להכרה ממסדית, ואנחנו בעיצומה שכן ללא התחלת ההכרה הממלכתית לא הייתה קמה הוועדה. הדבר הראשון שנדרש לעשות הוא ביטול מסקנות ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי ובראשם הטענה המרכזית שלא הייתה חטיפה ממסדית"

סא"ל במיל' נרי אריאלי, חוקר לשעבר בענף לאיתור נעדרים בצה"ל אמר בדיון כי נעשתה עבודה בהכרה בפדויי שבי. ההכרה התאפשרה רק לאחר איסוף ממצאים ולכן אם רוצים הכרה יש לאסוף ממצאים ולהכין את רשימת הזכאים להכרה.

בני המשפחות שנכחו בדיון שיבחו את עבודת הוועדה וטענו כי "הכרה היא ניתנת לגיטימציה למשפחות וסתימת הפיות של המכחישים". לפיכך, צריך לתת חוקיות ברורה מוכרזת וכלים כלכליים תקציביים לפריסת היריעה.

בסיכום הדיון ובעקבותיו:

- יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן הודיעה בסיכום הדיון כי חלק מהכרת המדינה בנושא נעשה בעקבות היענות ראש הממשלה, ח"כ בנימין נתניהו, לבדוק את סוגיית חיסיון הפרוטוקולים ובעקבות ההחלטה לפרסם לציבור כמו גם, היענות ראש הממשלה לבקשתה להקמת הוועדה פרלמנטרית. יחד עם זאת, בכוונתה להמשיך ולהוביל להחלטת ממשלה בנושא.
- יו"ר הוועדה הגישה הצעת חוק פרטית "חוק המרכז לחקר ולהנצחת מורשת יהדות תימן ופרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן התשע"ח-2017". שמטרתו להקים מרכז לחלק ולהנצחת מורשת יהדות תימן ופרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן ולקבוע יום שנתי לציון הפרשה ובכך להביא להכרת מדינת ישראל בפרשה.

◇ מחקר והכרה אקדמאית בפרשה ובהשלכותיה

במהלך דיוני הוועדה התברר שלמרות היקף הפרשה ומשמעותה ההיסטורית והחברתית במדינת ישראל, לא רבים הם החוקרים שכתבו מחקרים אקדמאיים בנושא. לא זו בלבד, אלא גם שמרבית המחקרים שנכתבו בעבר נכתבו מבלי להתייחס לחומרים שהונחו בפני ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי, שלא היו חשופים באותה עת לעיני הציבור. בנוסף נשמעו תלונות מצד סטודנטים ואנשי מחקר כי באקדמיה לא תמיד מכירים בצורך לחקור את הפרשה ובקשות לכתיבת עבודות סמינר בסוגיה נדחות.

לאור זאת, ביקשה יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, לכנס דיון מתוך הצורך והחשיבות במחקר אקדמי של הפרשה מהיבטים שונים.

ביום שלישי, י"ט באדר התשע"ח, 6.3.2018, קיימה הוועדה דיון בנושא "מחקר והכרה אקדמאית בפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן ובהשלכותיה" בהשתתפות; אנשי מחקר ואקדמיה שכתבו מחקרים על עליית יהודי תימן והשתלבותם בארץ, נציגים מטעם המועצה להשכלה גבוהה וועד ראשי האוניברסיטאות, נציגי עמותות וארגונים שונים ובני משפחות הנעלמים.

בדיון סיפרו אנשי המחקר והאקדמיה על הרעיונות המרכזיים אליהם הגיעו במחקרם על הפרשה ועל הקושי לממן ולפרסם מסמכים ומחקרים שכבר נכתבו בנושא.

יו"ר הוועדה ציינה במהלך הדיון כי במהלך פעילות הוועדה, התברר לוועדה שמלאכת המחקר בתחום איננה קלה, שכן מסמכים רבים מהשנים הרלוונטיות (1948-1975), שיכולים לשפוך אור על הפרשה, בוערו והושמדו על ידי הממסד. מסמכים רבים אחרים, המצויים עדיין במוסדות הממשלתיים, טרם נסרקו ולפיכך אינם נגישים לפקיד המדינה לא כל שכן לציבור הרחב. לאור

זאת, כחלק מפעילותה, הוועדה פנתה למשרדי הממשלה הרלוונטיים בבקשה לסרוק את כל החומרים שברשותם הקשורים בפרשה ולשמרם.

במהלך הדיון הוצע על ידי ראשת המרכז לחקר יהדות תימן ותרבותה שבמכון בן צבי, פרופ' בת ציון קלורמן עראקי, לקיים ימי עיון באקדמיה בנושא הפרשה, כדי לחשוף את הסגל האקדמי והסטודנטים לנושא ולעודד כתיבת מחקרים בתחום. עוד הציעה, לפנות למועצה להשכלה גבוהה בבקשה לדאוג לתקצוב ייעודי לעריכת מחקרים בתחום, בעיקר באמצעות מלגות לסטודנטים לתואר דוקטור. לדבריה, מחקרים כאלה יכולים להיות חלק ממחקר על תולדות היישוב ומדינת ישראל, תוך שימת דגש על אירועי פרשת היעלמותם של ילדי תימן, המזרח והבלקן.

במהלך הדיון הוצע לחקור את הפרשה מנקודת מבטן של דיסציפלינות שונות, כגון היסטוריה, ספרות, אנתרופולוגיה, סוציולוגיה, עבודה סוציאלית ורפואה.

נציג המועצה להשכלה גבוהה, משה אהרוני, ציין בדיון כי הוא סובר שהנושא חשוב ושהדברים שנשמעו במהלך הדיון חיזקו אצלו עמדה זו. לדבריו, למועצה להשכלה גבוהה ולוועדה לתכנון ותקצוב יש מערך מלגות לתחומים אקדמיים שונים כגון מדעי הרוח, מדעי הטבע ומדעי החברה ולדעתו, יש מקום גם למערך מלגות למגזרים שונים. הצעתו, לתגמל בעזרת מלגות לתואר שני מחקרי ולדוקטורט אנשים שיבחרו לעסוק בנושא. עוד הציע, להוציא קול קורא או אמירה לכלל האוניברסיטאות ולכלל המכללות על חשיבות המחקר בנושא. בסיום דבריו ציין כי בכוונתו להביא את הבקשה בפני הממונים עליו במטרה לאמץ המלצה זו.

בסיכום הדיון ובעקבותיו:

• יו"ר הוועדה, פנתה לשר החינוך וציינה כי "המסמכים שנחשפו לאחרונה ומסמכים אחרים שעוד ייחשפו, כמו גם עבודת שדה וספרות קיימת מאפשרים לבצע מחקר אקדמי איכותי. מחקר זה עשוי לקדם את הבנת תופעת היעלמות הילדים ואת משמעות הטלטלה שגרמה ליחידים, משפחות וקהילות בחברה בישראל"

עוד ציינה בפנייתה אליו "ברור לי כי כל מוסד אקדמי חופשי לכלכל את ענייניו האקדמיים והמנהליים כראות עיניו וכי אין זה נהוג להתערב בתכני הלימוד האקדמיים עליהם מחליטים המועצה להשכלה גבוהה והמוסדות האקדמיים. יחד עם זאת, אני סבורה שסיוע מטעם המועצה להשכלה גבוהה בדמות עידוד חקר הפרשה ופירותיו העתידיים של מחקר כזה הם בעלי חשיבות עליונה, הן למחקר האקדמי והן לציבור בישראל, ולפיכך אני מוצאת לנכון לפנות אליך בבקשה להמליץ לראשי האוניברסיטאות ולראשי המכללות לקיים ימי עיון בנושא באקדמיה, לדאוג להענקת מלגות בנושא לסטודנטים לתארים מתקדמים ולעודד את פרסומם. כל זאת במטרה להנגיש את נושא הפרשה לסטודנטים."

מכתבה זה של יו"ר הוועדה, הועבר גם לידיעתם של; סגן יו"ר המועצה להשכלה גבוהה; יו"ר הוועדה לתכנון ותקצוב במועצה להשכלה גבוהה; ממונה בכיר, תחום מלגות הצטיינות, אגף תקצוב, המועצה להשכלה גבוהה וראשת המרכז לחקר יהדות תימן ותרבותה.

◇ חשיבות הנצחת הפרשה ושילובה במערכות החינוך והתרבות

ביום שלישי, כ"ו בסיון התשע"ז, 20.6.2017, קיימה וועדת החינוך, התרבות והספורט דיון בנושא "שילוב פרשת ילדי תימן הנעדרים בתוכנית הלימודים". הדיון התקיים לבקשתה של יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן במסגרת יום לציון פרשת היעלמותם של ילדי תימן, המזרח והבלקן.

במהלך הדיון ציינה ח"כ נורית קורן כי מערכת החינוך חייבת ללמוד על פרשה זו לא רק כעל מקרה כאוב שקרה בעבר אלא גם ככזה המשליך על בני משפחות בהווה וכן במטרה למנוע הישנות מקרים דומים של גזענות וזלזול בעולים המתרחשות גם כיום.

ביום שלישי, כ' בתמוז התשע"ח, 3.7.2018, קיימה הוועדה בראשות ח"כ נורית קורן דיון נוסף בנושא "חשיבות הנצחת פרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן ושילובה במערכות החינוך והתרבות".

בדיון השתתפו נציגי משרד החינוך, משרד התרבות והספורט, משרד הביטחון, הסוכנות היהודית, המועצה להשכלה גבוהה, נציגי עמותות וארגונים וכן נציגי בני משפחות הנעלמים.

יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן ציינה במהלך הדיון כי הפרשה היא חלק בלתי נפרד מההיסטוריה של עם ישראל והיא מהווה פצע שלא נרפא אצל משפחות רבות שחוו את הטראומה, טראומה שלא משפיעה רק על בני הדור הראשון שחוו אותה אלא גם על בני הדור השני והשלישי.

עוד ציינה כי ההחלטה לקיים את הדיון באה בעקבות כך שבדיוני הוועדה התברר ששיח ציבורי בנושא לא רק יכול לתרום למשפחות, כחלק מתהליך הריפוי בטראומה שהן חוות, אלא גם יכול למנוע הישנות מקרים דומים בעתיד של יחס גזעני ומפלה כלפי עולים. לדבריה, מטרתו של הדיון להטמיע את הפרשה בחברה בכלל, גם בקרב הדורות הבאים, באמצעות פעילויות של הסברה וחינוך.

במהלך הדיון ציינה יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, כי בטרם שהוקמה הוועדה שבראשותה, סטודנטים לא הורשו לכתוב עבודות אקדמאיות על הפרשה בטענה שאין אנשי אקדמיה מומחים לתחום שיש באפשרותם לבדוק את העבודות. לדבריה, הסירוב לבקשות הסטודנטים נבע גם ממחסור בחומרים רלוונטיים. בעקבות פעילות הוועדה, מגמה זו השתנתה ולאחרונה נחשפו יותר ויותר חומרים בנושא, נכתבו גם לא מעט מחקרים אקדמאיים וסטודנטים רבים בוחרים לחקור את התחום במסגרת לימודיהם.

בסיכום הדיון ובעקבותיו:

- הוועדה פנתה לכל נציגי המשרדים הרלוונטיים בבקשה לעשות כל מה שביכולתם ובסמכותם על מנת להגביר את השיח הציבורי בנושא הפרשה ובתודעת הציבור.

- הוועדה פנתה למשרד החינוך:

א. בבקשה לשלב תכנים בנושא הפרשה בספרי הלימוד ותכנית הלימודים של חטיבות הביניים, התיכון ובאקדמיה. הוועדה ציינה כי חשוב שהתכנים יכללו מידע גם בנוגע לתרומת העלייה התימנית לתרבות בארץ ישראל ולבניית התשתיות וכן תכנים אודות היחס המזלזל והגזעני לו "זכו" העולים מההגמוניה הנשלטת, היחס שאפשר למעשה להפריד בין ילדים להוריהם.

ב. להטמיע תכנים בנושא הפרשה גם על ידי הזמנת מרצים מומחים לכנסי השתלמויות של המורים.

ג. היות והפרשה היא חלק בלתי נפרד מחיי משפחות רבות המליצה הוועדה להמשיך ולעודד תלמידים לכתוב עבודות שורשים.

ד. הוועדה ביקשה להקדיש יום מיוחד וקבוע לציון הפרשה במערכת החינוך על מנת ללמוד את הפרשה, לזכור אותה ולהבטיח שהיא לא תישנה. לעניין זה ציינה יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן שהיא מקדמת הצעת חוק פרטית בנושא הכרה ולקיחת אחריות ממלכתית בפרשה. "במידה ויאושר החוק הוא יחייב את המשרד לצייין יום מיוחד במערכת החינוך" אמרה.

- הוועדה פנתה למשרד התפוצות וציינה כי אחת הסברות היא שחלק מהילדים הנעלמים הועברו למשפחות יהודיות בחו"ל, בין במזיד ובין בשוגג. כך למשל, באחת מישיבות הוועדה, נחשפה הוועדה למידע ממנו עולה כי בשנות החמישים, חברת הספנות צים הייתה מעורבת, לכאורה, בהעברת קבוצות של ילדים תימנים ל"אימוץ" בארה"ב במבצע שכונה "כותונת פסים" וכן ידוע לוועדה על "מאכר" שמכר ילדים למשפחות יהודיות בחו"ל תמורת 5,000 דולר. לאור זאת, התבקש משרד התפוצות, בשיתוף הסוכנות היהודית לקיים שיח בנושא במסגרת פעילויות ההסברה המתקיימות בקהילות היהודיות בחו"ל. לדברי יו"ר הוועדה, יתכן כי הגברת המודעות לנושא גם בקרב הקהילות היהודיות בחו"ל, תפתח צוהר לאיחוד משפחות עם מאומצים שלא נודע להם עד כה על הפרשה.

- הוועדה פנתה למשרד התרבות והספורט וציינה שהיא מברכת על תמיכת המשרד ועידודו בפעילות של עמותות המקיימות אירועים ייחודים לציון תרבות ומורשת יהדות תימן, ובתוך כך לכתובת ספרי עיון וכתובת מחקרים בנושא. יחד עם זאת, הוועדה קוראת למשרד לפעול על מנת לעודד את אותן העמותות לקדם כתיבת מחקרים ספציפיים לעניין הפרשה.

כמו כן, הוועדה קראה למשרד התרבות:

- א. לשלב את נושא הפרשה בתוכנית אותה משרד התרבות מקדם- "בתי המייסדים לסיפור תולדות עיירות הפיתוח ותרומתן לייסודה ופיתוחה של ישראל בשנות החמישים והשישים"
- ב. לתקצב יצירות דוקומנטריות בנושא ולעודד כתיבה ויצירה ישראלית בנושא הפרשה בטלוויזיה, בתאטרון, בשירה ובאומנות.
- ג. לכלול את נושא הפרשה באירועי התרבות שמקיים המשרד ברחבי הארץ.

- הוועדה פנתה למשרד הביטחון וציינה שהיא חולקת על טענת נציגת צה"ל בדיון שציינה כי היות והפרשה שנויה במחלוקת, נמנע הצבא מלעסוק בה עד כה. הוועדה סבורה כי טענה זו פסולה מיסודה שכן דיוני הוועדה הוכיחו שלא ניתן להתייחס עוד לפרשה ככזאת שלא התרחשה. עדויות בני המשפחות בדיונים, המסמכים שנחשפו לציבור לצד מחקרים אקדמאיים שהתפרסמו מובילים להכרה של המדינה בפרשה ואינם מאפשרים להתכחש לה עוד. לדברי יו"ר הוועדה, הצבא הוא "סוכן חינוך וחברות חשוב". לאור זאת, הוועדה מבקשת:
 - א. ללמד את הפרשה ותכניה בקורס משקיות החינוך.
 - ב. לקיים ערבי הסברה ותרבות ופעילות בנושא לכלל החיילים שלא מן הנמנע שחלקם חוו את הטרומה של הפרשה במשפחתם וכן בכל דרך שהצבא ימצא לנכון.

- הוועדה פנתה למרכז לשלטון המקומי וביקשה להפנות לראשי הערים וראשי הרשויות המקומיות בבקשה לעסוק בנושא הפרשה במסגרת אירועי התרבות בעירם/ ביישובם וכן ביקשה לעודד את תנועות הנוער לעסוק בנושא הפרשה במסגרת הפעילויות החברתיות שהן מקיימות בין בתמיכת הרשויות ובין אם באופן אינדיבידואלי.

◇ השפעותיה של הפרשה על התרבות והאומנות בישראל

ביום שני, ג' בחשוון התשע"ח, 23.10.2017, קיימה הוועדה דיון בנושא "פרשת ילדי תימן, מזרח והבלקן ביד היוצר- השפעותיה של הפרשה על התרבות והאומנות בישראל". הדיון התקיים על מנת להעניק במה בכנסת לאמנים ויוצרים שביקשו לבטא ביצירותיהם את כאב המשפחות שילדיהם נעלמו בעשורים הראשונים להקמת המדינה.

בסמוך לאולם הוועדה הוצגה תערוכת רישומים של האמן אמיר אלקיים "תמימי תימן" אשר חמש מיצירותיו נרכשו על ידי מוזיאון ישראל וכן תערוכת שיריו של אבינועם צברי והמאייר ישראל יהונדב "שירי ילדות משכונה א'". ראש הממשלה, חברי כנסת מכל סיעות הבית ומבקרי המשכן, ביקרו בתערוכה.

יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן ברכה את משתתפי הדיון ודיברה על החשיבות של הנצחת הנושא בסדר היום הציבורי באמצעות האומנות שכן היצירות עתידות להישאר גם לדורות הבאים.

אומנים ויוצרים שהגיעו לדיון בוועדה סיפרו על הקושי הרגשי שהביא אותם לכתוב, לצייר ולשיר על מה שהם מכנים "פצע פעור בלב".

העיתונאית רינה מצלית, אמרה ליו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן: "אני ממש שמחה שבחרת לעשות דיון על הנושא. התרבות היא מראה של החברה. כל הפצעים המודחקים של החברה נמצאים שם ואני רוצה להבטיח שאני כעיתונאית אמשיך להעמיד את הכלים העיתונאיים שלי עד שנגיע לקו הגמר בכל האמצעים העומדים לרשותי כעיתונאית. אין בית בישראל שלא יודע או מכיר את הפרשה ומבחינתי עשינו כברת דרך" בנושא.

אמיר אלקיים, יוצר התערוכה "תמימי תימן" ציין בדיון כי יצירתו החלה מתופעה שנראתה מינורית או תמימה. "המטרה שלי להפיץ את הנושא כמה שיותר. אני בא ממקום של פעילות ציונית ואכפת לי מכל מה שקורה. כל מה שקרה לא יעלם – זה חקוק בסלע".

דר' אבינועם צברי מיוצרי התערוכה "שירי ילדות משכונה א'" סיפר בדיון כי מעולם לא חשף את סיפורו האישי. לדבריו, הרבה ילדים נפטרו בדרכם לישראל וכשהגיעה משפחתי לראש העין שמו את אחיי בבתי ילדים ואמא שלי הובאה רק כדי להניק אותם פעמיים ביום. אחרי חודשיים אחותי נפטרה וביולי 1949 אמרו להורי שגם אחי התינוק ישראל נפטר. אבי חיפש את גופתו של אחי בבתי חולים ולא מצא אותו. בשנת 1969 הגיעו חיילים לחפש את ישראל וטענו שהוא עריק". "אני מקווה שבאמצעות בדיקות ה-DNA נגלה את האמת. צריך להמשיך ולחשוף את הפרשה. אני חושב שגם החברה, מערכת הבריאות, והממשלה מוכנים לפתיחות, שקיפות ולפתור את הפרשה המדממת הזאת" אמר.

הזמר ציון גולן ציין: "יש לי 30 אלבומים ובאף אלבום לא היה לי שיר על ילדי תימן. פניתי לחבר הקרוב יוסי גיספן והוא אמר לי שהנושא קרוב לליבו והוא כתב לי את השיר "סוד גדול" אותו הלחין שגיב כהן. גולן שר בדיון חלק מהשיר וריגש את באי הוועדה במילים: "את אחי אנוכי מבקש... מי זה קטף את פרי בטנך... יד עלומה נשאה אותו... את האמת נפשך ידעה...".

הזמר יוסף מור סיפר כי הוא נושא עמו כאב של 30 שנים - "מספיק היה להסתכל בעיניים של אמא ולראות שכבה אור החיים שלה - הייתי חייב להנציח את זה "כל שמחה לא הייתה אמיתית והיא תמיד הייתה מהולה בעצב. בכל אירוע הנשים היו זזות הצידה ודומעות".

השחקנית תהל רן יוצרת ההצגה "כל הלולים ריקים" אמרה בדיון: "הפרשה הזאת היא כמו דימום מתמשך. רציתי לדעת איך אני אוכל להשמיע קול. ראינתי המון נשים ונפגשתי עם המון אנשים ורציתי להביע ביצירתי את קולה של אמא ששואלת איפה הילד שלי? לא רציתי לזעזע,

רציתי "קלוז אפ", רציתי רגש. ההצגה הזאת היא בדם שלי בנשמה שלי ואני זועקת את הצעקה שלהם".

יו"ר הוועדה סיכמה את הדיון ואמרה: "שמענו פה אומנים ויוצרים שונים שכל אחד מהם הביע את הכאב שלו ביצירה שלו. אפשר וראוי למחות וכל אחד מכם משאיר לדורות הבאים את היצירה שלו. נאבקתי להקים את הוועדה בכנסת כי פה יש לי את הכלים הפרלמנטריים להיאבק וכאב המשפחות נמצא איתי כל העת. לאט לאט נגיע לאמת. עכשיו אנחנו נמצאים במקום של הכרה". כמחוקקת אני פועלת לקידום הנצחת הפרשה באמצעות חקיקה. בנוסף פניתי לראש הממשלה לבחון הקמת בית מורשת ליהדות תימן אשר חלקו ייוחד להנצחת הפרשה ויאפשר גם לאומנים להציג במקום את יצירותיהם.

בסיכום הדיון :

- הוועדה יצאה בקריאה לאומנים בכל התחומים להנציח את הפרשה, כל אחד בתחומו, ביצירותיהם.

◇ דרישה לדיווח ויישום דו"ח המלצות הוועדה המתכללת בנושא גזענות, אפליה

והדרה במערכת הבריאות לעניין פרשת ילדי תימן, מזרח והבלקן

ביום רביעי, י"ד בתמוז התשע"ח, 27.6.2018 קיימה הוועדה דיון בנושא "דרישה לדיווח ויישום דו"ח המלצות הוועדה המתכללת בנושא גזענות, אפליה והדרה במערכת הבריאות לעניין פרשת ילדי תימן, מזרח והבלקן"- ועדה שהוקמה על ידי משרד הבריאות. הדיון התקיים בעקבות פרסום מסקנות הוועדה אשר הצביעו, בין היתר, על אפליה גזענית כנגד עולי תימן בשנים עברו שבאה לידי ביטוי גם במערכת הבריאות.

יו"ר הוועדה ציינה בדיון כי בוועדה נשמעים עדויות רבות של בני משפחות הנעלמים כאשר האצבע המאשימה מופנית בעיקר כלפי מערכות הבריאות מאותם הימים. הילדים הנעלמים נלקחו מהוריהם פעמים רבות בניגוד לרצונם אל בתי תינוקות ובתי חולים באמתלה ששם יקבלו תנאים סטריליים, מזון ומרפא, האבסורד הוא שפעמים רבות דווקא ממקומות ששם אמורים לרפא ולחזק אותם הילדים נעלמו, שם נתבשרו ההורים על תמותת הילדים. לאור זאת, הוועדה מברכת על העובדה שמשרד הבריאות מצא לנכון לכלול בדו"ח את נושא פרשת ילדי תימן, מזרח ובלקן.

את הדיון פתחה יו"ר הוועדה בסקירה הקשורה לפרשה במערכת הבריאות: "אין כל ספק שהייתה גזענות כלפי אוכלוסיית העולים מצד מערכות הבריאות! לצוות הרפואי היה יחס מתנשא כלפי העולים החדשים ו"הבורים". עשרות רבות של שנים עברו ואף אחד לא נתן לבני המשפחות

תשובות מספקות לאן נעלמו הילדים. התייחסו למשפחות כ"הזויים". כאן בוועדה חשפנו כי נעשו מחקרים רפואיים בילדים חיים ובגופותיהם של עולי תימן. מצאנו כי אחת הרופאות העידה בוועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי על תמותה גבוהה בגובה של 80% של תינוקות במחלקה כתוצאה מטיפול רפואי רשלני. כן בוצעו נתיחות בגופות הילדים ללא הסכמת הוריהם - התייחסו לתינוקות בני יומם כ"פסולת ביולוגית". דר' ג'ורג' מנדל מנהל בית החולים בראש העין העיד כי נעשה מחקר על דם חרמשי ואף נעשו בדיקות לגילוי מחלות ריאות בילדים חיים. כן בוצע מחקר למחלת טרשת העורקים - קרן מארה"ב נתנה למכון מחקר בישראל מימון של 160,000 לירות למחקר של תפקוד לבבות תימנים, במטרה לבחון מדוע בתימן לא היו מחלות לב, לצורך כך נאספו ונותחו לאחר המוות 60 לבבות של יוצאי תימן שהפכו גם הם ל"פסולת ביולוגית".

בהמשך שיבחה יו"ר הוועדה את שיתוף הפעולה בין משרד הבריאות לצוות הוועדה המיוחדת בכנסת מרגע הקמתה. לדבריה, בתחילת הדרך התקבלו תלונות מבני המשפחות שבתי חולים גבו כספים בעבור מסמכים ומשרד הבריאות נרתם לסייע ודאג שהמסמכים יימסרו ללא כל תשלום. בנוסף, בעקבות פעילות הוועדה, מסמכים שהיו מצויים במשרד הבריאות אולם לא היו נגישים וסרוקים, משרד הבריאות פעל על מנת שיהיו זמינים לבני המשפחות.

המשנה למנכ"ל משרד הבריאות, פרופ' איתמר גרוטו הציג בוועדה את דו"ח הוועדה המתכללת ואמר כי מטרתו היא בראש ובראשונה למנוע הישנות מקרים כאלו בעתיד על ידי כך שהדברים יבואו לפרסום רחב. פרופ' גרוטו אמר בדיון כי בכוונת המשרד לצאת במכרז למנות חוקר מהאקדמיה שיאתר את כל החומרים במערכת הבריאות הנוגעים לפרשת ילדי תימן. "גם אם הייתה כוונה בעבר על ידי גורמים שונים להיכנס לתיקים, לשנות ואולי גם להעלים, הפעם יקרה את ההיפך!", הצהיר פרופ' גרוטו, "מטרתנו היא לחשוף את כל הארכיונים למשפחות ומה שלא קשור למידע אישי, גם לציבור הרחב. נחשוף את האמת גם אם היא כואבת".

בסיכום הדיון :

- הוועדה הודתה למשרד הבריאות על שמצאו לנכון לכלול את הפרשה בדו"ח ועל כוונתם לחשוף מסמכים רפואיים הנוגעים לפרשה.
- הוועדה הודיעה כי בכוונתה להמשיך ולעקוב אחר הנושא ולבחון כיצד משרד הבריאות יבחר ליישם בפועל את אופן חשיפת החומרים וכן לשמוע פרטים מדויקים על מי הורה וביצע את המחקרים המיוחסים לשנים הללו של דם החרמשי וטרשת העורקים.
- משרד הבריאות הודיע לוועדה כי בכוונתו ליזום מכרז למינוי היסטוריון חיצוני שיבחן את מעורבות עובדי רשויות הבריאות במדינה בסוגיית פרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן במהלך השנים 1948-1954 - קול קורא למחקר אקדמי שיתמקד בהיבטים היסטוריים של בחינת מעורבות מערכת הבריאות בנושא.

השלכות הפרשה על הדורות הבאים

◇ הצורך במתן סיוע פסיכולוגי לבני משפחות הנעלמים

במהלך הישיבות שקיימה הוועדה, נשמעו מבני המשפחות שילדיהם נעלמו טענות קשות מאוד על חוויות טראומטיות שמלוות אותם עד היום. העדויות שהועברו בסערת רגשות, נגעו לא רק לסיפור ההיעלמות של בן המשפחה אלא גם לשבר הרגשי והטראומטי העמוק שעברו ההורים ושאר בני המשפחה, לאבל שלא נגמר, לחשדנות והכעס כלפי המדינה וכל מי שנטל חלק בפרשה.

במהלך דיוני הוועדה התגבשה ההבנה כי בצד החשיבות של חקר האמת, יש חשיבות גדולה מאוד לטיפול גם בפצעים הרגשיים העוצמתיים שמלווים את בני השפחה עד היום, כולל בני הדור השני והשלישי. לאור זאת, ביום שלישי, א' בסיון התשע"ח, 15.5.2018, קיימה הוועדה דיון בנושא "הצורך במתן סיוע פסיכולוגי לבני משפחות הנעלמים מפרשת ילדי תימן, מזרח והבלקן".

הוועדה ביקשה במהלך הדיון, ללמוד מאנשי המקצוע בנוגע לאופן הטיפול הראוי שעל המדינה לנקוט על מנת לסייע לציבור זה בהתמודדות עם המצב.

יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן ציינה במהלך הדיון כי הסיוע הנפשי הנדרש בגלל הטראומה של האובדן, של המחסור, האבל, וההתמודדות שלא נגמרת עם מחסור בקבר, הוא ברור. העדויות הנשמעות שנים אחרי, הן חיות ומזעזעות והמעידים חווים אותם מחדש. חלק מהרגשות הוא חשד עמוק וחוסר-האמון כלפי הממסד. "מגיע והכרחי להעניק לבני המשפחות טיפול וליווי פסיכולוגי" ציינה.

בדיון נכחה אחת מבני משפחות הנעלמים אשר סיפרה על אחיה שנעלם לאחר שחלה, ונטען כי הוא נפטר, "עד היום מלווה אותי המראה של הבכי של האמא, והוויכוחים בין ההורים מדוע לא דרשו לראות את הגופה" אמרה.

חנה שטרום-כהן, יו"ר הפורום לפסיכולוגיה קלינית, הדגישה בדיון את הצורך בטיפול ב"תהום הרגשות, הכאב, הזעם, האשמה והתסכול של המשפחות. העדויות מזעזעות, טרגדיה רב-דורית המתפרשת על דור שני ושלישי, המזכירה את הטיפול בניצולי השואה". לדבריה, גם כיום חי דור הנכדים בפוסט-טראומה, ויש ללוות אותם בצורה אישית וקבוצתית, תוך פטור מהצורך להזדקק לקופות החולים וזאת באמצעות אבחנה ייעודית לקבוצת אוכלוסייה זו.

עוד ציינה שההבנה כי אוכלוסייה זו זקוקה לסיוע פסיכולוגי גובשה אצלה לאחר שהשתתפה במספר דיונים שקיימה הוועדה ובמהלכם נחשפה לעדויות של בני משפחות הנעלמים. כך אמרה: "אנחנו אמרנו לאמא שאם את לא תפסיקי להתאבל אנחנו לא יכולים להמשיך ואני חשבתי על המחיר של האמא שהיא, בשביל להמשיך את הקיום של המשפחה, להציל את הילדים, הייתה צריכה לנצור את האבל,

אסור היה לה יותר לשתף באבל הנורא שהיא עוברת. דיברו שם על טרגדיות, על משפחות שנהרסו, אבל דווקא הסיפורים השקטים לפעמים, האנשים שבאו מרחוק וסיפרו, שזה טלטל אותי, היה שם אדם בן 70 ומשהו שדיבר בשקט ובאצילות שאין כדוגמתה ותיאר איך הם הלכו ברגל חודש ימים, במדבר, חצו, הגיעו למעברה, הגיעו לארץ, האמא הייתה בהיריון, ילדה, ואז יום אחד אמא הלכה להניק, אחר כך ירד שלג, הגג נפל, שלושה גברים נהרגו, ביניהם האבא, והאמא בצהריים הלכה להניק את הילד ואז אמרו שהילד מת. היא לא האמינה והתחילה לצרוח ועשתה שם צעקות ולא נתנו לה אחר כך להתאבל. ואני פשוט מצאתי את עצמי יושבת בישיבה והדמעות זולגות. אני כבר הרבה שנים פה ולא כל כך בקלות, לא קרה לי שפשוט בכיתי. זה היה כל כך מזעזע.

ואחריו דיברה אישה שתיארה את המצב הנוראי בבית והיא כל הזמן אמרה 'עם ישראל חי', 'עם ישראל חי', אבל כשהיא קמה, היא הייתה צריכה לצאת מוקדם, היא אמרה 'אבל אל תטעו, החיים בבית היו גיהנום'. ודיברו שם בזעם על ועדות החקירה שלא העלו ממצאים והתכחשות למה שקרה. היה שם המון אשמה, 'הלכנו ורצנו וחיפשנו ולא נתנו לנו', הייתה תחושת אשמה, 'אולי לא מספיק עשינו', והאשמה שמעלימים, שמשקרים והתחושה הייתה שאתה נמצא בפוסט טראומה עכשיו, בלב האירוע. גם כשבאו אחים שהם בגיל יותר מבוגר, ופעם פגשתי נכדים, כולם חיים את זה עכשיו.

למשל בא מישהו מאחיהוד, הסיפור היה איך הצליחו להציל, אמא פנומן, איך היא עשתה את זה, אז אמרתי רגע, תיזהרו, כי יש פה המון משפחות שמרגישות אשמה שאולי הם לא היו מספיק טובות בלמוע. כשמשבחים את אלה שהצליחו, 'אז אולי אנחנו לא היינו בסדר?', צריך מאוד להיזהר. מי שזה קרה לו, הוא לא אשם.

חברת הכנסת ביקשה אם אני מוכנה לעזור פרו בונו ואמרתי בוודאי, אני אפנה לחברים ואנחנו נעזור. התחלתי לדבר עם חברים והם אמרו 'חנה, תשמעי, צריך משהו גדול, ממלכתי' וגם תוך כדי מחשבה חשבתי שצריך תיעוד. אני חשבתי על מה שעושים עם ניצולי שואה, על החשיבות של התיעוד" התיעוד הרגשי.

לדברי ח"כ מיכל רוזין במהלך הרפורמה בבריאות הנפש, הוחרגו מהצורך באבחון פסיכולוגי קבוצות מסוימות כגון הפרעות אכילה ותקיפה מינית ובהחלט ניתן להגדיר גם אוכלוסייה זו ולפטור אותה מהצורך באבחון לפני הטיפול. ההגדרה, לדבריה, חייבת להתנסח ולהיבנות יחד עם המשפחות.

גורמי המקצוע שהשתתפו בדיון הסכימו כי בני משפחות הנעלמים זקוקים לסיוע פסיכולוגי שכן חלקם מאשימים את עצמם בטראומה וביניהם גם כאלה שהיו עדים לחטיפת הילד; חלקם מחפשים זהות; יש המחפשים את היקרים להם ומבקשים לסגור מעגל ויש שאיבדו את האמון בממסד.

דר' מרטין אורבך, פסיכיאטר המטפל בניצולי שואה ומשפחותיהם, השווה בדיון בין החרדות ותחושות האשמה של שתי האוכלוסיות, וקרא להעניק ליווי דומה גם לילדים המתגלים אט-אט, שחיו עד כה בזהות אחרת.

עו"ס אשר רחמים, הדגיש את ההשוואה בין יהודי אתיופיה לסבל שעברו יהודי תימן בדרך לארץ. "האבל, האובדן ותחושות-האשמה על אח שכלל אינך יודע אם הוא נפטר – הוא אין סופי". כמו כן הוא הסביר שגם התייעוד עצמו של המקרים צריך להיות מלווה בסיוע פסיכולוגי.

לדבריו של דני בודובסקי, סגן ראש אגף בריאות הנפש במשרד הבריאות, מערכת בריאות הנפש מטפלת במסגרת הרפורמה באנשים שסובלים ממצוקות. כל אדם בישראל הנמצא באחריות קופות החולים יכול לפנות ולקבל את המידע. יחד עם זאת הוא הבטיח במהלך הדיון לבדוק הכשרה יעודית לטיפול באוכלוסיית בני משפחות הנעלמים.

גבי פרץ, הפסיכולוג הארצי ומנהל תקנות ההתמחות במשרד הבריאות הסביר במהלך הדיון כי ההכרה היא חלק מתהליך הריפוי הנפשי שלו זקוקים בני המשפחות. הוא הסביר שגם אם היה ניתן טיפול פסיכולוגי במסגרת קופות החולים זה לא היה מעניק פתרון למושג של ההכרה וחוסר הוודאות. "ההכרה של אני יצרתי לכם בעיה, לא אני אישית, המדינה, אני לוקח אחריות על העניין". לדבריו, יש צורך לבחון את הנושא.

עו"ס דבורה שבתאי, מפקחת ארצית אימוץ, ציינה בדיון שבמסגרת מאמץ המשרד לבדוק את הפניות של הוועדה ולאתר מסמכים ותיקי אימוץ היא נחשפת לסיפורי המשפחות וחווה טלטלה רגשית מאוד גדולה סביב סיפורי המשפחות.

לדבריה, פעמים רבות בתיקי האימוץ משנות הארבעים אין מספרי זהות של ההורים הביולוגיים אבל הם עושים ככל שניתן לאתר את המשפחה. היא ציינה כי מאומץ שבוחר לפתוח תיק אימוץ מקבל ליווי על ידי עובד סוציאלי מיומן בחוק האימוץ. כאשר העובד הסוציאלי מזהה שמדובר במקרה עם טראומה מתמשכת, הם דואגים להעניק הן לו והן למשפחה המאמצת טיפול פסיכולוגי מסובסד ברמה גבוהה. אולם במקרים שבהם מאומצים אינם מעוניינים לפגוש את המשפחה הביולוגית, הם אינם יכולים לחייב אותם בקבלת הטיפול הפסיכולוגי.

יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, הודתה לכל משתתפי הדיון ואנשי המקצוע והודיעה כי בכוונתה לפנות למשרד הבריאות ולבחון את האופן של הקמת מערך תמיכה פסיכולוגי במשפחות. "... צריך להיות מערך תמיכה... לאו דווקא בתוך מסגרת שהיא מסגרת של בריאות הנפש, אלא מסגרת מערכתית מכילה, מקבלת, לא מאשימה, כמו שנעשה לניצולי שואה ולמשפחות השכולות במשרד הביטחון..." עוד ציינה כי בכוונתה לפעול מול משרד ראש הממשלה ולהעביר להם את המסר החשוב של הדיון: "כמה חשוב לקבל גם הכרה של הממשלה, של המדינה, כדי להביא לתהליך של ריפוי".

בסיכום הדיון ובעקבותיו :

- הוועדה קראה למשרד הבריאות להעניק תקציב ייעודי עבור ליווי וטיפול פסיכולוגי לבני המשפחות המעוניינים בכך וזאת בדומה לתקציב הניתן למשרד הביטחון עבור נכי צה"ל ובני

משפחות השכול המעוניינים בטיפול פסיכולוגי ואינם נדרשים להירשם בקופות החולים לשם כך. המטרה להחריג את בני משפחות הנעלמים מהצורך באבחון מקדים.

• יו"ר הוועדה, פנתה ליו"ר פרום הפסיכולוגים והעובדים הסוציאליים בבריאות הנפש, בבקשה לבחון את האפשרות למנות מספר אנשי מקצוע אשר יהיו מוכנים לסייע בהתנדבות לבני משפחות הנעלמים בהתמודדותם עם חווית האובדן והכאב.

◇ השלכות הפרשה על קיום צווי ירושה

במהלך עבודתה גילתה הוועדה כי לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן, השלכות משמעותיות גם על בני הדור השני- האחים של הילדים הנעלמים. התברר כי המדינה לא מכירה כיום בתעודת פטירה שהונפקו על ידי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי כמסמך ציבורי רשמי. נוצר מצב לפיו בני משפחה שאחיהם נעלם וניתנה להם על ידי הוועדה תעודת פטירה לגביו, אינם יכולים להציג תעודה זו כראיה על פטירתו בבואם להגיש בקשה לצו ירושה עם מות הוריהם.

ביום שלישי, יג' באייר התשע"ז, 9.5.2017, התכנסה הוועדה על מנת לדון ב"השלכות של פרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן על מתן צו ירושה".

בדיון הוצג מקרה של משפחה שעלתה בשנת 1951 מעירק. כאשר ביתם התינוקת הייתה בת תשעה ימים וחשה שלא בטוב, נלקחה על ידי ההורים לבדיקה במרפאה. למחרת בבוקר חזר האב עם התינוקת לטיפת חלב בשל נזלת ומשם היא נלקחה לבית החולים לבדיקה. לאחר מספר דקות הודיע הרופא לאב על פטירת הפעוטה. האב דרש לראות את גופתה אולם הצוות הרפואי סירב לבקשתו. כאשר נפטרו ההורים, בני המשפחה פנו לרשות האוכלוסין לקבלת תעודת פטירה על מנת להוציא צו ירושה אולם הרשות סירבה להנפקת התעודה.

הטענה שנשמעה על ידי הנוכחים בדיון היא שכאשר ההורים של הנעלמים הולכים לעולמם וילדיהם מבקשים לממש את צו הירושה שהותירו אחריהם, הם מתבקשים להציג הוכחות כי בן משפחתם, שרשום עדיין בתעודת הזהות של ההורים, אינו עוד בין החיים. מנגד, בני המשפחה פעמים רבות אינם מוכנים להשלים עם רוע הגזרה שכן לא הוכח להם אחרת.

מנהל גנזך רשות האוכלוסין וההגירה ציין בדיון כי ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי קבעה שמרבית הילדים נפטרו ואף הנפיקה לאותם ילדים תעודות פטירה. **תעודות אלו אינן מוכרות על ידי המדינה כמסמך ציבורי רשמי ולפיכך לא ניתן לעדכן במרשם האוכלוסין את אותם הנעלמים כנפטרים.**

נציגי משרד המשפטים טענו בדיון כי לשם קביעת החלטותיהם הם מתבססים על הנתונים המצויים במרשם האוכלוסין. עוד ציינו שהחוק והתקנות קובעים שכאשר אדם מגיש בקשה לצו ירושה או צו קיום צוואה הוא נדרש להמציא תעודת פטירה. במקרה שאין תעודת פטירה, החוק מאפשר לבני המשפחה לבוא בפני הרשם או בפני בית המשפט ולנסות להוכיח את עובדת מותו של אדם על ידי הגשת תצהירים ואסמכתאות. לדבריהם, כאשר מוגשת בקשה למתן צו ירושה, להבדיל מצו קיום צוואה, נדרש המבקש להצהיר על ההרכב המשפחתי, קרי על הצאצאים של אותו אדם שנפטר, זאת במטרה להחליט לגבי אופן חלוקת העיזבון.

לדברי יו"ר הוועדה, הבעיה היא לא רק שלא מכירים במסמכים של ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי כ"מסמך ציבורי רשמי", אלא גם ישנן משפחות רבות שכלל לא העידו בוועדה זו ולפיכך אין להם כל מסמך המעיד על מוות (תעודת פטירה או רישיון קבורה). עוד ציינה יו"ר הוועדה שגם האפשרות של הצגת תצלום מצבה כהוכחה לפטירה איננה אפשרית עבור רבים מבני המשפחות שכן רבות המשפחות שאינן יודעות את מקום קבורת בן משפחתם ואלו שידועים אינם בטוחים שאכן שם קבור בן משפחתם.

סוגיה נוספת שעלתה בדיון נוגעת לירושת המאומצים. לדברי נציגי משרד המשפטים, על פי חוק, מאומצים יורשים הן את הוריהם המאמצים והן את הוריהם הביולוגיים. לפיכך, ילד שנמסר לאימוץ אמור להיכלל בצו הירושה של הוריו הביולוגיים וזכאי לקבלת חלק מירושת ההורים השווה לירושת אחיו הביולוגיים.

לשאלתה של יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, מה יקרה במצב שבו משפחה לא תצליח להציג ראיות שיכולות לבסס מסקנה שבן משפחתם אינו בין החיים, ענו נציגי משרד המשפטים כי **כאשר יש יורש שלא ידוע למדינה היכן הוא נמצא, חלקו בנכס הירושה עובר לניהול האפוטרופוס הכללי לתקופה של בין חמש עשרה שנים לשלושים ושתיים שנים. במידה והנעלם לא ידרוש את חלקו מהירושה במהלך השנים, יעבור חלקו בירושה לידי המדינה.**

לדברי יו"ר הוועדה, **מסתבר שמדינת ישראל חטאה פעמיים; תחילה כשהודיעה להורים שהילדים נפטרו ולא הנפיקה להם מסמכים ציבוריים רלוונטיים וכעת בבואם לממש צווי ירושה, המדינה דורשת מבני המשפחות להציג הוכחות ומסמכים שאכן בן משפחתם נפטר. משפחה שלא עומדת בנטל ההוכחה חלקו של הילד הנעלם בירושה עובר לניהול עיזבון בידי האפוטרופוס הכללי ובסופו של יום לרשותה של המדינה.**

לדברי עו"ד נירה לאמעני רכלבסקי, היועצת המשפטית לוועדה, על מצב זה נאמר "הרצחת וגם ירשת". היא ציינה כי המדינה שלא הנפיקה תעודות פטירה איננה יכולה לדרוש כעת מבני המשפחה להציג תעודות אלו. לדבריה, משרד המשפטים צריך להיערך למצב החדש, המדינה צריכה לפתור את המצב בצורה מערכתית ואיננה יכולה להפיל את חובת ההוכחה על בני המשפחה. כן הדגישה שאין לצפות מבני המשפחה היורשים, גם כאלה שיש בידם תעודות פטירה

מוועדת קדמי, לציין בתצהיר עליו מסתמכת הבקשה כי "ידוע לנו כי אחינו/אחותנו נפטרו". זאת בשל המצב הייחודי שהם נמצאים בו ורצונם להמשיך ולברר מה עלה בגורל אחיהם. עוד ציינה כי הפתרון הצודק הוא לאפשר ליורשים לקבל את מלוא ירושתם ולא לעכב את החלק היחסי של האח/אחות האבודים ובמקביל, במידה ויימצא שהאח/ות האחרים נמצאים בין החיים- המדינה תשפה אותם על חלקם האבוד בירושה ואין לדרוש מיתר היורשים לשפות אותם.

בסיכום הדיון, יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן הוסיפה ואמרה שסביר להניח שרבים מהנעלמים אומצו ולפיכך מגיע להם חלק מירושת הוריהם הביולוגיים. לדבריה, היות וברור כי הוועדות בעבר טיחו וקבעו את מותם של מאות ילדים ללא הוכחות מתאימות, ישנם ברחבי העולם מאות אנשים שאומצו בעבר וכעת זכאים לירושה. נציגת השירות למען הילד הודיעה בדיון כי הם נוהגים ליידע את כל המאומצים בדבר זכויותיהם לדרוש את חלקם בירושת ההורים בעת פטירתם.

יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן הודיעה למשתתפי הדיון שבכוונתה לקיים דיון מעקב בנושא ועד אז עליהם למצוא פתרונות לסוגיות שעלו בדיון.

דיון מעקב בנושא התקיים ביום רביעי, כה' בתמוז התשע"ז, 19.7.2017.

בסיכום של הדיונים ובעקבותיהם:

• הודיע בא כוח האפוטרופוס הכללי לוועדה כי תפקידם לסייע למשפחות לקבל את צו הירושה. הוא הדגיש כי הקביעה של הפטירה תהיה רק לשם קבלת הירושה, והמשפחות תוכלנה להמשיך לפעול על מנת למצוא את בן המשפחה הנעלם. בעניין זה, ציינה יו"ר הוועדה שבכוונתה לפעול לשינוי חוק הירושה כך שכאשר יהיו מקרים וייחשפו ילדים שאומצו במסגרת הפרשה והם יבקשו לקבל את חלקם בירושה, המדינה תידרש לשלם את חלקם ולא המשפחה. עוד ציינה כי במידת הצורך, בכונתה להכין, בשיתוף רשם הירושות, הצהרה עבור בני המשפחות, אשר תאפשר להם לקבל את הירושה מבלי לוותר על התקווה למצוא את בן המשפחה הנמצא בארץ או בעולם.

• האפוטרופוס הכללי נענה לבקשת הוועדה לסייע למשפחות לקבל צווי ירושה. הוסכם להכיר בתעודות הפטירה של ועדת החקירה הממלכתית כהן-קדמי לשם קבלת ירושה וזאת מבלי שהמשפחות תאלצנה לוותר על המאבק לאתר את בן משפחתם שנעלם.

• הוועדה דרשה מנציגי משרד הרווחה להקפיד לעדכן את כל המאומצים בדבר זכויותיהם לדרוש את חלקם בירושת ההורים הביולוגיים.

• היעלמות תינוקות מבית חולים "השרון" - משמעות, השלכות ונהלים

למניעת הישנות מקרים דומים

ביום שלישי, כג' באייר התשע"ח, 8.05.2018 קיימה הוועדה המיוחדת לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן בראשות ח"כ נורית קורן, ישיבת ועדה משותפת עם הוועדה המיוחדת לזכויות הילד בראשות ח"כ יפעת שאשא ביטון.

הדיון המשותף התקיים בעקבות תחקיר טלוויזיוני 'חי בלילה' שעסק בהיעלמות תינוקות מ"בית החולים "השרון".

בישיבה נשמעו עדויות מצמררות של אימהות שילדו תינוקות בבית חולים "השרון" בשנות ה-70 וה-80. ברוב העדויות נשמע סיפור דומה: האמהות ילדו תינוקות בריאים ולאחר מספר ימים מועט נמסר להן, בחוסר רגישות משווע, על ידי צוות בית החולים, שהתינוק חלה או נפטר והן נאלצו לעזוב את בית החולים ללא התינוק ומבלי שקבלו אסמכתאות ומסמכים המעידים על כך- לא תעודת לידה ולא תעודת פטירה, למעט שלוש נשים שקיבלו רישיונות קבורה לאחר דרישתן לקבלת מסמכים.

אחת האימהות סיפרה בדיון שבבית החולים האמור התעקשו שהתינוקות שלה חולת לוקמיה ולכן אל לה להיקשר אליה, אך היא לא ויתרה. בעזרת רופא מהצוות הרפואי "חטפה" את התינוקות שלה מבית החולים. בתה נבדקה על ידי רופאת קופת החולים ונמצאה לבסוף בריאה לחלוטין.

עדות מתמיהה נוספת היא עדותה של אישה שנולדה בשנת 1979 בבית החולים השרון: אביה ז"ל סיפר לה שבבית החולים אמרו לו ולרעייתו שהתינוקת נפטרה. בצר להם עזבו את בית החולים. לאחר כשבוע, התקשר נציג מבית החולים להוריה ושאל אותם "מדוע הם לא באים לקחת את התינוקת?!"

מאיר אמסלם, מנהל הגנזך המרכזי של רשות האוכלוסין וההגירה, אמר בדיון כי לשמונה מתוך תשעת המקרים שהועברו לבדיקתו בטרם הדיון, אותרו מספרי תעודות זהות, הודעות לידה והודעות פטירה מאושרות הן בחתימת רופא והן על ידי לשכת הבריאות המחוזית. המקרים שנשמעו בדיון מעלים חשש רציני בדבר אמינותם של המסמכים. כך למשל במקרה אחד בית חולים השרון חתום על רישיון הקבורה בעוד שלאם ידוע כי תינוקה, שנולד פג, הועבר לבית חולים הקריה ושם כביכול הוא נפטר. במקרה אחר תאריך הפטירה שמצוין על רישיון הקבורה הוא כשבוע לאחר מסירת הודעת הפטירה להורים.

פקד משטרה בדימוס, גרשון פנקס, שניהל חקירה משטרתית בנוגע לחשד ב"סחר בתינוקות" בבית החולים השרון בשנת 1982, ציין בדיון כי אחוזי התמותה הגבוהים של תינוקות בשנים אלו והמקרים שנבדקו מעוררים שאלות וספקות אמתיים. לדבריו, החקירה לא מוצתה בשל חוסר גיבוי של מפכ"ל המשטרה דאז.

בעקבות תחקיר התכנית 'חי בליה' והעלאת הנושא לסדר היום של הכנסת, נחשפו הוועדות למקרים נוספים.

בסיכום הדיון ובעקבותיו :

יושבות ראש הוועדות ציינו כי הסיפורים שנשמעו בדיון על ידי המשפחות זהים לסיפורים בפרשת ילדי תימן, המזרח והבלקן. הוועדות דורשות להגיע לחקר האמת ומבקשות להעניק תשובות למשפחות כל עוד האנשים שיודעים להשיב עדיין בחיים, ולכן הוועדות החליטו לקיים דיונים משותפים בנושא במטרה לתת מענה למשפחות ולהגיע לחקר האמת בפרשה.

• הוועדות פנו למשרד הבריאות:

א. הוועדות דרשו ממשרד הבריאות לפתוח בחקירה יזומה על מנת לגלות מה עלה בגורל התינוקות.

ב. הוועדות קבעו כי להורים הזכות הטבעית ללוות את תינוקם לבדיקות/חיסונים, גם בשעות ובימים הראשונים לאחר הלידה וקראו למשרד הבריאות לחדד את הנהלים בנושא.

שר הבריאות מסר לוועדה כי גם הוא סבור שחקירת משטרה מקיפה ומעמיקה בנושא תספק מענה ראוי והולם למשפחות הכואבות שטענו להתנהלות פלילית מצד גורמים בתוך בית החולים ועל כן הוא קרא לשר להנחות את משטרת ישראל לפתוח בחקירה בנושא זה ולהקדיש את כל המשאבים הדרושים לשם כך. עוד ציין השר בתשובתו לוועדה כי משרד הבריאות יעמיד לרשות גורמי החקירה את כל המידע המצוי בידי (אף שאינו רב), וישתף פעולה באופן מלא על מנת להגיע לחקר האמת באופן המהיר והיעיל ביותר. בנוסף ציין כי עתידה להתקיים פגישה עם מחלק הונאה (מרכז), של נציגי המשרד על מנת להציג בפניהם את הנהלים והחומרים המצויים בידי המשרד ובמחלקת הרשומות. ככל שיידרשו עדכונים וריענון של הנהלים בעניין ליווי הורים של ילדיהם לאחר לידה ייעשה הדבר לאחר דיון וסיכום של ממצאי החקירה בנושא.

• הוועדות פנו למשרד לביטחון פנים:

א. הוועדות ביקשו לדעת מה עלה בגורל החקירה המשטרתית שנפתחה בנושא בשנת 1982.

ב. הוועדות דרשו מהשר לביטחון פנים לחדש את החקירה המשטרתית לאור הדברים שנשמעו בדיון. למשרד לביטחון פנים נמסר כי בידי הוועדות שמות של בני המשפחות המבקשות להגיש תלונה משטרתית בנושא ו/או לחדש את תלונותיהן.

ביום שני, כ"ט באייר התשע"ח, 14.05.2018 ח"כ יפעת שאשא ביטון העלתה במליאת הכנסת שאילתה דחופה בנושא לשר לביטחון פנים.

ממשרד לביטחון פנים נמסר לוועדות כי חקירה משטרתית נפתחה בנושא.

• לבקשת יו"ר הוועדה, ח"כ נורית קורן, סמכויות הוועדה המיוחדת לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, המזרח והבלקן הורחבו. כך שהוועדה קיבלה מנדט לפקח על פעילות הממשלה במקרים נוספים של היעלמות ילדים ממוסדות רפואיים ולרכז תלונות של משפחות בעניין. המלצת ועדת הכנסת הובאה להצבעת המליאה ביום רביעי, ט' בסיוון התשע"ח, 23.5.2018. בעד הצעת ועדת הכנסת הצביעו 45 חברי כנסת. לא נרשמו מתנגדים או נמנעים וההחלטה אושרה.

• הוועדה המיוחדת לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, המזרח והבלקן פנתה ללשכה המרכזית לסטטיסטיקה בבקשה לקבל נתונים אודות תמותת תינוקות בארץ בסמוך או במועד פטירתם בבית החולים. המידע שהתקבל בוועדה גובש לידי מסמך של מחלקת מרכז המחקר והמידע והמחקר של הכנסת. אולם, הנתונים המובאים במסמך לא מאפשרים הסקת מסקנות.

דו"ח ישיבות הוועדה

1. יום רביעי, ג' באב התשע"ז, 8.2.2017 -
המלצת ועדת הכנסת לבחירת יושבת ראש לוועדה המיוחדת.
(פרוטוקול מס' 1)
2. יום שני, ח' באדר התשע"ז, 6.3.2017 -
איתור ונגישות למסמכים של נעלמים מתקופת קום המדינה.
(פרוטוקול מס' 2)
3. יום שלישי, כג' באדר התשע"ז, 21.3.2017 -
איתור ופתיחת קברים של נעלמים בפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן.
(פרוטוקול מס' 3)
4. יום חמישי, ג' בניסן התשע"ז, 30.3.2017 -
איתור ופתיחת קברים של נעלמים בפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן.
(פרוטוקול מס' 4)
5. יום חמישי, ג' בניסן התשע"ז, 30.3.2017 -
הצעה להקמת צוות בינמשרדי לשם איתור מידע בפניות של משפחות הנעלמים
מפרשת ילדי תימן, מזרח והבלקן.
(פרוטוקול מס' 5)
6. יום רביעי, כג' בניסן התשע"ז, 19.4.2017 -
עדויות של בני משפחות הנעלמים מפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן.
(פרוטוקול מס' 6)
7. יום חמישי, ח' באייר התשע"ז, 4.5.2017 -
עדויות של בני משפחות הנעלמים מפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן.
(פרוטוקול מס' 7)
8. יום שני, יב' באייר התשע"ז – 8.5.2017 -
העברת ילדים לחו"ל על ידי אוניות של חברת הספנות צים במבצע "כותונת פסים".
(פרוטוקול מס' 8)

9. יום שלישי, יג' באייר התשע"ז – 9.5.2017 -
ההשלכות של פרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלן על מתן צו ירושה.
(פרוטוקול מס' 9)
10. יום שני, יט' באייר התשע"ז, 15.5.2017 -
תהליכי אימוץ במדינת ישראל בעבר ובהווה והשלכותם על פרשת היעלמותם של ילדי
תימן, מזרח והבלקן.
(פרוטוקול מס' 10)
11. יום שלישי, יב' בסיון התשע"ז, 6.6.2017 -
עדויות של בני משפחות הנעלמים מפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן.
(פרוטוקול מס' 11)
12. יום שלישי, יט' בסיון התשע"ז, 13.6.2017 -
קביעת נהלי עבודה של הצוות הבינמשרדי לשם איתור מידע בפניות של משפחות
הנעלמים מפרשת ילדי תימן, מזרח והבלקן.
(פרוטוקול מס' 12)
13. יום רביעי, כ' בסיון התשע"ז, 14.6.2017 -
"פסולת ביולוגית?" - מחקרים רפואיים בילדי תימן, מזרח והבלקן.
(פרוטוקול מס' 13)
14. יום שלישי, כו' בסיון, התשע"ז, 20.6.2017 -
חשיפות וממצאים חדשים - סיכום ביניים על עבודת הוועדה בפרשת ילדי תימן,
מזרח והבלקן.
הדיון התקיים במסגרת ציון יום פרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן.
(פרוטוקול מס' 14)
15. יום חמישי, ה' בתמוז התשע"ז, 29.6.2017 -
סיור וישיבת ועדה בחלקות הקבר הקשורות לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח
והבלקן בבית העלמין סגולה (פתח תקווה).
(פרוטוקול מס' 15)
16. יום שלישי, י' בתמוז התשע"ז, 4.7.2017 -
עדויות של בני משפחות הנעלמים מפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן.
(פרוטוקול מס' 16)

17. יום רביעי, כה' בתמוז התשע"ז, 19.7.2017 -
ההשלכות של פרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן על מתן צו ירושה.
 (פרוטוקול מס' 17)
18. יום שלישי, ב' באב התשע"ז, 25.7.2017 -
סיור וישיבת ועדה בחלקות הקבר הקשורות לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן בהר מנוחות גבעת שאול, ירושלים.
 (פרוטוקול מס' 18)
19. יום שלישי, ג' באב התשע"ז, 26.7.2017 -
הצעת חוק (פרטית): פתיחת קבר של קטין יוצא תימן, המזרח או הבלקן לשם זיהוי ועריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה (הוראת שעה), התשע"ח - 2018.
 (פרוטוקול מס' 19)
20. יום חמישי, יא' באב התשע"ז, 3.8.2017 -
הצעת חוק (פרטית): פתיחת קבר של קטין יוצא תימן, המזרח או הבלקן לשם זיהוי ועריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה (הוראת שעה), התשע"ח - 2018
 (פרוטוקול מס' 20)
21. יום רביעי, יז' באב התשע"ז, 9.8.2017 -
בדרך להכרה מלאה בפרשה.
 (פרוטוקול מס' 21)
22. יום שלישי, יד' באלול התשע"ז, 5.9.2017 -
הצעת חוק (פרטית): פתיחת קבר של קטין יוצא תימן, המזרח או הבלקן לשם זיהוי ועריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה (הוראת שעה), התשע"ח - 2018
 (פרוטוקול מס' 22)
23. יום רביעי, טו' באלול התשע"ז, 6.9.2017 -
עדויות של בני משפחות הנעלמים מפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן.
 (פרוטוקול מס' 23)
24. יום ראשון, יט' באלול התשע"ז, 10.9.2017 -
הצעת חוק (פרטית): פתיחת קבר של קטין יוצא תימן, המזרח או הבלקן לשם זיהוי ועריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה (הוראת שעה), התשע"ח - 2018.
 (פרוטוקול מס' 24)

25. יום חמישי, כג' באלול התשע"ז, 14.9.2017 -
הצעת חוק (פרטית): פתיחת קבר של קטין יוצא תימן, המזרח או הבלקן לשם זיהוי ועריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה (הוראת שעה), התשע"ח - 2018.
 (פרוטוקול מס' 25)
26. יום שני, כו' בתשרי התשע"ז, 16.10.2017 -
סיור ושיבת ועדה בחלקות הקבר הקשורות לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן בבית העלמין מחנה דוד, חיפה.
 (פרוטוקול מס' 26)
27. יום שני, ג' בחשוון התשע"ז, 23.10.2017 -
פרשת ילדי תימן, מזרח והבלקן ביד היוצר - השפעותיה של הפרשה על התרבות והאומנות בישראל.
 (פרוטוקול מס' 27)
28. יום שלישי, יא' בחשוון התשע"ז, 31.10.2017 -
עדויות של בני משפחות הנעלמים מפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן.
 (פרוטוקול מס' 28)
29. יום רביעי, כו' בחשוון התשע"ז, 15.11.2017 -
הצעת חוק (פרטית): פתיחת קבר של קטין יוצא תימן, המזרח או הבלקן לשם זיהוי ועריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה (הוראת שעה), התשע"ח - 2018
 (פרוטוקול מס' 29)
30. יום ראשון, כו' בחשוון התשע"ז, 26.11.2017 -
סיור ושיבת ועדה בחלקות הקבר הקשורות לפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן בבית העלמין קריית שאול, תל אביב.
 (פרוטוקול מס' 30)
31. יום שלישי, י' בכסלו התשע"ז, 28.11.2017 -
האמהות הקטינות שנחטפו ואף אחד לא חקר את מקרי היעלמותן.
 (פרוטוקול מס' 31)

32. יום רביעי, יא' בכסלו התשע"ז, 29.11.2017 -
הצעת חוק (פרטית): פתיחת קבר של קטין יוצא תימן, המזרח או הבלקן לשם זיהוי ועריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה (הוראת שעה), התשע"ח - 2018.
 (פרוטוקול מס' 32)
33. יום רביעי, יח' בכסלו התשע"ז, 6.12.2017 -
הצעת חוק (פרטית): פתיחת קבר של קטין יוצא תימן, המזרח או הבלקן לשם זיהוי ועריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה (הוראת שעה), התשע"ח - 2018
 (פרוטוקול מס' 33)
34. יום שלישי, כד' בכסלו התשע"ז, 12.12.2017 -
עדויות של בני משפחות הנעלמים מפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן
 (פרוטוקול מס' 34)
35. יום שני, ל' בכסלו התשע"ז, 18.12.2017 -
מעקב אחר השלמת פרסום חומרי הוועדות שחקרו את הפרשה בעבר-שנה מיום כניסת הצו לתוקף.
 (פרוטוקול מס' 35)
36. יום שני, יד' בטבת התשע"ח, 1.1.2018 -
הצעת חוק (פרטית): פתיחת קבר של קטין יוצא תימן, המזרח או הבלקן לשם זיהוי ועריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה (הוראת שעה), התשע"ח - 2018.
 (פרוטוקול מס' 36)
37. יום שני, כא' בטבת התשע"ח, 8.1.2018 -
מעורבות ויצ"ו בטיפול בילדים בשנות החמישים.
 (פרוטוקול מס' 37)
38. יום שלישי, כ"ט בטבת התשע"ח, 16.1.2018 -
עדויות של בני משפחות הנעלמים מפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן.
 (פרוטוקול מס' 38)
39. יום שני, י"ג בשבט התשע"ח, 29.1.2018 -
עדויות של בני משפחות הנעלמים מפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן.
 (פרוטוקול מס' 39)

40. יום שני, כ"ז בשבט התשע"ח, 12.2.2018 -
הצעת חוק (פרטית) פתיחת קבר של קטין יוצא תימן, המזרח או הבלקן לשם זיהוי
ועריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה (הוראת שעה), התשע"ח - 2018.
(פרוטוקול מס' 40)
41. יום שלישי, ה' באדר התשע"ח, 20.2.2018 -
שנה להקמת הוועדה - המשפחות שניצלו מהטראומה.
(פרוטוקול מס' 41)
42. יום שלישי, י"ט באדר התשע"ח, 6.3.2018 -
מחקר והכרה אקדמאית בפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן
ובהשלכותיה.
(פרוטוקול מס' 42)
43. יום ראשון, י"ד באייר התשע"ח, 29.4.2018 -
סיור ושיבת ועדה בבית העלמין "פרדס חנה", בית העלמין "שער מנשה", ו"בית
העלמין היהודי הישן של כרכור".
(פרוטוקול מס' 43)
44. יום שלישי, כ"ג באייר התשע"ח, 8.5.2018 -
היעלמות תינוקות מבית חולים ה"שרון" - משמעות, השלכות ונהלים למניעת הישנות
מקרים דומים - דיון בעקבות תחקיר טלויזיוני.
שיבת ועדה משותפת עם הוועדה המיוחדת לזכויות הילד.
(פרוטוקול מס' 44)
45. יום שלישי, א' בסיון התשע"ח, 15.5.2018 -
הצורך במתן סיוע פסיכולוגי לבני משפחות הנעלמים מפרשת ילדי תימן, מזרח
והבלקן.
(פרוטוקול מס' 45)
46. יום שלישי, ח' בסיון התשע"ח, 22.5.2018 -
סיור בגנזך רשות האוכלוסין וההגירה - הכרת החומרים הנמצאים בגנזך והעמידה על
הקשיים במציאת תשובות לבני משפחות הנעלמים.
(פרוטוקול מס' 46)

47. יום שלישי, כ"ט בסיון התשע"ח, 12.6.2018 -
הצעת חוק (פרטית): אימוץ ילדים (תיקון מס' 11- הוראת שעה), התשע"ח - 2018.
 (פרוטוקול מס' 47)
48. יום שלישי, ו' בתמוז התשע"ח, 19.6.2018 -
עדויות של בני משפחות הנעלמים מפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן.
 (פרוטוקול מס' 48)
49. יום שלישי, י"ג בתמוז התשע"ח, 26.6.2018 -
הצעת חוק (פרטית): אימוץ ילדים (תיקון מס' 11- הוראת שעה), התשע"ח - 2018.
 (פרוטוקול מס' 49)
50. יום רביעי, י"ד בתמוז התשע"ח, 27.6.2018 -
**דרישה לדיווח ויישום דו"ח המלצות הוועדה המתכללת בנושא גזענות, אפליה והדרה
 במערכת הבריאות לעניין פרשת ילדי תימן, מזרח והבלקן.**
 (פרוטוקול מס' 50)
51. יום שלישי, כ' בתמוז התשע"ח, 3.7.2018 -
**חשיבות הנצחת פרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן ושילובה במערכות
 החינוך והתרבות.**
 (פרוטוקול מס' 51)
52. יום ראשון, כ"ד באב התשע"ח, 5.8.2018 -
עדויות של בני משפחות הנעלמים מפרשת היעלמותם של ילדי תימן, מזרח והבלקן.
 (פרוטוקול מס' 52)
53. יום שלישי, י"ד בחשוון התשע"ט, 23.10.2018 -
גזלת רכושם של יהודי תימן עם עלייתם ארצה.
 (פרוטוקול מס' 53)
54. יום ראשון, ג' בכסלו התשע"ט, 11.11.2018 -
סיור וישיבת ועדה בארכיון צה"ל.
 (פרוטוקול מס' 54)
55. יום שלישי, י"ב בכסלו התשע"ט, 20.11.2018 -
גזלת רכושם של יהודי תימן עם עלייתם ארצה - ישיבת מעקב.
 (פרוטוקול מס' 55)

56. יום חמישי, יד' בכסלו התשע"ט, 22.11.2018 -
סיור ושיבת ועדה במכון לבון.
(פרוטוקול מס' 56)
57. יום שלישי, י' בטבת התשע"ט, 18.12.2018 -
סיור ושיבת ועדה בספרייה הלאומית.
(פרוטוקול מס' 57)
58. יום ראשון, טו' בטבת התשע"ט, 23.12.2018 -
סיור ושיבת ועדה בארכיון המדינה.
(פרוטוקול מס' 58)

רשומות

ספר החוקים

21 בפברואר 2018

2693

ו' באדר התשע"ח

עמוד

180	חוק פתיחת קבר של קטין יוצא תימן, המזרח או הבלקן לשם זיהוי ועריכת בדיקה גנטית לקשר משפחה (הוראת שעה), התשע"ח-2018
184	חוק התקנים (תיקון מס' 15), התשע"ח-2018
188	תיקון טעות בחוק להסדר ההימורים בספורט (תיקון מס' 10), התשע"ז-2017

חוק פתיחת קבר של קטין יוצא תימן, המזרח או הבלקן לשם זיהוי ועריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה (הוראת שעה), התשע"ח-2018*

<p>1. מטרתו של חוק זה לאפשר את חקר האמת ברבר מותם ומקום קבורתם של קטינים יהודים יוצאי תימן, המזרח והבלקן שהודעה על מותם נמסרה בין השנים 1948 ו-1970 לבני משפחותיהם אך לא התאפשר להם לזהותם ולהביאם לקבורה.</p>	<p>מטרה</p>
<p>2. בחוק זה – "בדיקה גנטית לקשרי משפחה" – כהגדרתה בחוק מידע גנטי שנועדה לקבוע ממצאים בדבר קשרי משפחה בין מנוח לקרובו; "בית המשפט" – בית המשפט לענייני משפחה; "דגימת DNA" – כהגדרתה בחוק מידע גנטי; "חברה לענייני קבורה" – כהגדרתה בתקנות שירותי הדת היהודיים (חברות לענייני קבורה), התשכ"ז-1966; "חוק מידע גנטי" – חוק מידע גנטי, התשס"א-2000; "המזרח והבלקן" – מרוקו, אלג'יריה, תוניסיה, לוב, מצרים, עיראק, איראן, סוריה, לבנון, בולגריה, יוון, מקדוניה, טורקיה, אפגניסטן, אוזבקיסטן; "מנוח" – אחד מאלה: (1) קטין יהודי בן למשפחה יוצאת תימן, המזרח או הבלקן, שיש רישום במרשם האוכלוסין, הודעת פטירה או תעודת פטירה המעידים שנפטר בין השנים 1948 ו-1970; (2) קטין יהודי בן למשפחה יוצאת תימן, המזרח או הבלקן, שהודעה על מותו נמסרה למשפחתו על ידי מוסד רפואי או גוף ציבורי אחר בין השנים 1948 ו-1970; (3) קטין יהודי ששמו מופיע ברוח של ועדה ציבורית לענייני היעלמותם של ילדי תימן, המזרח והבלקן, שהיא אחת מאלה: ועדת בהלול-מינקובסקי – ועדת חקירה לגילוי ילדי תימן, ועדת שלגי – הוועדה לבירור גורל ילדי תימן הנעדרים, או ועדת כהן-קרמי – ועדת החקירה הממלכתית בעניין פרשת היעלמותם של ילדים מבין עולי תימן בשנים 1948 עד 1954; "מעבדה" – כהגדרתה בתקנות קשרי משפחה; "פתיחת קבר" – הזזת מצבה או כל כיסוי אחר של הקבר; "קרוב" – ילד, הורה, אח או אחות, וילד של אח או אחות; "תקנות קשרי משפחה" – תקנות מידע גנטי (עריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה), תיעוד ושמידת תוצאותיה, התש"ע-2010.</p>	<p>הגדרות</p>
<p>3. (א) על אף האמור בכל דין, בית המשפט רשאי להורות, בצו, על פתיחת קבר והוצאת גופה לשם זיהויה, ובכלל זה על לקיחת דגימת DNA מגופה לשם עריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה (להלן – צו לפתיחת קבר), בהתקיים כל אלה:</p>	<p>צו לפתיחת קבר</p>

* התקבל בכנסת ביום ד' באדר התשע"ח (19 בפברואר 2018); הצעת החוק ודברי הסבר פורסמו בהצעות חוק הכנסת – 736, מיום ג' בחשוון התשע"ח (25 באוקטובר 2017), עמ' 2.
 1 ק"ת התשכ"ז, עמ' 136.
 2 ס"ח התשס"א, עמ' 62.
 3 ק"ת התש"ע, עמ' 1488.

- (1) מגיש הבקשה הוא קרוב של המנוח שחלקת הקבר המיועדת לפתיחה מיוחסת אליו;
- (2) בית המשפט מצא כי הנסיבות העובדתיות של המקרה מעלות ספק בדבר זהות הגופה הקבורה בקבר שלגביו הוגשה הבקשה.
- (ב) בבוא בית המשפט לתת צו לפתיחת קבר, יביא בחשבון, בין השאר, שיקולים אלה:
- (1) קיום סיכוי להפיק מהגופה הקבורה DNA כך שאפשר יהיה לערוך בדיקה גנטית לקשרי משפחה או קיום סיכוי לברר נתונים אחרים שיסייעו בויהוי הגופה הקבורה;
- (2) ההשפעה שעשויה להיות לפתיחת הקבר, להוצאת הגופה ולליקחת דגימה ממנה על נפטרים אחרים הקבורים באותה חלקת קבר או בסמיכות למנוח ועל בני משפחתם מדרגה ראשונה אם יהיה צורך לחפור בחלקות קבר סמוכות; לפני מתן הצו ישמע בית המשפט את עמדתם של בני משפחה מדרגה ראשונה של נפטר אחר כאמור, ככל שאפשר לאתרם; בסעיף זה, "בן משפחה מדרגה ראשונה" – ילה, הורה, אח או אחות, או בן זוג, ובהעדרם – ילד של אח או אחות;
- (3) שיקולים הקשורים לכבוד המת;
- (4) קידום מטרתו של חוק זה.
- (ג) היועץ המשפטי לממשלה או בא כוחו יהיו המשיבים לבקשה למתן צו לפתיחת קבר.
- (ד) בצו לפתיחת קבר יקבע בית המשפט הוראות בעניינים אלה:
- (1) אופן פתיחת הקבר וסגירתו לאחר לקיחת דגימת DNA, לרבות קבורה מחדש לפי נסיבות העניין;
- (2) נוכחות רופא מטעם המבקש בעת הוצאת הגופה כאמור בסעיף 6(ה), אם הוגשה בקשה לכך;
- (3) בדיקת נבדקים נוספים, ככל שבית המשפט מצא שהבדיקות נדרשות;
- (4) הוראות בעניין מסירת חוות הדעת של המעבדה לבית המשפט ולצדדים;
- (5) כל הוראה אחרת הנחוצה כדי להשיג את מטרת הבדיקה.
- (ה) התגלה במהלך הדיון בבקשה למתן צו לפתיחת קבר כי יש צורך בפתיחת יותר מקבר אחד או בהוצאת יותר מגופה אחת מקברה, ישמע בית המשפט את עמדתו של נציג שימנה הרב הראשי לישראל נשיא מועצת הרבנות הראשית לישראל, ויכלול בצו הוראות גם לעניין זה.
4. (א) לבקשה למתן צו לפתיחת קבר יצרף המבקש מסמכים התומכים בקיומו של ספק בדבר זהות הגופה הקבורה בקבר שלגביו הוגשה הבקשה; לעניין זה, "מסמכים" – לרבות תצהיר.
- (ב) מבקש הצו ישלח העתק מהבקשה לילדיו, להוריו ולאחיו של המנוח, ובהעדרם – לילדי אחיו של המנוח.
5. (א) על בקשה לעריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה לפי חוק זה יחול פרק ה' לחוק מידע גנטי, למעט הוראות סעיפים 128, 128א, 128ב ו-128טו לחוק האמור, ויחולו תקנות קשרי משפחה, בשינויים המחויבים.

(ב) על בקשה לעריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה לפי חוק זה שאחד הנבדקים בה הוא אדם שמונה לו אפוסטרופוס או פסול דין, יחולו הוראות תקנות מידע גנטי (סדרי דין בהליך לאישור בדיקה גנטית בחסוי או בפסול דין), התשס"ג-2002.⁴

(ג) הורה בית המשפט על עריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה, תיערך הבדיקה במעבדה, שאליה יפנה בית המשפט את הנבדק ויש לה הידע והניסיון המתאימים, בהתאם להוראות תקנה 6 לתקנות קשרי משפחה.

(א) פתיחת קבר והחזרת גופה לקברה יתבצעו על ידי חברה לענייני קבורה שבתחום אחריותה נמצאת חלקת הקבר נושא הצו, בתיאום עם מנהל בית העלמין שבו נמצאת החלקה האמורה ובהנחייתו ההלכתית של רב שימנה הרב הראשי לישראל נשיא מועצת הרבנות הראשית לישראל.

(ב) הוצאת גופה מקברה, העברתה למעבדה אנתרופולוגית לשם זיהוי ולקחת הגימת DNA תבצע על ידי מומחה באנתרופולוגיה פורנית מהמרכז הלאומי לרפואה משפטית שליד משרד הבריאות או אדם אחר שהוא מומחה באנתרופולוגיה פורנית שמונה בית המשפט, ולפי הוראותיו; גודלה של הדיגמה שתילקח יהיה מערי כבל הניתן. (ג) במעמד פתיחת הקבר והוצאת הגופה יישמעו כל הנוכחים להוראותיו של המומחה באנתרופולוגיה פורנית כאמור בסעיף קטן (ב).

(ד) פתיחת קבר, הוצאת גופה מקברה והחזרתה לקבורה ייעשו בנוכחות נציג שימנה הרב הראשי לישראל נשיא מועצת הרבנות הראשית לישראל, וכן רשאים המבקש או בא כוחו להיות נוכחים במקום.

(ה) על אף האמור בסעיף קטן (ד), לאחר פתיחת הקבר ועד לתום שלב הוצאת הגופה, ישחו כל הנוכחים במרחק של עשרים מטרים לפחות מחלקת הקבר או במרחק אחר שקבע השו"ע בצו; נקבע בצו לפתיחת קבר כי רופא מטעם המבקש יהיה נוכח בעת הוצאת הגופה, יהיה הרופא רשאי לשהות במרחק קרוב יותר לחלקת הקבר בתנאים שקבע המומחה באנתרופולוגיה פורנית; לעניין זה, "רופא" – רופא מורשה לפי פקודת הרופאים [נוסח חדש], התשל"ז-1976.⁵

(ו) התגלה לאחר פתיחת הקבר כי באותה חלקת קבר קבור יותר מנפטר אחד או שעלה ספק אם המנוח שלגביו הוגשה הבקשה קבור באותה חלקה יחולו הוראות אלה:

(1) אם טרם החלה הוצאת הגופה – יכוסה הקבר ויפעלו לפי הוראות בית המשפט בעניין זה;

(2) אם החלה הוצאת הגופה – ימשיך המומחה באנתרופולוגיה פורנית בהליך הוצאת הגופה, וטרם לקיחת דגימת DNA לשם עריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה, יקבע בית המשפט הוראות לעניין זה;

(3) בהחלטתו כאמור בפסקאות (1) ו-(2), ישקול בית המשפט את השיקולים למתן צו לפתיחת קבר כאמור בסעיף 3(ב), וישמע את עמדתם של בני משפחתו מדרגה ראשונה של נפטר אחר כאמור בסעיף 3(ב)(2).

(א) בכפוף להוראות כל דין, כל שריד של הגופה שהוצא מהקבר וכן הדיגמות שנלקחו לעריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה יוחזרו לקבורה במועד מוקדם ככל האפשר.

(ב) התגלה כי בחלקת קבר היו קבורים יותר מנפטר אחד, יובא כל אחד מהנפטרים לקבורה בקבר נפרד.

על פתיחת קבר, הוצאת גופה מקברה וקבורה מחדש לפי חוק זה לא יחולו הוראות תקנות בריאות העם (קבורה מחדש), 1941, ויחולו הוראות חוק זה.

6. ביצוע צו לפתיחת קבר

7. החזרת גופה לקבורה

8. אי-תחולת תקנות בעניין קבורה מחדש

⁴ ק"ת התשס"ג, עמ' 358.

⁵ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 30, עמ' 594.

⁶ ע"ד 1941, תרס"ב, עמ' (ע) 610, (א) 727.

9. ניתן צו לפתיחת קבר וקבע בית משפט, על יסוד זיהוי גופתו של מנוח ותוצאות בדיקה גנטית לקשרי משפחה, כי יש התאמה גנטית בין המנוח לקרובו, יקבע בית המשפט גם את מותו של המנוח, אם טרם נקבע, וככל האפשר – גם את יום המוות ושעת המוות על סמך כל ראיה שהובאה לפניו בדבר הנסיבות או הזמן שבהם אירע המוות, וימסור העתק מהחלטתו לפקיד הרישום הראשי לפי סעיף 16 לחוק מרשם האוכלוסין, התשכ"ה-1965.
10. שר הבריאות ממונה על ביצועו של חוק זה.
11. הוראות חוק זה יחולו גם על בקשות שהיו תלויות ועומדות לפני בית המשפט ביום תחילתו של חוק זה, שעניינן פתיחת קבר, הוצאת גופה מקברה ולקחת דגימת DNA מגופה לשם עריכת בדיקה גנטית לקשרי משפחה, שמתקיימים בהן שאר התנאים המנויים בחוק זה.
12. (א) חוק זה יעמוד בתוקפו שנתיים מיום תחילתו.
(ב) בקשות שהוגשו לבית המשפט לפי חוק זה בתקופת תוקפו יידונו לפי הוראות חוק זה גם אחרי מועד פקיעתו.

בנימין נתניהו
ראש הממשלה ושר הבריאות

יולי יואל אדלשטיין
יושב ראש הכנסת

ראובן ריבלין
נשיא המדינה

רשומות

ספר החוקים

12 ביולי 2018

2731

כ"ט בתמוז התשע"ח

עמוד

742	חוק הגנת הצרכן (תיקון מס' 55), התשע"ח-2018
743	חוק אימוץ ילדים (תיקון מס' 11 – הוראת שעה), התשע"ח-2018
743	חוק שירותי הדת היהודיים (תיקון מס' 23 – הוראת שעה), התשע"ח-2018

חוק אימוץ ילדים (תיקון מס' 11 – הוראת שעה), התשע"ח-2018*

1. בתקופה של חמש שנים מיום תחילתו של חוק זה, יקראו את חוק אימוץ ילדים, התשמ"א-1981, כך שבסעיף 34, אחרי סעיף קטן (ב) יבוא:
- "(2ב) (1) על אף האמור בסעיף קטן (ב), עובד סוציאלי ראשי כאמור בסעיף 36(ב) רשאי להודיע לקרוב של יהודי בן למשפחה יוצאת תימן, המזרח או הבלקן שנטען כי אומץ בין השנים 1948 ו-1954, אם יש לגביו רישום בפנקס האימוצים, בתוך 30 ימים מהיום שקרוב כאמור הגיש לו את הבקשה למירע, ורשאי הוא, בהחלטה מנומקת בכתב, לשקול מתן הודעה כאמור גם לגבי מי שנטען כי אומץ לאחר 1954.
- (2) מצא העובד הסוציאלי הראשי רישום כאמור בפסקה (1), יודיע על כך ליועץ המשפטי לממשלה או לנציגו, שיפנה אל בית המשפט בבקשה לקיים דיון לפי סעיף קטן (ב).
- (3) אין בהוראות סעיף קטן זה כדי לגרוע מהוראות סעיף קטן (ב).
- (4) בסעיף קטן זה –
- "קרוב" – ילד, הורה, אח או אחות, ובהעדר אחד מאלה – ילד של אח או אחות; "המזרח והבלקן" – מרוקו, אלג'יריה, תוניסיה, לוב, מצרים, עיראק, איראן, סוריה, לבנון, בולגריה, יוון, מקדוניה, טורקיה, אפגניסטן, אוזבקיסטן."

איילת שקד	בנימין נתניהו	
שרת המשפטים	ראש הממשלה	
	יולי יואל אדלשטיין	ראובן ריבלין
	יושב ראש הכנסת	נשיא המדינה

* התקבל בכנסת ביום כ" בתמוז התשע"ח (3 ביולי 2018); הצעת החוק ודברי הסבר פורסמו בהצעות חוק הכנסת – 788, מיום ה' בתמוז התשע"ח (18 ביוני 2018), עמ' 205.
 * ס"ח התשמ"א, עמ' 293; התשע"ו, עמ' 428.

חוק שירותי הדת היהודיים (תיקון מס' 23 – הוראת שעה), התשע"ח-2018*

1. בשנת הכספים 2018 יקראו את חוק שירותי הדת היהודיים [נוסח משולב], התשל"א-1971, לעניין סכום ההשתתפות המיוחד של הממשלה, כך:
- (1) בסעיף 111 –
- (א) בסעיף קטן (א), המילים "באישור ועדת הכספים של הכנסת" – לא ייקראו, ובמקום הסיפה החל במילה "ובלבד" יקראו "ובלבד שהחלטה תינתן עד יום י"ח באב התשע"ח (30 ביולי 2018), והכול בכפוף לתנאים אלה";

* התקבל בכנסת ביום כ"ו בתמוז התשע"ח (9 ביולי 2018); הצעת החוק ודברי הסבר פורסמו בהצעות חוק הכנסת – 787, מיום כ"ח בסיוון התשע"ח (11 ביוני 2018), עמ' 193.
 * ס"ח התשל"א, עמ' 130; התשע"ו, עמ' 29.

מעורבות ויצו בטיפול בילדים בשנות החמישים

נספח ג' לדו"ח

בנושא "ויצו - צפת"

שרה פרל - תמצית החקירה בביתה בצפת - 6.9.95 שעה 16.00
גימצאים אני ומזכירתי חיה פלג

1. סניף תנועת "ויצו" בצפת היה קיים עוד מימי הבריטים. נוסד ע"י חמותה חנה פרל.
2. בשנים 1949/50 או בסביבת זמן זה, לא יודעת במדויק הוקם בית הבראה.
3. אז היתה יו"ר של סניף "ויצו" ארצות בצפת, להבדיל, אז, מתנועת "ויצו" העולמית.
4. טוענת כי כנראה היתה בקשה, או דבר מה כזה (כדבריה) להקים מעון כזה בצפת. לא זוכרת ע"י מי היתה הבקשה, "ויצו - העולמית" היתה אחראית להקמה וההפעלה "ויצו-ארצית" סניף צפת עבדה בשיתוף עם "העולמית" ביחס "למעון הסגור", כדבריה, לילדים.
5. התרשמתי כי לא אמרה במפורש שהמעון הסגור היה לילדים תימניים דוקא, ולא ידעה למסור מועד הקמת המעון הסגור ואזי התקשרה בנוכחותי לביתה של גב' רחל פרל (אין קירבה משפחתית ביניהן) שהיא יו"ר ויצו בצפת כיום וספרה לה בטלפון בפנינו על בוא "אנשים מועדת החקירה של ילדי תימן (אני ומזכירתי חיה פלג).
6. א. פנייתה בטלפון לרחל פרל היתה לאחר שאמרה לי כי רחל היתה גוננת בקומת הקרקע (אז גן פתוח לילדים רגילים) של ויצו, באותן שנים הרלבנטיות לחקירת הועדה ובודאי תדע רחל לומר לי פרטים יותר טובים מה עוד שהיא (רחל) צעירה מפנה בשנים, על הפעילות בקומה העליונה של הבנין שם נפתח מאוחר יותר המעון להבראת הילדים התימניים.
ב. כאמצע שיחתו בטלפון אמרה לי שרה "תראה, רחל אומרת לי כי קבלה הוראות לא לדבר ולהגיד רק שהיא לא זוכרת דבר" ואמרה אח"כ לרחל "אני נותנת לך לדבר איתו" ומסרה לידי את הטלפון.
ג. רחל חזרה באוזני על מה שאמרה לשרה - באומרה - "מה אני אגיד לך, אני ביו הפטיש והסדו כעת, קבלתי הוראה לומר שאני לא זוכרת כלום וזהו אני לא יוכלה לומר לך כלום". הסברתי לה את התוצאות החמורות של זה ודרשתי כי תומר לי מי נתן לה ההוראה והיא טרבה בתוסף הצלחתי לבסוף לשכנעה לבוא מייד עם מפתח המקום ולהפגש עמי מייד, ליד ביתה וכך נסענו כולנו למקום בבסיס גבעת המצודה - רח' דהיום - הפלמ"ח 42 בצפת, ליד "תנובה".
ד. לדבריה בית ההנראה ויצו צפת שכו אז בקומה השניה של הבנין בכתובת הנ"ל. בקומת הקרקע היה גן ילדים וגן חובה שנוהלו ע"י אנשי סניף ויצו צפת - ארצית.
ה. לדבריה בית התינוקות התימניים בקומה השניה - נוהל ע"י גב' טובה רבינוביץ ז"ל שבעלה היה מנהל סניף בל"ל בעיר והלך אף הוא לעולמו.

892י

ר"ח/כ"ט

נספח ד' לדו"ח

בנושא "ויצו - צפת"

רחל פרל - תמצית תחקירה בקומה ב' בנינו שבמצודה - 6.9.95 שעה 18.00

צפת - שם היה ויצו-צפת - לבית הבראה לילדים תימניים

(נוכחים - אני יוסי יוסיכוב, מזכירתי חיה פלג, גב' רחל פרל וגב' שרה פרל)

1. נימצאים בקומה השניה - בנינו ברח' הפלמ"ח 42 צפת (בבסיס המצודה), ששימש לדברי רחל פרל בית תינוקות מעון סגור להבראה של ויצו צפת מקום שנימצאו בו ילדים תימנים בטפול להבראה.

2. א. מרחל פרל - גימלאית משרד החינוך, כיום יו"ר סניף ויצו - צפת.

ב. לדבריה בחודש דצמבר 1949 עד 1955 היתה גננת בויצו - באותו בנין, כאו, **בקומת הקרקע** בה היה **מעון לנ** שהיה הראשון שויצו פתחה בצפת ב-1949. "ויצו העולמית הקימה ומימנה המעון שהיה מעון יום והלט ילדים של עולים - **לא בקומה העליונה** - כשהייתה גננת כנ"ל (בקומת הקרקע) **"לא היתה בקומה העליונה כל פעילות"**!! והוסיפה - **"בערך שנתיים לאחר דצמבר 1949 כנ"ל - פתחו בקומה העליונה בית הבראה לתינוקות"** וחמשיכה והוסיפה - "הגיעו כשליש ויצאו בריאים ויפים" (בתנועת יריים סביב כניה כסימו לבריאות והשמנה) והלאה - טובה רבינוביץ ז"ל (בתחילה לא זכרה מלוא השם ואני, ביודעי השם מעדות אחרת אמרתי השם המלא והיא אישרה - "נכוו" - טובה רבינוביץ, שבעלה היה בבנה לאומי מנהל הסניף, אף הציעה לה לעבור לעבוד אצלה כמזכירתה בקומה העליונה. רחל נהגה לעלות לקומה השניה "מסקרנות" כדבריה וכך הכירה את רחל וראתה שהיה מלא בילדים תימנים. רחל סרבה להצעה של טובה רבינוביץ.

ג. רחל אמרה לנו עוד כי היו לה חברות שעבדו כאו וניהלו בקומה העליונה אבל **"אני לא אגיד לך את השמות כי לא רוצה לסבך אותן בשום אופן"** וחזרה על דבריה בטלפון אלי (וקודם לשרה פרל) - כי "הבילתי הוראה לא לדבר ולהגיד כל הזמן שאני לא זוכרת כלום".

ד. שוב הסברתי לה משמעות סרובה כמעשה של "שינוש והפרעה להליכי חקירה" אך לשוא. היא עמדה בסרובה. וגם סרבה לגלות מי נתו לה את ההוראה להגיד **"לא זוכרת" בלבד !!**

3. כאשר הצגתי בפניה מסמכי רמב"ם על העברת ילדים ומועדי ההעברה בסכומי המחלה רחל פרל ביקשה פעם נוספת כי תחשוב שוב ותדייק במועדי הגעתה ותחילת עבודתה כנ"ל - חודש דצמבר 1949 ומועדי פתיחת בית הבראה לתינוקות התימניים והיא חזרה במשנה תוקף על דבריה - **"לא יכול להכין שב-1950, 1951 או ב-1049 העבירו מרמב"ם ילדים, כי אז לא היה בקומה העליונה כלום" !!**

4. **חשוב מאד לציין עוד** - ביום 11.10.95 שעה 11.45 בבוהר הגעתי לכיתה (לאחר תאום מועד מוקדם) ומסרתי לה את ההזמנה לחקור ע"י הוועדה. רחל ביוזמתה עוררה את הנושא מחדש וחזרה שוב על כל העובדות שפסרה בפגישה הראשונה ב-6.9.95 לענין - מועד תחילת עבודתה כגננת בגו בקומת הקרקע - דצמ' 1949 וכי "לפחות כשנה וחצי עוד לאחר מכן בקומה השניה היה ריק ולא היה שם כלום"!! יתר פרטי השיחה ב-11.10.95 רשומים ברשימותי מאותו היום בדירתה.

החלטתי להגיש את המסמכים

61
2208/

מח'ג
מח'ג
מח'ג
2208/ 1/0

2142/51

המחלקה לספול בילד ובנער

בשם חסי"א
.1.51

לכבוד
בית החינוקות "ויצו"
ירושלים

ג.ג.

בזה הננו מבקשים לקבל את הילדים:

- א. - סרט נולד, האם שרה
חולת שתפת בכי"ח לחולי שתפת של "מלבן"
ירושלים
 - ב. - [redacted] - [redacted]
מכ"ח דבני.
 - ג. - [redacted] - בן 9 חודשים פראש-פינה
האם חולה רוח.
- הננו אחראים עבור הוצאות סדרים ובעד
החינוך פנטיק שיוולד גם עבור חלב אם.

בכבוד רב,

אס"מ
צפורה בלון

סר/ים

רשימת הילדים במועדון אוקטובר 1955

שם הילד	תאריך לידה	תאריך כניסה	מספר כניסה	מספר תשלום	מספר חודש
ילד עוזב חובב עלי הממונה	0.250	4.500	0.10.54	9.54	.1
החל חטט	0.470	3.380	22.10.54	10.0.54	.2
החל כמסרה כלירה	0.400	4.100	7.11.54	20.9.54	.3
לחל חטט	0.140	3.700	17.11.54	12.11.54	.4
לחל חטט	10.000	4.700	7.12.54	0.11.54	.5
החל כמסרה כלירה	0.200	3.700	10.12.54	4.11.54	.6
לחל חטט	0.200	2.700	10.12.54	2.12.54	.7
ילד לאמוץ	0.300	4.700	30.12.54	23.9.54	.8
ילדה לאמוץ	0.050	3.100	0.1.55	10.11.54	.9
לחל כמסרה	0.100	3.750	11.1.55	13.12.54	.10
החל חטט	7.400	3.700	10.1.55	4.1.55	.11
ילדה לאמוץ	0.440	1.250	30.1.55	23.1.55	.12
לחל חטט	0.100	3.000	0.2.55	10.12.54	.13
החל כמסרה ילירה	7.600	4.400	0.2.55	0.1.55	.14
ילדה לאמוץ	7.900	3.750	10.2.55	2.3.55	.15
לחל כמסרה	0.200	6.750	14.2.55	10.10.54	.16
ילדה לאמוץ	0.890	2.900	16.3.55	14.1.55	.17
לחל חטט	0.000	4.400	22.3.55	24.1.55	.18
החל חולת רוח	0.400	5.500	22.3.55	15.9.54	.19
ילדה לאמוץ	7.000	25.050	4.4.55	23.3.55	.20
ילדה לאמוץ	0.200	3.470	10.4.55	29.3.55	.21
החל חולת רוח	0.000	4.700	21.4.55	20.10.54	.22
ילדה לאמוץ	0.100	3.000	20.4.55	0.4.55	.23
ילד לאמוץ	7.600	3.700	4.4.55	22.4.55	.24
לחל חטט	0.210	3.100	1.5.55	9.4.55	.25
מליפיה - גויס המערה	4.400	1.730	0.5.55	5.5.55	.26
לחל חטט	3.000	1.450	0.5.55	5.5.55	.27
החל חטט	0.850	2.100	0.5.55	20.4.55	.28
ילדה לאמוץ	7.730	5.100	0.5.55	20.12.54	.29
ילד לאמוץ	0.720	0.170	0.5.55	11.12.54	.30
החל חולת רוח	7.700	0.000	0.1.55	13.2.55	.31
החל כמסרה כלירה	7.150	3.100	9.6.55	2.4.55	.32
לחל חטט	7.250	3.800	12.6.55	26.4.55	.33
החל כמסרה סג	4.250	1.700	0.6.55	10.5.55	.34
ילד לאמוץ	7.150	3.700	0.6.55	20.5.55	.35
סג	3.000	1.400	13.6.55	11.6.55	.36
החל חטט	7.050	4.000	14.6.55	20.5.55	.37
החל כמסרה	0.020	3.000	23.6.55	17.4.55	.38
החל חטט	7.000	5.000	24.6.55	20.2.55	.39
החל חטט - סג	4.200	1.600	25.6.55	23.6.55	.40
"	3.300	1.040	26.6.55	23.6.55	.41
ילדה לאמוץ	0.600	3.100	3.7.55	26.6.55	.42
לחל חטט	0.250	4.000	0.7.55	3.3.55	.43
לחל חטט	0.900	4.200	13.7.55	1.0.55	.44
לחל כמסרה	0.700	4.500	14.7.55	5.0.55	.45
ילדה לאמוץ	4.650	2.500	17.7.55	0.7.55	.46
סג	3.700	1.770	21.7.55	10.7.55	.47
סג	2.100	1.400	22.7.55	20.7.55	.48
החל חטט	9.000	0.500	24.7.55	13.10.54	.49
לחל חטט	0.000	4.100	1.0.55	1.0.55	.50
ילדה לאמוץ	4.400	2.700	3.0.55	22.7.55	.51
החל חטט	4.620	3.500	14.0.55	20.7.55	.52
החל חטט	0.000	4.100	16.0.55	5.7.55	.53
סג	2.030	1.000	10.0.55	10.0.55	.54
לחל כמסרה	7.100	0.100	17.0.55	24.0.55	.55

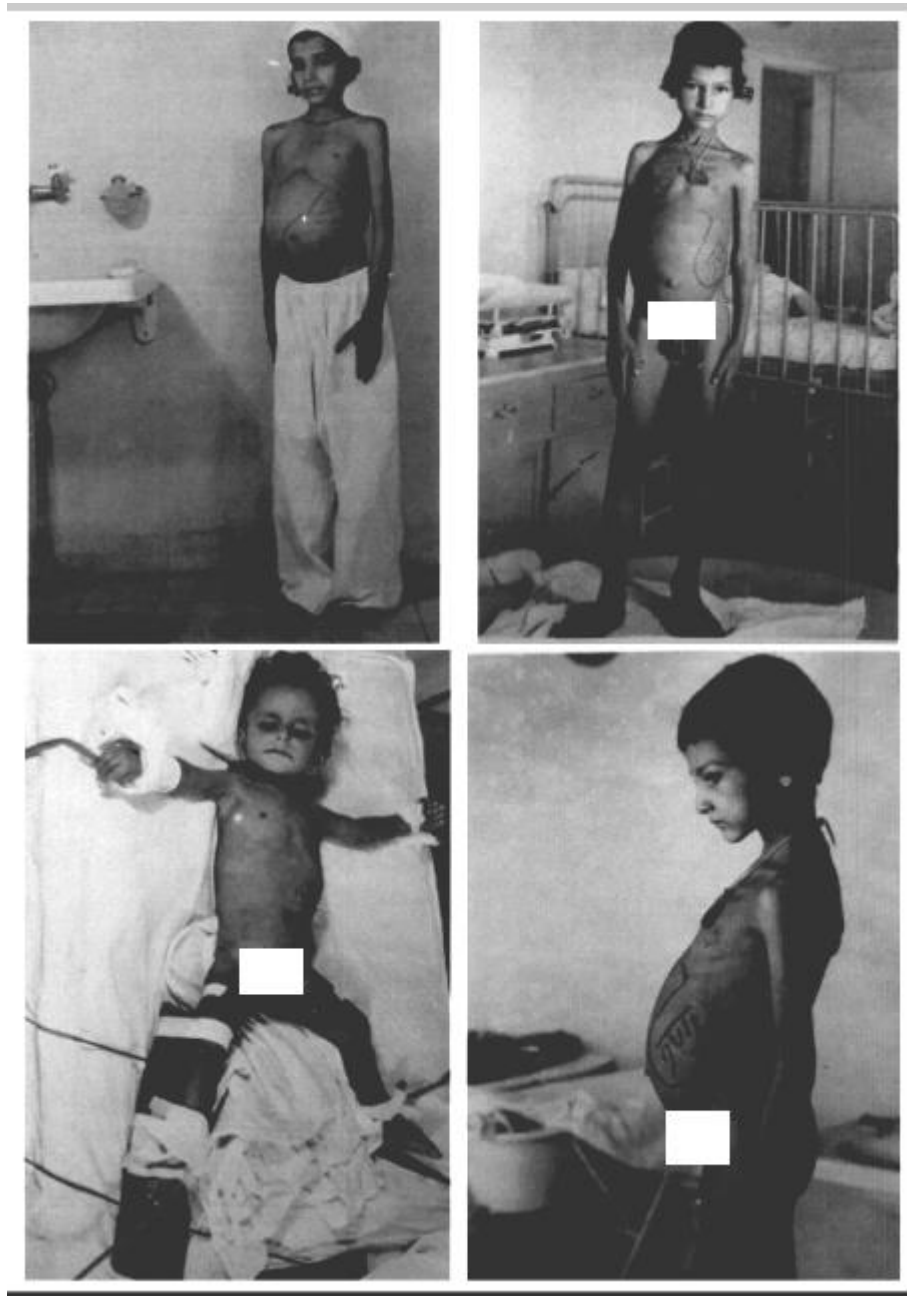
• שמות הילדים צונזרו, המסמך המקורי נמצא בארכיון הוועדה

רשימת הילדים בחודש אוקטובר 1955

שם	תאריך לידה	תאריך כניסה	משקל כניסה	משקל נוכחי	סיבת הכניסה
	9.54	5.10.54	4.500	9.250	ילד עזוב הובא ע"י המשטרה
	10.9.54	22.10.54	3.350	9.470	מחלת האם
	28.9.54	7.11.54	4.100	8.000	האם נפטרה בלידה
	12.11.54	17.11.54	3.300	9.440	לאם שחפת
	8.11.54	7.12.54	4.700	10.000	לאם שחפת
	4.11.54	10.12.54	3.700	8.880	האם מסרה בלידה
	2.12.54	10.12.54	2.700	7.390	לאם פסיכוזה
	23.9.54	30.12.54	4.200	8.300	ילד לאימוץ
	19.11.54	5.1.55	3.400	8.050	ילדה לאימוץ
	13.12.54	11.1.55	3.750	9.100	לאם פסיכוזה
	4.1.55	13.1.55	3.300	7.450	מחלת
	23.1.55	30.1.55	1.250	6.440	ילדה לאימוץ
	16.12.54	8.2.55	3.800	8.100	לאם שחפת
	8.1.55	6.7.55	4.400	7.690	האם נפטרה בלידה
	2.3.55	10.7.55	3.350	7.900	ילדה לאימוץ
	16.10.54	14.3.55	6.750	9.350	לאם פסיכוזה
	14.1.55	16.3.55	2.800	6.890	ילדה לאימוץ
	24.1.55	22.3.55	4.400	8.800	לאם שחפת
	15.9.54	22.3.55	5.600	8.400	האם חולת רוח
	23.3.55	4.4.55	2.650	7.000	ילדה לאימוץ
	29.3.55	10.4.55	3.470	8.200	ילדה לאימוץ
	28.10.54	21.4.55	4.700	8.030	האם חולת רוח
	8.4.55	25.4.55	3.800	8.100	ילדה לאימוץ
	22.4.55	4.5.55	3.500	7.600	ילד לאימוץ
	9.4.55	1.5.55	3.100	6.310	לאם שחפת
	5.5.55	6.9.55	1.730	4.400	שלישיה גרים במעברה
	5.5.55	6.9.55	1.450	3.850	שלישיה גרים במעברה
	26.4.55	6.5.55	2.400	5.850	האם עברה
	28.12.54	9.5.55	5.100	7.730	ילדה לאימוץ
	11.12.54	9.5.55	6.170	8.720	ילד לאימוץ
	13.2.55	9.5.55	5.050	7.700	האם חולת רוח
	2.4.55	9.5.55	3.500	7.150	האם נפטרה בלידה
	26.4.55	12.5.55	3.550	7.350	לאם שחפת
	18.5.55	20.5.55	1.400	4.250	האם נפטרה, פג
	18.5.55	6.6.55	3.200	7.150	ילד לאימוץ
	11.6.55	12.6.55	1.400	3.350	פג
	20.5.55	14.6.55	4.060	7.060	לאם זז, לסרטן
	17.4.55	22.6.55	3.350	6.820	האם נפטרה
	26.2.55	24.6.55	5.600	7.800	חוסר שכון
	23.6.55	26.6.55	1.600	4.250	תאומות-פגים
	23.6.55	26.6.55	1.640	3.330	תאומות-פגים
	26.6.55	3.7.55	3.100	5.600	ילדה לאימוץ
	3.3.55	6.7.55	4.000	6.230	לאם שחפת
	1.6.55	13.7.55	4.260	5.900	לאם שחפת
	5.6.55	14.7.55	4.200	6.300	לאם פסיכוזה
	8.7.55	17.7.55	2.250	1.650	ילדה לאימוץ
	18.7.55	21.7.55	1.770	3.360	פג
	20.7.55	22.7.55	1.180	2.100	פג
	13.10.54	24.7.55	8.580	9.000	האם זקוקה לניתוח
	1.5.55	1.8.55	4.500	5.800	לאם פסיכוזה
	27.7.55	3.8.55	2.700	4.400	ילדה לאימוץ
	26.6.55	14.8.55	3.500	4.620	האם זקוקה לניתוח
	5.7.55	16.8.55	4.100	5.000	ההורים עיוורים

• שמות הילדים צונזרו, המסמך המקורי נמצא בארכיון הוועדה

ניסויים רפואיים וניתוחי גופות (והבאתן לקבורה)

העברת ילדים לחו"ל על ידי אניות של חברת הספנות צים במבצע "כותנת"

פסים 27

יוסף יוסיפוב, עורך-דין
 JOSEPH YOSSIFOV, ADVOCATE
 רחוב סוקולוב 68 רמת השרון 47235
 סל, 5472004 5472004 - 03
 68, SOKOLOV ST. RAMAT-HASHARON
 TEL 972-3-5472004 5472003
 FAX 972-3-5472004 .DPR

תאריך DATE 13.11.97
 מס' REF

לכבוד
 חברי ועדת החקירה
 לענין פרשת העלמותם של ילדים
 מכין עולי תימן בשנים 1948/55
 בית מדרש - ירושלים.

נכבדי,

הנדון: רות מרלינג - מורן
 אחות ראשית ביה"ח "הדסה" ראש העין -
 ו-"צים" חבי שנים בע"מ - דו"ח כינויים

1. שמה של הבת רות מרלינג (כיום מירון) הועלה לראשונה על ידי בדו"ח שלי מיום 24.6.96 שהוגש לאחר שתיחקרתי את פרופ' ג'ורג'י מנדל - לקראת עדותו בוועדה ביום 3.7.96.
2. א. אני מפנה את הועדה לטע' 6 (עמ' 4) לדו"ח שלי הנ"ל. לנוחיותכם אני מצ"ב צילום שלי - נספח א'
 ב. פרופ' מנדל מצוין שם כי הקשר בינו (וביה"ח) לבין אחות מרלינג נפסק, כאשר האחיות מרלינג - עברה לעבוד בחב' "צים" כאחות באונית.
 ג. העלאת השם חבי "צים", בהקשר ישיר לאפשרות של עבודת אחות ילדים מרלינג לבין אחות "מידע" שנמסר לנו לא מומן קודם לכן בדבר מעורבות - כביכול - של חבי "צים", כאילו באוניותיה הועברו קבוצות של ילדים תימניים ולא תימניים "לאימוץ" בהו"ל - אר"ב, קנדה וכו' לאחר שהאוניה "הותקנה" לשימוש למסרה זו - ואני מזכיר, כאז כן עתה, לוועדה את "שדיווחתי" לכם בע"פ לאמר - את נושא "מבצע כותנת פסים" אותו כיניתי בפניכם "סיפורי עלי באמא", כפי שזה נראה אז.
- ד. עוד אני מנקש להזכיר מן הדו"ח שלי הנ"ל ומעדותו (בוועדה) של פרופ' מנדל את התנגדותו המוחלטת להסכים לכך באחות מרלינג תעזוב את ראש-העין "לטובת" - "צים" או "לטובת" כל מקום עבודה אחר מחוץ לביה"ח "הדסה", לאור המחשור החמור באחיות התנגדות זו גם תועיה בכתובים שצילומיתם צורפו על ידי לדו"ח שלי מ-24.6.96 ולנחיותכם אני מצרפם כאן - נספחים ב' - ח' ועד בכלל.

27 קטעים נבחרים מתוך הדוח של החוקר, עו"ד יוסף יוסיפוב. הדוח המלא מופיע באתר ארכיון המדינה.

א. אני מבקש להפנות הועדה לנושא העולה מדברי פרופ' מנדל כאשר תוחקר על ידי, ומעניין כי הדבר מופיע גם במסמכים מספר שגיליתי בארכיון "הדסה" ראש-העין ומצורפים לדו"ח. כוונתי לנושא האחות הראשית בבית "הדסה" ראש-העין גבי רותי מרלינג מקבוצ אילון בצפון.

ב. לדבריו, האחות רות מרלינג הגיע כאחות מוסמכת מ"הדסה" ירושלים כאמצע שנת - 1950, ל"הדסה" ראש-העין. פרופ' מנדל מתאר אותה - כ"מאד מסורה, עבדה יום ולילה ונרה כמחנה". לדבריו "היתה אז בגיל כ-24-23 שנה ועבדה בראש-העין כשנה וחצי, עד לסוף נובמבר 1951 - מועד סגירת בית החולים, כנראה שהיא עדין בחיים!!

ג. לדבריו לא ידוע לו שם משפחתה מנישואין, למרות שהיתה בקשר עם (דרי' מנדל ורעייתו) והמשרד ניפסק כשרתי מרלינג עברה לעבוד בחברת "ציס" כאחות באונייה !!

ד. ענין זה מביא אותי לנסות ולאחר אם קיים קשר בין רות מרלינג לאותו "מידע" שנוסח לנו לא מזמן בדבר מעורבות כביכול של חברת "ציס" - כאילו באונייה הועברו קבוצות של ילדים תימנים ולא תימנים ל-"אימוץ" בחו"ל - ארה"ב, קנדה וכו' לאחר שהאנייה "התחמקה" לשמוש למטרה זו - ואני מזכיר לועדה לענין זה את "שדיווחתי" לכם בע"פ - נושא "מבצע כותונת פסים" !!

ה. המעניין הוא גם בזה שלמרות חוות הדעת הטובות כנ"ל שנתן כנראה דרי' מנדל על האחות רותי מרלינג ותרומתה הגדולה לבית"ח "הדסה" בראש-העין, ניראה כי הוא קיבל הוראה לומר עליה ולהחזירה ל"הדסה" בירושלים. בר' מנדל טרם בכתב להישמע להנראה ואף "איים" שם בכסף כי אם האחות מרלינג תעזוב את בית"ח בראש-העין, בגלל מחסור באחיות "לא תחול עליו חובתו להמשיך בעבודה". (לענין זה ראה עותקי המסמכים מ-8.12.50, מכתב/מברק חנום ע"י דרי' מנדל בלי תאריך כי גם הוא יעזוב כנ"ל, ומכתב מ-19.9.51 חתום ע"י דרי' מן אישיות מנהל "הדסה" י"ם (בפועל) שהאחות מרלינג נשארת עד "העברת החולים לצריפים". מעניין מדוע מעורב בענין זה אישית גם דרי' שטרנברג - מנהל השרות הרפואי לעולה? האם הוא זה שדרש להעביר האחות רות מרלינג, שהיתה לדברי דרי' מנדל שייכות ל"הדסה" י"ם, ואם כן לאן - לאוניה של "ציס"? אותו מקור לענין "מבצע כותונת פסים" דיבר, אם אינני טועה בנשימה אותו על דרי' מוטברג מתייפה - ושרות רפואי לעולה - משרד הבריאות (דרי' שטרנברג). בהמשך העבודה אנסה אולי למצוא תשובות לכל אלה! לנסה - מיקבץ צילומי המסמכים המוזכרים לעיל, מתוך תיקי ארכיון "הדסה" ראש-העין שנימצאים בארכיון הציוני המרכזי בירושלים, לעיונכם - ראה בחבילת המסמכים המסומנת א' המצורפת לדו"ח זה.

א. אני מבקש להפנות תשומת לב לנושא נוסף שעלה מן המסמכים שגיליתי בארכיון בי"ח "הדסה" ראש-העין. כוונתי למסמך שלעניות דעתי הינו מסמך קשה - מכתב מיום 12.10.1950 - "תזכורת בענין בית החולים בהי"ח לילדים של "הדסה" בראש-העין" - חתום ע"י דרי' ק. מן - סגן מנהל בי"ח "הדסה" י"ם, המסמך קשה לקריאה ואין לדעת למי הופנה !! יתכן לשרות הרפואי לעולה - משרד הבריאות וכו' וכו'.

ב. ארבעה מוסדות שונים, ללא האום ביניהם מטפלים ברפואה בראש-העין - הדסה, קופת חולים, הממשלה ו-ויצ"ו.

ג. "הואיל וקופת חולים משלמת עתה בעד אישפוז הילדים לבית החולים שלנו בראש-העין, שולחת היא אוסם לבית החולים במאוחר ובמבצע קשה וחרף מאד".

ד. אני מבקש לציין עובדה שלדעתי יכולה להיות מאובנילית - אין אני יודעים היום, כמובן, אם בכלל התרחשו העברות ילדים תימניים בדרך הים כפי שנטען "באותו מידע" אך החשוב לא פחות הוא העובדה שאם אנחנו התרחשו, חלילה, מעשים כאלה, השאלה הבאה החשובה צריכה להיות - מתי התרחשו המעשים הללו?? באיזה שנים והמרחש?? האם בתחילת שנות ה-50 או שמה מאמצע שנות ה-50 והלאה?? כי אני, אחות מרלינג עבדה כבר באוניות, גם לארה"ב כפי שעולה מהמסמכים שבתיקה.

ה. אני גם ממשיך באיתור אנשי צוותות ים (דאו) - קצינים, רופאים, אחיות אחרות) כדי לכסות גם בדרך זו להגיע למידע מוסמך.

ו. באשר לנושא - "מיתקון" אונייה לשם העברת ילדים. החומר שאולי היה קיים במח' הטכניות של החברה כנראה הושמד במשך השנים. אני בודק זאת. לדוגמה לקושי אני מציג לכם את הבעיה כמו - איפה מותקנה האוניה, אם בכלל? אם כן כנראה בחו"ל כי כפי שהספקתי להגיד מפי יודעי דבר - באותן שנים לא בטוח שהיו אמצעים ומתקנים בישראל לכינוע עבודות כאלה וקרוב לוודאי, אם נעשתה עבודה כזו של מתקון מחדש יתכן מאד שנעשתה בחו"ל ושולם עבורה ע"י סניף החברה הקרוב באותה ארץ, ואז חלק מן הסניפים היו בבעלות תושבי המקום!

ז. אני מבקש רק לציין, את אשר סיפרתי לכם בע"פ תוך כדי העבודה, דהיינו - המארג"גלילה" שופצה מחדש נאולמות שנת שהיו בה והם חולקו לכמה מאות תאים לנוסעים, ברמה זו או אחרת, ובמיוחד נבנו - 30 תאים לעולים! ציינתי בפניכם אז כי הביטוי עולים מעורר אצלי אסוציאציה מן התחקירים והעדות של מר חיים צוק. כמעט התלונות שהעביר בדוחות על הממונים עליו על העלמות ילדים היה מציינן כי - "חסרים עולים". בהגיונתו "הודה כי הכוונה הייתה לילדים".

ח. דוגמה נוספת לבעיות גם של ענין זה - נודע לי לאחרונה מפי מקור בלתי צפוי (שאת שמו אטסור לכם בע"פ) כי היו יותר מאוניה אחת "גלילה" 2 או 3 גרסאות שלה. גם על כל אלה אניש דו"ח משלים בקרוז.

9. בשלב זה אני ממליץ לזמן לעדות את אחות רות מרלינג - מירון לעדות בועדה באם המלצתי התקבל, מבקש כי העדות תקבע למועד של עד 30-40 יום קדימה כדי שאוכל להשלים את הבדיקות הסעוונות השלמה.

יוסי יוסף/מזב עו"ד
חוקר הועדה.

גזלת רכושם של יהודי תימן עם עלייתם ארצה

ה ע ת ק

מדינת ישראל
משרד החוץ

אל: שר הדתות.

מאת: שר החוץ.

כ"ד בתמוז תש"י
9 ביולי 1950
מס. 567/50

ח/א/157/409/51104

כיון שהיה למשרד החוץ יד בהבאת אניה לחוף אילת, אשר פרקה שם את המטען היחיד במינו של 300 ספרי חורה מגלוח תיסן, חריני נוטל ושות לעצמי להפנות את חשומת לב כב' לענין. אין לי ספק כי משרד הדתות הוא המוסד היחיד המוסמך לטפל באוצר זה ולהביאו אל מנוחתו ונחלתו. חזקה יש בין ספרי החורה גוילים עתיקי ימים הראויים לשמירה מיוחדת. כן הוכחו באותה אניה הרכה סרורים, מחזורים, ספרי ש"ס ושאר ספרי קודש הראויים אף הם לטפול מיוחד.

הנני מציע כי משרד הדתות יתקשר באופן ישיר עם יו"ר ועדת הנגב, מר יצחק צ'יזיק, כדי לדאוג להעברת כל הכבודה הזאת למקום הדרוש.

הוצאות הסעת האניה מעדן ועד אילת שולמו ע"י הג'וינס ואילו ההובלה מאילת לפני הארץ היא ע"ת המדינה. אני מניח כי לא יקשה על משרד הדתות לשאת בהוצאות אלו והנני מציע לכב' להתקשר גם כנדון זה עם ועדת הנגב.

(-) משה שרה

העתיק -

ליו"ר ועדת הנגב.